

Univerzita Karlova v Praze  
Právnická fakulta

Jaroslav Rychtera

**JE PRÁVO NA ŽIVOT SKUTEČNĚ PRÁVEM NEBO  
POVINNOSTÍ ŽÍT?**

**Diplomová práce**

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jiří Hřebejk

Katedra ústavního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 31. 10. 2015

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracoval samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Jaroslav Rychtera

### **Poděkování**

Děkuji tímto panu JUDr. Jirímu Hřebejkovi, vedoucímu mé diplomové práce, za odvahu, s níž se mnou do daného tématu vstoupil, cenné rady, podporu a odborné připomínky při koncipování mé diplomové práce. Dále děkuji svým synům Adamovi a Ivanovi za pomoc se zpracováním anglických partií práce a konečně děkuji všem těm lidem, kteří mi tím, že se dokázali svěřit se svým utrpením v končícím životě, pomohli najít pevný bod v názoru na důstojné ukončení lidského bytí.

V Praze dne 31. října 2015

Jaroslav Rychtera

## Obsah:

Obsah:.....	1
Úvod .....	3
1. Vymezení základních pojmů.....	6
1.1. Lidský život .....	6
1.1.1. Lidský život a jeho vznik z hlediska biologického .....	7
1.1.2. Lidský život a jeho vznik z hlediska práva.....	8
1.1.3. Lidský život a jeho vznik z pohledu jedince .....	9
1.1.4. Lidský život a jeho vznik z pohledu společnosti .....	10
1.2. Právo, právní povinnost.....	10
1.3. Právo na život .....	12
2. Vnitřní prvek práva na život - lidský život, jeho ochrana .....	13
2.1. Historický vývoj .....	15
2.1.1. Biologie, medicína .....	16
2.1.2. Právo v historii související se zdravím a životem.....	17
2.2. Soudobé medicínské, morální a etické aspekty.....	19
2.2.1. Biologie, medicína, technika .....	19
2.2.2. Morálka, etika, teologie.....	23
3. Zevní prvek práva na život - vývoj institutu práva na život, dnešní parametry.....	25
3.1. Právo mezinárodní .....	27
3.1.1. Všeobecná deklarace lidských práv .....	28
3.1.2. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.....	31
3.1.3. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech .....	33
3.1.4. Listina základních práv EU .....	34
3.1.5. Povinnosti, všeobecná deklarace lidské odpovědnosti.....	36
3.2. Právo vnitrostátní .....	38
3.2.1. Právo České republiky.....	39
3.2.2. Právo jiných suverénních států .....	41
3.3. Právo na život z pohledu teorie práva .....	46

3.3.1. Subjekt.....	47
3.3.2. Objekt .....	52
3.3.3. Obsah.....	52
3.4. Legislativa.....	55
3.4.1. Ústavní právo .....	55
3.4.2. Zdravotnické právo .....	56
3.4.3. Občanské a trestní právo .....	58
4. Problematika ukončení lidského života.....	60
4.1. Subjektivně - právo nebo povinnost?.....	61
4.2. Objektivně – právo nebo povinnost? .....	62
4.2.1. Právo zdravotnické.....	64
4.2.2. Právo trestní.....	65
5. Judikatura.....	67
6. Právo na život a praxe .....	68
7. Závěr .....	76
8. Klíčová slova, key words, title .....	80
8.1. Klíčová slova.....	80
8.2. Title .....	80
8.3. Key words .....	80
9. Abstrakt.....	80
10. Abstract.....	81
11. Seznam zkratk .....	82
12. Použitá literatura.....	83
12.1. Literatura knižní .....	83
12.2. Literatura časopisecká.....	84
12.3. Internetové zdroje .....	85
12.4. Právní předpisy.....	86

## Úvod

Lidský život a právo na život jsou zdánlivě jednoduché a na první pohled velmi dobře srozumitelné pojmy, o jejichž obsahu, významu a vztahu k pojmům jiným nelze nijak pochybovat. Při hlubším zamyšlení se však začnou vynořovat otázky, na něž dát jednoznačnou odpověď už není zas až tak jednoduché a které vyžadují hlubší analýzu.

Žijeme ve 21. století. Naše společnost v dobách vědeckotechnické revoluce a všeobecného pokroku dospěla do stavu, kdy limitací pro většinu činností jsou víceméně jen finance, jinak se limity pro cokoli v lidské činnosti postupně hroubí. Člověk jako bytost, jako jednatel, zůstává však poněkud stranou. Ve světě prudce se rozvíjející vědy zůstávají stranou morální a etické aspekty a témata, exaktnost jednoznačně vítězí. Denně jsme medii přesvědčováni o tom, že jsme dynamičtí, bez problémů, spějící ke štěstí a blahobytu, utvrzovaní v pocitu vlastní výjimečnosti. Ve světě úspěchů a úspěšných se tak nějak zapomíná na stinnější stránky života, o smrti se mluví málo, a když už tak jako o čemsi nekalém, nespravedlivém. Přitom není spravedlivější věci v životě, než je smrt. Jen s rozpadem klasických rodin zmizela z našeho běžného života a stává se něčím tabuizovaným. O smrti se nemluví, někdy mám pocit, že jde až o něco nemravného. Staří a nemocní prostě „mizí“. Lidstvo se žene za úspěchy, hledá svůj kámen mudrců a snaží se za každou cenu smrt oddalovat. Na tom jistě nic špatného není, jenže to nejde donekonečna. Smrt již z podstaty našeho bytí porazit nelze a i kdyby, jednalo by se vlastně o apokalyptickou událost. Úvahy na toto téma mě napadají již delší dobu. Nedávno však došlo k impulsu, který mě posunul k rozhodnutí pokusit se začít dávat těmto svým myšlenkám nějaký rámeček, smysl a formulovat nějaké konkrétní závěry. V jednom článku v médiích jsem se totiž dočetl, že němečtí vědci zřejmě úspěšně rozluštili tajemství nesmrtelnosti při studiu nezmaru.<sup>1</sup> Vědecký tým tvořený odborníky z Kielské univerzity a Univerzity šlesvicko-holštýnské zjistil, že produkce kmenových buněk souvisí s existencí genu FoxO. A stejný gen rozhoduje o tom, proč

---

<sup>1</sup> Říše: živočichové (*Animalia*), Kmen: žahavci (*Cnidaria*) Třída: polypovci (*Hydrozoa*) Řád: nezmaři (*Hydrida*) Rod: nezmar (*Hydra*) ROSYPAL, S. a kol. *Nový přehled biologie*. Praha: Scientia spol. s r.o. 2003, str. 475-477

někteří lidé stárnou rychleji, zatímco jiní se dožívají vysokého věku.<sup>2</sup> Využití u lidí by si sice vyžádalo manipulaci s geny, což je zatím zakázáno, ale je otázkou, co vše je lidstvo ochotno a schopno ze strachu ze smrti provést. Co by nastalo poté si, ovšem, zatím lze jen těžko představit. Dostali bychom se do stavu, kdy sice organismus žije, ale není schopen se hýbat a svůj život je schopen žít jen s pomocí techniky, kdy třeba klouby nemohou mít dostatečnou životnost? Nemůže pak nastat situace, že leckterý jedinec by sám podobné trápení rád ukončil, ale nebude jak ho ukončit, protože bude splňovat nějaká kritéria, která ho označí za žít schopného a v podstatě „zdravého“? Domnívám se, že je načase na podobná úskalí začít upozorňovat a vyvolat přinejmenším širší diskuzi k těmto ne vždy příjemným tématům.

Dosáhl jsem v relativním zdraví středního věku, v životě jsem se setkal s utrpením v jeho různé podobě a s lidmi, kterým se už žít nechtělo, poslouchal jejich stesky na svoji neutěšenou situaci a vše pečlivě ukládal do paměti. Domnívám se, že nastal čas, možná i vzhledem k vlastní určité sobeckosti a strachu z toho, že bych se do takové situace mohl dostat sám či někdo z blízkých, přesto však hlavně v úmyslu nabídnout jednou možností takovým lidem důstojné řešení jejich bezvýchodné situace. Snad tedy určité životní zkušenosti a určitý nadhled, daný i věkem, mě opravňují k zamyšlení nad takovou závažnou problematikou a projevení svých názorů navenek.

Jsem příznivcem ukončení života na žádost. Nevidím na tom nic špatného, spíše naopak. Závidím těm, kteří tuto možnost mají. Obdivuji ty, kteří se dokázali vzepřít náboženským dogmatikům, politickým populistům a mašinérii tzv. mezinárodního společenství a prosadili si do svých lokálních právních rádu možnost, kterou bude jejich důstojnost zachována i ve chvílích člověku nejtěžších. Přál bych si, a dle průzkumů veřejného mínění u nás nejsem zdaleka sám, abychom takovou možnost volby měli také. Rád bych k tomu přispěl všemi svými silami a schopnosti. Proto jsem ve své diplomové práci zvolil takové téma, jaké je uvedeno na úvodní stránce.

Zamyslím – li se totiž nad problematikou ukončení života za žádost, hned se mi vybaví možné argumenty pro a proti takovému řešení. Na prvním místě v kategorii proti totiž bývá argument ten, že takové řešení odporuje ustanovení o právu na život v našem

---

<sup>2</sup>Dostupný z <http://www.novinky.cz/veda-skoly/287317-genetici-jsou-na-stope-tajemstvi-nesmrtelnosti-klicem-je-nezmar.html>, (stav ke dni 12. 12. 2012)

právním řádu, tedy především v Listině základních práva a svobod.<sup>3</sup> Nejsem ovšem přesvědčený o tom, že jde o korektní a relevantní argument, proto bych se mu chtěl v této práci postavit a dokázat, že tomu tak být nemá. Pokusím se rozebrat institut práva na život, jeho právní rámec, základní parametry a vůbec jeho smysluplnost, může-li být vůbec onou výše zmiňovanou brzdou možného pokroku na cestě ke svobodě jedince v rozhodování o vlastním životě a jeho případném ukončení dle vlastní vůle.

Cílem práce je tedy posoudit právo na život v kontextu s jeho dopadem na společnost, vyjádřeným v právním řádu a to i z hlediska jeho možného vlivu na současnou legislativu ve vztahu k budoucím možným žádostem jednotlivců o ukončení svého života za důstojných a humánních podmínek.

Je mi jasné, že jde o ožehavé a svým způsobem výbušné téma, jež bude mnohými nepochopeno, jinými zlehčováno a odmítáno. Může to být z vnitřního přesvědčení každého jednotlivce, což je vcelku pochopitelné a akceptovatelné. Může to být ale i z důvodů jiných, například strachu z neznámého, ze změny a potom je již akceptovatelnost takových postojů přinejmenším sporná. A právě tato složitost a rozporuplnost je pro mě výzvou, jíž bych se chtěl, samozřejmě nejlépe s úspěchem na závěr, postavit.

Již v úvodu bych se ještě rád zmínil o jedné věci. Jsem přesvědčen o tom, že hlavním kritikem podobných úvah mohou být a v případě širší diskuse na toto téma by mohly být a zřejmě by i byly křesťanské kruhy. I já si plně uvědomuji křesťanskou tradici našeho evropského životního prostoru. Přes všechnu úctu, kterou ke křesťanství a jeho hodnotám chovám, však nemohu jinak než zkonstatovat: náš stát je založen na občanském principu. Ústava<sup>4</sup> to sice výslovně neuvádí, tento princip lze však dovodit z ustanovení článku 100 Ústavy. Jsou-li územní samosprávné celky označeny Ústavou jako územní společenství občanů, tak lze extenzivním výkladem jistě dovodit, že i území celého státu je územním společenstvím občanů. Tak je občanský princip

---

<sup>3</sup> Česko. Usnesení předsednictva České národní rady č. 2, o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky ze dne 16. 12. 1992. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 1993, částka 1. Dostupný také z: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

<sup>4</sup> Česko. Ústavní zákon č. 1 ze dne 16. 12. 1992, Ústava České republiky. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 1993, částka 1. Dostupný také z: <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>



nesporně stanoven a ohled na příslušníky křesťanské stejně jako jiné náboženské komunity nelze brát větší než na mínění a názor kohokoliv jiného i vzhledem k principu České republiky jako sekulárního státu. Nejde o předpojatost z mé strany, je to spíše jen úvaha v začátku práce, související s vymezením situace, v jejímž rámci se chci následně pohybovat.

## 1. Vymezení základních pojmů

Abychom mohli provádět další zkoumání a úvahy na stanovené téma, je nutno si v první řadě vymežit hlavní pojmy, s nimiž dále bude pracováno. Jde v první řadě o tyto pojmy:

- Lidský život
- Právo, právní povinnost
- Právo na život

Jedná se o pojmy základní, bez nichž by nebylo možno dané téma rozvíjet a definování jejich obsahu je tedy nutno věnovat zásadní pozornost. Je totiž nanejvýš důležité, v souvislosti s pohledem na právo na život určit jeho začátek a konec. Právo samo o sobě nemůže nalézt odpověď a ani by se o to nemělo izolovaně pokoušet.<sup>5</sup> Jelikož jde o multidisciplinární pojmy, je nutno jejich vymezení z různých pohledů. Poté, můžeme hledat jejich vhodnou komparaci a následnou syntézu.

### 1.1. *Lidský život*

Život, v našem konkrétním případě lidský život je život vázaný na živý, v tomto případě samozřejmě lidský organismus. Je ale třeba jej nějak obecně charakterizovat. A to tak, že musí být stanoveny vlastnosti společné všem živým soustavám a ne jen pro

---

<sup>5</sup>KOKEŠ, M. *komentář k čl. 6*, str. 150 in WÁGNEROVÁ, E.; ŠIMÍČEK, V.; LANGÁŠEK, T.; POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR a.s. 2012, 931 s. ISBN 978-80-7357-750-6

organismy určitých evolučních stupňů. Molekulární biologie uvádí nejdůležitější společné vlastnosti živých organismů jako:

- Přítomnost nukleových kyselin a proteinů jako hlavních molekulárních složek
- Vysoká organizovanost a stupňovitá (hierarchická) uspořádanost
- Otevřenost z termodynamického hlediska: udržují se svým okolím tok látek, energie a informací, takže mohou udržovat ustálený stav své struktury a organizace.
- Schopnost samoregulace (autoregulace), například pomocí zpětných vazeb
- Metabolismus, tj. souhrn enzymových reakcí, které zajišťují přeměnu přijatých látek a energií, zejména syntézu nukleových kyselin a bílkovin.
- Schopnost samostatné reprodukce a schopnost se vyvíjet.

Obecně je tedy lze charakterizovat jako nukleoproteinové, strukturálně vysoce organizované, hierarchicky uspořádané, termodynamicky otevřené a samoregulující se soustavy, jejichž podstatnými vlastnostmi jsou metabolismus, schopnost reprodukovat a vyvíjet se.<sup>6</sup>

### **1.1.1. Lidský život a jeho vznik z hlediska biologického**

Každý organismus je tvořený systémem buněk s diploidní sadou chromozomů obsahujících genetickou informaci a množících se dělením, jejich genetická informace se přenáší do rozdělených buněk procesem zvaným mitóza, zachovávajícím potřebnou genetickou informaci v plném rozsahu pro obě nově vzniklé buňky. Pouze buňky pohlavní, rozmnožovací, mají sadu chromozomů haploidní, poloviční, již se dosáhne zvláštním procesem dělení zvaným dělení redukční - meióza. Pouze buňky pohlavní svým spojením mohou zatím dát vznik novému životu. (Možnost klonování není zatím povolena a doufám, že nikdy povolena nebude.) Potřebná genetická informace nově založeného života pak tedy vzniká spojením zmiňovaných dvou pohlavních buněk – mužské spermie a ženského vajíčka, obou s poloviční genetickou informací proti tělním

---

<sup>6</sup> ROSYPAL, S. a kol. *Nový přehled biologie*. Praha: Scientia spol. s r.o. 2003, str. 6 - 7

buňkám, čímž pak vzniká první buňka nového organismu s diploidní sadou chromozomů a ta se dále již procesy dělení, diferenciací, indukce a řízené smrti některých rozvíjí do nového jedince. A vezmeme-li v potaz výše zmíněné parametry života, zdá se, že již nyní jsou splněny. Přítomnost nukleových kyselin ne nepopíratelná, organizovanost a hierarchie také, byť zatím v primitivní úrovni, otevřenost a komunikace s okolím bezpochyby, stejně tak metabolismus a schopnost se vyvíjet je v tomto případě maximální a vzhledem ke schopnosti buněk se dělit bude možné brát i podmínku reprodukce, byť její hlavní rozsah se zjeví až v období dospělosti, která však touto dobou bude ještě vzdálena. Z hlediska právní konstrukce je tento moment dle mého názoru velmi významný, jak bude uvedeno dále.

Z hlediska biochemického jde o chemické procesy s materií DNA – deoxyribonukleové kyseliny, obsahující výše zmiňovanou genetickou informaci.

### **1.1.2. Lidský život a jeho vznik z hlediska práva**

Z pohledu práva je situace složitější, protože právem jistě nelze upravit vše, přesto se v rámci určité abstrakce pokusím alespoň o částečné zhodnocení podstaty vzniku nového lidského života (a to řekněme poněkud kontroverzní formou snad i proto, abych ještě v úvodu práce částečně uvolnil případnou tenzi čtenáře z těchto řádků a pokusil se jej zapojit do myšlenkové konstrukce problému). Budeme-li si tedy chtít vyložit vznik lidského života z hlediska právního, půjde nepochybně o právní událost spadající do sféry práva soukromého, s jen malým přesahem do práva veřejného. Oprostíme-li se pro potřeby tohoto textu zcela od metafyzických úvah o duši a jejím vstupu do těla, domnívám se, že zde jde při výše uvedeném vzniku života minimálně o konkludentní (samozřejmě s výjimkou protiprávního jednání jednoho ze subjektů a vzniku života při trestném činu např. znásilnění) jednání dvou jedinců schopných se rozmnožovat ať už volní či mimovolní završené z hlediska biologického spojením dvou vzájemně si darovaných buněk – s jejich následným spojením, konmixí z hlediska biologického a z hlediska biochemického pak vlastně konfuzí dvou látek – genetického materiálu řetězců DNA. Tím je pak završen vznik nové kvality, nového jedince, byť zatím ve velmi primitivní formě, ovšem splňujícím parametry života. Je jen

otázkou a to možná i filosofickou, bylo-li tím naplněné právo na život něčeho, v tomto případě obou gamet – spermie a vajíčka nebo vzniklo právo na život novému jedinci, či takovému jedinci vzniklo právo žít anebo - jak bude uvedeno dále - možná i povinnost k životu. Následná vzniklá společná nová kvalita, v tuto chvíli již jistě ne věc ale možná že již právě nový subjekt, je uložena do depozita u ženy, která je pak zodpovědná za jeho úschovu a ochranu. Zákon stanoví podmínky této úschovy s tím, že muži odnímá jeho právo jakkoliv tuto detenci ovlivňovat, žena se z hlediska práva soukromého stává vzhledem k tomu, že jí zákon přiznává *ius destruendi* formou interrupce, faktickým „vlastníkem“ vznikajícího života. Od určitého období, určeného v současnosti na konec 12. týdne intrauterinního života je omezena<sup>7</sup> na svých právech i žena – nově vzniklému plodu se možnost žít posiluje vzhledem k tomu, že k jeho případnému zničení musí být vydán souhlas jinou autoritou a to až do 26. týdne, kdy se stává - není ještě možno říci že absolutním - ale fakticky (až na možnost smrti organismu matky a nemožnosti plod ve chvíli smrti oddělit) se velmi absolutně přibližující.

### 1.1.3. Lidský život a jeho vznik z pohledu jedince

Opět zde musíme vzít v potaz, kdo je subjektem takového práva či povinnosti. Poněvadž k úvaze o povaze subjektu zatím v této fázi není zcela jasno, bude nutno vyhodnotit situaci opět alternativně. Byly-li by oprávněnými gamety, bude samozřejmě vše v pořádku. Z hlediska nově vzniklého jedince by však mohlo jít svým způsobem (samozřejmě rovněž při určité míře abstrakce) o protiprávní stav *sui generis*. Jiné subjekty rozhodly proti jeho vůli o jeho existenci, aniž by se mohl k uvedené právní skutečnosti vyjádřit a jiné zákonitosti v tomto případě biologické ho nutí dále se vyvíjet. To samozřejmě není možné označit jako typicky protiprávní jednání (proto též ono *sui generis* uvedené výše), z hlediska konstrukce pojmu povinnosti žít a z toho pak případně i vyplývajícího práva na ukončení života tato skutečnost nevýznamná není. Je-li dne obecně bráno právo na život právo přirozené (a o tom zřejmě není žádná pochybnost), je náš vývoj vlastně přirozenou povinností se všemi důsledky, jež přináší.

---

<sup>7</sup> Česko. Zákon č. 66/1986 Sb. o umělém přerušení těhotenství. § 4. In *Sbírka zákonů, ČSSR*. 1986, částka 22. Dostupný také z <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1986-66>

Převládá většinová představa o tom, že život je dar, dar ze všech největší. Je to postoj, který v nás utvrzuje především křesťanské pojetí světa, které (ať chceme nebo nechceme) na nás působí kontinuální a poměrně výraznou silou až tak, že ho za vlastní přejímá i sekulární společnost. Je to pojetí přinejmenším diskutabilní, zvláště uvědomíme-li si svoji situaci v tomto procesu, popsanou výše. Ovšem jak se vyvíjí společnost, vyvíjí se i názor na život ve vztahu k jedinci. Žaloby wrongful birth a zvláště wrongful life<sup>8</sup> jsou toho důkazem.

#### **1.1.4. Lidský život a jeho vznik z pohledu společnosti**

Společností pro potřeby tohoto textu budeme rozumět společenství jedinců téhož druhu a to bez vztahu k rozsahu dané populace. Z hlediska biologického druhu, tedy v tomto případě *Homo sapiens*, jde o přirozenou reprodukci, pozitivní a vlastně existenčně nutný proces zachování druhu jako takového. Pro společnost je tedy vznik a zachování životů nejpodstatnější podmínkou její existence. Je v jejím zájmu vznik života všemožně podporovat a chránit život již existující. Společnost tak v mnohém jistě i činí. Přesto se situace nejeví jednoznačnou: je asi možné zkonstatovat, jak bude podrobněji rozebráno dále, že něčí život je chráněn více a jiného méně a také to, že od jisté doby taková podpora i ochrana může začít být i z hlediska jedince nechtěnou. Záleží ale jen na stupni ingerence společnosti do existence jedince.

### **1.2. Právo, právní povinnost**

Právo je multidimenzionální fenomén. Pro účely této práce budeme uvažovat převážně právo v rovině normativní, případné odlišnosti budou v textu uvedeny. Z

---

<sup>8</sup> žaloby wrongful life jsou konstruovány tak, že pochybením je donošení dítěte, tedy nepodstoupení umělého přerušení těhotenství. V takovém odpovědnostním vztahu tak škoda primárně nevzniká v důsledku porušení povinnosti. Za škodu je zde považována ztráta šance nebo-li možnosti dítěte vůbec se nenarodit – VAJDA, L. *Žaloby wrongful life a wrongful birth – teoretický úvod a pohled české rozhodovací praxe*. Dostupný z <http://www.epravo.cz/top/clanky/zaloby-wrongful-life-a-wrongful-birth-teoreticky-uvod-a-pohled-ceske-rozhodovaci-praxe-95153.html> (stav ke dni 14. 8. 2015)

pohledu normativního tedy rozlišujeme právo objektivní a subjektivní. Objektivním se rozumí právo v normativním smyslu, tj. souhrn právních norem jako obecně závazných pravidel chování stanovených či uznaných státem (resp. mezinárodním společenstvím států). Právo subjektivní představuje možnost chování zaručenou právním subjektům objektivním právem. Struktura subjektivního práva zahrnuje jak samotnou možnost chování, tak tomu odpovídající právní povinnost jiného právního subjektu. Právní povinnost chápeme jako nutnost chovat se určitým způsobem pod hrozbou sankce.

Z jiného hlediska lze právo dělit na právo pozitivní (*ius positivum*) a právo přirozené (*ius naturale*). Zatímco právo pozitivní je právo dané státem, resp. společenstvím států tvořené soustavou právních norem, je právo přirozené souhrnem právních principů a nezadatelných subjektivních práv. Předchází pozitivnímu právu a je mu i nadřazeno.<sup>9</sup>

V této souvislosti mě napadla úvaha, jejíž řešení jsem ve mně dostupném písemnictví nijak upravenou v podobné souvislosti neobjevil. Jde asi o toto: máme-li právo, máme rovněž, jak uvedeno výše i povinnosti. Povinnosti jedněch jsou svázány s právy druhých. Zůstává otázkou, máme-li právo a povinnost a máme-li právo pozitivní a přirozené, tak jestli logicky neexistuje rovněž povinnost pozitivní a přirozená. Pozitivně jsou povinnosti jistě vyjádřeny v právních řádech. Nejsou tedy i přirozené povinnosti jako protipól přirozeného práva? Zamyslíme-li se ale ve světle výše uvedených formulací stran vzniku a nemožnosti jakkoliv ovlivňovat svůj život po určitou dobu a rovněž nad smrtí jako nezvratným zakončením života každého živého organismu - nenaplnují potom tyto skutečnosti obsahově pojem přirozené povinnosti? Nejedná se pak o specifickou právní kategorii? Taková povinnost by podobně jako právo mohla a měla být definována jako nezadatelná, nezrušitelná, nezcizitelná a nepromlčitelná. Dosadíme-li pak jako konkrétní ustanovení smrt je možné najít přesvědčivý argument proti takovému hodnocení? Podobně tak i vývoj zárodku a organismu, což vlastně longitudinálně se smrtí tak jako tak souvisí. Pro konstrukci případného budoucího práva na odchod ze života by tato hypotéza mohla mít, jak bude uvedeno dále, svůj podstatný význam. Co se týče rozsahu a šíře přirozené povinnosti, byly by jistě podrobeny další právní diskusi. Dovedu si představit debatu o tom, jde-li

---

<sup>9</sup> GERLOCH, A. *Teorie práva*. 5.vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, str. 22

jen o přirozenou povinnost ve své tzv. řekněme čisté podobě jako např. neovlivnitelný rozvoj či nezadržitelné spění ke smrti, či bylo-li by možno o ní hovořit třeba i v určitém morálním a společenském kontextu např. ve smyslu péče o potomstvo či předky, obranu vlasti apod., tedy o záležitosti, které dnes mnohdy bývají, ke škodě společnosti, upozadovány. To se ale zatím nejeví důležité z hlediska této práce.

### **1.3. Právo na život**

Právo na život je institut objevující se v ústavních dokumentech posledních sedmdesáti let. Jeho obsahem bývá uváděno erga omnes působící právo být chráněn proti zásahům kýmkoli z okolí včetně státu.<sup>10</sup> Jestli je to však správný výklad a odpovídající obsah tohoto právního pojmu, o tom bych chtěl pojednat v této práci a snad tím dát i impuls k diskusi o obsahu tohoto ustanovení, o němž si myslím, že je vykládáno nesprávně a v systému práva nakonec působí i kontraproduktivně. Domnívám se, že tomu tak proto, že se jedná o ustanovení, které je víceméně tabu, o kterém je nevhodné diskutovat či ho jakkoli zpochybňovat, že je to natolik jasné ustanovení, že ho netřeba nijak vykládat, protože je obsah je přece jednoznačný a ten, kdo by ho snad chtěl nějak zpochybňovat, by byl okamžitě dehonestován, v lepším případě označen za blouznivce, v horším pak možná za potenciálního pachatele genocidia. Toho se však já osobně nebojím a rád budu kdykoli a s kýmkoli o problému diskutovat. Tato práce je teprve začátkem.

Ale zpět k problému práva na život. V ústavním pořádku ČR je mu věnován Čl. 6 Hlavy druhé Listiny základních práv a svobod. V pojetí humanismu je širokou interdisciplinární kategorií etického, politologického, teologického, právního a nejspíše i dalšího charakteru. Naše ústavněprávní úprava tohoto práva v Listině nepochybně obsahuje výraznou etickou náplň.<sup>11</sup> Z hlediska čistě právního, o které by nám ale, jako právníkům, mělo jít především, je však, domnívám se, jeho náplň vágní. O jeho

---

<sup>10</sup> PAVLÍČEK, V. a kol.: *Ústavní právo a státověda II. díl. Ústavní právo České republiky*. 1. úplné vydání. Praha: Leges, 2011, str. 507

<sup>11</sup> BLAHOŽ, J.; BALAŠ, V.; KLÍMA, K. *Srovnávací ústavní právo*. 5., přepracované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, str. 226

možných základních prvcích, tedy subjektu, objektu a obsahu a také o jeho vztazích tak bude pojednáno dále a to jednak v kontextu s právy jinými na ústavní úrovni chráněnými, jednak s právy na úrovni podústavní především z hlediska obsahu tohoto konkrétního práva jako takového a souvislostí k tomu právu se vztahujícím.

Osobně se domnívám, že tento zmiňovaný institut ať už ho budeme nazývat jako právo na život či jinak, má dvojí rozměr. Nazval bych oba segmenty jako vnitřní a zevní prvek. V případě vnitřního prvku by pak mohlo jít o problematiku samotné biologické stránky lidského života a možností jejího ovlivnění, tedy materii přímo právně dost dobře neuchopitelnou, ovšem s možností jejího ovlivňování nepřímo, např. vytvářením vhodných podmínek pro život, týkající se třebaš stupně rozvoje biologického a medicínského poznání či stavu životního prostředí. Z hlediska právní by pak zásadnější byl problematika prvku zevního, tedy samotné právní podstaty polohy a existence života ve společnosti, již může bezprostředně ovlivňovat. Sem bych zařadil především legislativní prostředí, ustanovení právního řádu konkrétně působící na lidský život, tedy například právo ústavní, trestní, zdravotnické, apod. Abychom tedy mohli dobře analyzovat institut práva na život, bude nejprve nutné zamyslet se nad problematikou obou segmentů práva na život.

## **2. Vnitřní prvek práva na život - lidský život, jeho ochrana**

V souvislosti s poznáváním problematiky institutu práva na život bude vhodné nejprve alespoň rámcově analyzovat stránku onoho vnitřního prvku práva na život, zmiňovanou v předchozím oddíle. Problematika lidského života, jeho vzniku, existence, zániku a ochrany zajímala, až fascinovala, lidstvo po celou dobu jeho existence. Vždyť o čem jiném by asi mohly být obyčejně, týkající se podstaty bytí jednotlivců a společnosti, o čem jiném by byly pokusy, zpočátku nesmělé, empirické, později stále více sofistikované, týkající se snah o poznání zákonitostí života jako předpokladu jeho ochrany před zánikem, snah o jeho prodloužení, zlepšení kvality a s tím souvisejícím rozvojem péče o život, tedy nastolení stavu zdraví, související i se vznikem fenoménu se životem úzce souvisejícím a to institutem zdravotnictví? Proč to všechno? Jak je zmíněno již v oddíle 1, mělo by být je pro lidskou společnost zásadním úkolem chránit



životy svých členů. Bez toho není myslitelný nejen jakýkoli rozvoj, ale ani sama její existence. Jsem přesvědčen o tom, že je to i zásadní moment při vytváření státní moci. V teorii společenské smlouvy se přikláním k názoru Thomase Hobbesa. Věřím, i ve světle událostí poslední doby, že člověk je primárně bytost toužící po slávě, bohatství a moci. Proto přirozeným stavem lidí, jak tvrdí Hobbes, byla před vznikem společnosti válka všech proti všem (*bellum omnium contra omnes*). Stav neomezené svobody byl podle něho stavem anarchie. V přirozeném stavu měl člověk člověku býti vlkem (*homo homini lupus*). Byla minimální jistota a bezpečnost lidí. Proto měla být uzavřena společenská smlouva, aby se lidé zajistili proti sobě.<sup>12</sup> Lidský život byl důležitým atributem existence společnosti od prvopočátku, jeho cena se historicky měnila. Co je však podstatou života? Co je hybatelem bytí? Jak souvisí život jedince s existencí společnosti a jak se společnost stará o život jedince? Na problematiku života se dá pohlížet z mnoha úhlů. V souvislosti s tématem práce je nutno se na lidský život zahledět právě z pohledu jedince v dialektické koexistenci s existencí společnosti. Před několika lety jsem četl jeden velmi zajímavý novinový článek, jehož název si dnes již bohužel nepamatuji, tématem byly hybatele lidského, potažmo tedy i společenského bytí. Shrnu-li jeho obsah ze vzpomínek do zjednodušené formy, tak autor předpokládal, že hybnými silami obojího, tedy života jednotlivce a tím i společnosti jsou tři faktory – sex, moc a peníze. S tím se jistě dá souhlasit. Při hlubším zamyšlení si ovšem nutno uvědomit, že existuje ještě jeden a možná důležitější faktor, bez něhož jsou všechny zmiňované dost těžko užitečné a využitelné. Tím faktorem je právě zdraví. Není-li člověk zdravý, tak k sexu často ani nedojde, peníze lze užít tak možná na zachování vlastní často opravdu jen holé existence a moc je v takovém případě rovněž málo opojnou složkou bytí. Vždy tedy bude nutné v souvislosti s problematikou života zkoumat i problémy související s oním vnitřním prvkem, tedy i se zdravím propojeně tedy i se stavem zdravotnictví jako garantem zdraví jednotlivých členů společnosti, a proto i v Listině je zcela správně subjektivní právo na zdraví objektivizováno a tím jako takové může být systematicky bezprostředně spojováno s právem na život.

Zdraví je ale jen jednou, nikoli jedinou podmínkou existence lidského jedince. Vzhledem k tomu, že lidská schránka je poměrně křehké zařízení, lze velmi jednoduše

---

<sup>12</sup> GERLOCH, A. *Teorie práva*. 5.vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, str. 212

dojít k úhoně. Stát je tedy povinen a to i ve vlastním zájmu zajistit rámec, v němž by jedinec neměl přijít k újmě. Bude proto nutné prozkoumat i stav, v němž se nacházejí možnosti naší existence, a to z pohledu nejen právního, týkající se ochrany zdraví a života a tím i zachování společnosti jako celku, o což by v konotacích ať už práva na život či práva žít mělo jít především.

## **2.1. Historický vývoj**

Na cestě lidstva svojí existencí docházelo ve vztahu jedince i společnosti k životu a zdraví ke změnám. Někdy pozvolným, někdy v souvislosti s významnými objevy a společenskými změnami ke skokovým. Důležitým faktorem se stala výchova, přejímání kulturních vzorců. Významnou roli sehrály i předsudky. V nich se jedná v podstatě o specifický druh postoje. Tento pojem má v moderní společnosti většinou negativní emocionální náboj. Od negativního postoje ho odlišuje jeho iracionalita. Je však třeba si uvědomit význam předsudku v evolučním vývoji. Schopnost vytvářet předsudky je v naší psychice hluboce zakořeněna. Pro přežití člověka byla vždy důležitá schopnost rychle vyhodnotit situaci a správně na ni reagovat. Předsudek je tvořen na základě logické operace, indukce, kdy z jednotlivého usuzujeme na charakter obecného. Tento úsudek je tvořen na základě zkušenosti. Řeč dala člověku schopnost předávat si vzájemně informace a jedinec se tedy nemusel spoléhat pouze na vlastní poznání a na vlastní zkušenost, ale mohl využít i zkušenosti druhých. Řadu předsudků tedy přejímáme výchovou. Předsudek je tedy vlastně adaptační mechanismus, usnadňující a urychlující orientaci v prostředí a tím zvyšující šance na přežití.

Ačkoliv se to na první pohled nezdá, je takový předsudek poměrně snadno zlomitelný vůči jednotlivému individuu na základě vlastní odlišné a kladné zkušenosti s ním, či na základě vlastní osobní vazby. Mnohem složitější je oproštění se od předsudku jako takového, to vyžaduje vědomé rozhodnutí a nastavení očekávání z hodnot minusových na hodnoty nulové, což je ovšem úkol ošidný a problematický. V případě vědomého rozhodnutí dochází často namísto k „vynulování“ k nastavení hodnot plusových, které reálně nemohou být naplněny, což může vést následně ke kolotoči deziluzí a paradoxnímu posílení původního předsudku, ba jeho povýšení na

poznanou pravdu. V obou zmíněných příkladech se pak člověk mylně domnívá, že předsudek nemá a své další jednání považuje za zcela racionální. To vše ale víme až dnes. Naši předkové se svým bytím zabývali poněkud jiným způsobem.

### **2.1.1. Biologie, medicína**

Člověk jako druh odpovídající dnešnímu člověku (*Homo sapiens sapiens*) se ve vývojové řadě hominidů objevil v době asi 40 000 let př. n. l. Kolem roku 25 000 př. n. l. se objevují první projevy šamanismu. Šamani byli prvními předchůdci lékařů, jako dobří znalci přírody dokázali podle tajných receptů připravovat nejrůznější přírodní léčiva. Vynálezem písma na konci 4. tisíciletí př. n. l. začínají dějiny lidstva. V prvních civilizacích v Egyptě a Mezopotámii se začínají objevovat autentické zmínky o léčbě jako takové, přestáváme být závislí jen na domněnkách a hypotézách. Jsou záznamy o prvních zaklínáních i o prvních lékařích v klínopisných textech 3. tisíciletí. Lékaři byli ve spojení s věstci a zaklínači a onemocnění bylo považováno za zásah zlých démonů a bloudících duchů zemřelých. Známa byla vysoká úroveň léčitelství ve starém Egyptě. Pozoruhodnou zde byla i etická stránka. Nemocní nesměli být vystavení ani izolaci, ani posměchu. Zdraví lidé měli postiženým všemožně pomáhat. Nejdůležitější znalosti jsou zaznamenány na papyrových svitcích. Příčiny nemocí nebyly stále známy a mnohá onemocnění byla stále spojována s působením zlých duchů. Lékaři věřili, že zdraví závisí na přízni bohů. První zmínky o nemoci o nemoci a smrti jako důsledku hříchu jsou uvedena ve Starém zákoně. V popředí židovské medicíny stály hygienické předpisy.

Bouřlivého rozvoje medicíny a poznání vůbec bylo dosaženo v antice. Největším přínosem medicíny ve starověkém Řecku byly především její teoretické přístupy, dále pak zdokonalení chirurgické techniky. Lidé tehdy věřili v léčebnou sílu všemocné přírody a znali i řadu léků, která nazývali farmaka. Objevil se vědecký přístup při stanovení diagnózy, lékař zjišťoval příčiny a původ nemoci, vytvářel si představu o průběhu nemoci a jejím dalším vývoji. Stále se ještě prováděly potraty a pomoc při sebevraždě (až do období Hippokratova – viz dále). V Římě narazilo řecké lékařství na odpor, vycházeli z přesvědčení, že inteligentní a všeobecně vzdělaný římský aristokrat

překoná řeckého teoretika. Léčitelství bylo často svěřováno specializovaný otrokům, otec rodiny pořizoval záznamy o onemocněních a způsobu jejich léčby.

Zlomem ve vývoji medicíny byl nástup křesťanství. I když iatroteologie jako medicínský model vykládající nemoc a uzdravení jako projev boží vůle prostupující medicínou nejen předtím, ale i poté stále přetrvával, měnil se jeho obsah. V raném křesťanství, na rozdíl od předchozích období, již Bůh nebyl považován za přímého strůjce nemocí, byl jím ďábel. Největší hodnotou v křesťanství bylo spasení duše hříšného člověka. Nemoc připomínala hříšníkovi jeho vinu a vzhledem k tomu, že nemoc dá postiženému možnost pokání, mohla se stát důkazem boží milosti. Vyléčení tak bylo dáno do rukou božích. Druhé období křesťanského lékařství počalo ve 12. stol., došlo k překladům důležitých informací z arabštiny do latiny, 1187 vznikla lékařská univerzita v Montpellier, byly zakládány špitály (na Západě) většinou spjaté s kláštery či katedrálami a nemocnice (na Východě). Šířily se epidemie.

V období renesance došlo k prudkému rozvoji medicíny – v souvislosti s novými a četnými empirickými poznatky došlo na nové pohledy změněné sebevědomí lidí, které spolu s poznatky z jiných oborů přinesly nové impulsy k rozvoji. Oživilo se bádání. Do centra pozornosti se dostal člověk a potřeba nových poznatků pro lékařskou praxi. Renesanční rozvoj proběhl ve dvou etapách. V první převažoval ještě učený styl středověku, došlo ovšem k rozšíření výuky, začala být masivně pitvána těla a zkoumány patologické změny. Ve druhé fázi dochází ke snaze vysvětlovat rozpory mezi údaji z knih a vlastním pozorováním. Přes zvýšenou činnost alchymistů zůstávají nejvýznamnějším léčivým prostředkem rostliny.

V dalším období už šel rozvoj nezadržitelně kupředu. Objev velkého krevního oběhu W. Harveye, nová léčiva z Ameriky, nové přístroje a nástroje, rozvoj přírodních věd, teoretické obory a praktická medicína. V 18. a zvláště pak v 19. století dochází k vytvoření základů moderní medicíny, z nichž se vychází dodnes.<sup>13</sup>

### **2.1.2. Právo v historii související se zdravím a životem**

---

<sup>13</sup> SCHOTT, H.: *Kronika medicíny*. České vydání. Praha: Fortuna Print, spol. s r.o., 1994, ISBN-80-85873-16-8

První právní předpisy související s medicínou se objevily v Bibli, kdy až třetina biblických zákazů a přikázání se týkala zdravotních pravidel a jejich rituálního dodržování. Ve středověku regulovaly předpisy profesní organizace, jejichž statuty pevně stanovily průběh studia a zavedly doktorské promoce. Církevní předpisy zakazovaly pitvu, anatomie se vyučovala jen z reprodukcí děl antických a arabských autorů. Císař Fridrich II. vydal roku 1231 první zdravotní řád pro království obojí Sicílie. Podle něj musel student, dříve než začal pětileté studium medicíny, studovat nejprve tři roky logiku a poté se musel podrobit teoretické zkoušce na škole v Salernu. Vlastní lékařskou praxi si poté pod sankcí mohl otevřít až po roční praxi zakončené zkouškou. Koncem 13. stol. se rozšířil zájem o pitvy mrtvol, napomáhalo tomu i balzamování a vaření mrtvých, které předcházelo posmrtné přepravě mrtvých do vlasti. 1302 byla provedena první doložená soudní pitva.

1408 vydal Jean de Gerson ve třetím díle svého katechismu ne snad právní, z hlediska mé práce však jistě zajímavý text *De arte moriendi (o umění umírati)* ve kterém formuloval čtyři stupně duchovního procesu při umírání – pobídnutí, otázky, modlitby a předpisy pro pomocníky při smrti. Dílo sloužilo jako podklad k výuce kněží i laiků. Z něho vycházely knížky o umírání a modlitební knížky zvané hodinky, které byly určeny k povznesení čtenářů a dosáhly velké popularity. Dalšími podobnými spisy byly kniha *Ars moriendi der fünf Anfechtungen (Umění umírat při pěti pokušeních)* kde jsou všechna doporučení zaměřená na hodinu smrti a nejvlivnější kniha *Speculum artis bene moriendi (Zrcadlo umění správného umírání)* pocházející od rektora vídeňské university Nicolase von Dinkelsbühla. V českých zemích se podobné knihy objevily až ve století šestnáctém, kdy se myšlenky na smrt a umírání vzhledem k epidemiím moru a krizi reformace dostávaly do popředí (např. *Knížky tyto slowú příprawa k smrti Pavla z Meziříčí*).<sup>14</sup>

Přelomovým datem zdravotnické legislativy je 24. červenec 1753. Toho dne byl vydán Generální zdravotní řád pro Království české, stanovující především povinnosti zemské zdravotní komise podléhající zdravotní komisi ve Vídni. Lékařské fakultě v Praze nařizoval výuku pro chirurgy a porodní báby. Uvedená norma měla být vzorem

---

<sup>14</sup> tamtéž

pro ostatní země monarchie při snaze osvícenského státu o vytvoření systému státní zdravotní správy (zdravotní policie).

V roce 1770 byl vydán zdravotní řád platný pro celou monarchii (*Generale normativum in re sanitatis*), dle něhož byly vytvořeny orgány státní zdravotní správy, určena jejich pravomoc a úkoly. 1773 jsou založena zvláštní zdravotní oddělení u jednotlivých zemských úřadů. Tato legislativa platila celé století.

Nový zákon o veřejném zdravotnictví byl vydán v roce 1870, kdy říšský sněm přijal tento zákon upravující organizaci veřejné zdravotní služby. Platil pro celé Předlitavsko a zůstal v platnosti i v Československu. V letech právníkové dvouletky byly přijímány zákony vytvářející předpoklady k zestátnění zdravotnictví (zákon o národním pojištění, o zestátnění léčebných ústavů, lázní, výroby a distribuce léků apod.). V r. 1966 byl přijat zákon o péči o zdraví lidu č. 20/1966, který po mnoha novelizacích platil donedávna.

Po změně společenských poměrů v r. 1989 došlo ke změně celkové koncepce zdravotnictví v tehdejší Československu a byl přijat systém všeobecného zdravotního pojištění. O systému zdravotnického práva v jeho současné podobě s hlavními zásadami bude pojednáno později.

## ***2.2. Soudobé medicínské, morální a etické aspekty***

Na trnité cestě svého vývoje dospělo lidstvo do 21. století. Jedinci druhu se již nepočítají na tisíce či miliony, ale na miliardy. Globalizace zkracuje vzdálenosti, čas se stává relativním pojmem. Člověk ale zůstává tím samým člověkem jako před tisíci lety. Má jen jiné podmínky, jiné možnosti. Biologická podstata a genetická výbava zůstávají stejné, způsob myšlení se (snad alespoň trochu) mění. Vědeckotechnická revoluce umožnila to, co si nikdo nedovedl před dvěma sty let představit ani v nejbujnější fantazii. Limitujícím faktorem začínají být pouze finance. Je na toto ale lidstvo už připravené?

### **2.2.1. Biologie, medicína, technika**

Stejně jako ostatní oblasti lidské existence, dospěla na vysokou úroveň i činnost poznávající a zkoumající člověka jako živočišný druh. Je zmapována do nejmenších detailů stavba a struktura lidského těla, do nejmenších detailů jsou poznány a poznávány všechny fyziologické a patologické procesy v lidském těle. Zkoumány jsou rovněž jiné živočišné a rostlinné druhy ať už k lepšímu poznání morfologie a fyziologie lidského těla, tak k ozřejmení příčin některých chorob a způsobu jeho léčení. K tomu všemu jsou využívány různé technické vymoženosti, fyzikální a chemické děje. V posledním století došlo k bouřlivému rozvoji přístrojového vybavení – bez elektronového mikroskopu, počítačového tomografu, nukleární magnetické rezonance, pozitronové emisní tomografie, elektrokardiografie a jiných dnes již běžných vymožeností si biologii ani zdravotnictví už nedovedeme představit. To ovšem není obsahem této práce. Co je, však, v kontextu dané problematiky podstatné je to, že biologické, chemické, fyzikální a technické vymoženosti mohou i škodit a být zneužívány. Rozvoj techniky s sebou přináší větší množství stále závažnějších úrazů. Jde zvláště o úrazy dopravní v důsledku stále většího dopravního provozu. Rovněž úrazy pracovní zůstávají na žebříčku významným zdrojem poruch tělesné integrity. Nemoci z povolání jsou samostatnou kategorií a zabývají se jimi zvláštní předpisy.<sup>15</sup> Množí se úrazy ze sportu a tzv. adrenalinových aktivit. Dochází ke zneužívání některých chemických a biologických látek jejich požíváním se vznikem návykových stavů. Následky na sebe samozřejmě nenechávají dlouho čekat a bývají různého druhu. Od lehčích ve formě dočasných poranění či lehkých závislostí až po ty nejtěžší. Společnost se takovým jevům snaží zamezit a to různou formou od edukace k represii. Někdy více, jindy méně, každopádně výsledky jsou v tomto ohledu velmi sporné. Konce takto postižených jsou někdy šťastné, někdy fatální, čím dál častěji ale dochází k postižení jedinců někde na rozhraní života a smrti. Soudobá medicína i naše zdravotnictví si dokážou poradit s udržováním takových jedinců na straně života. To celosvětově zatím samozřejmě není a záleží to na vyspělosti té které společnosti. Vezmu-li v úvahu prostředí naše, tak tuto možnost nutno brát jako většinovou. Možná i z toho důvodu, že dle článku 31 Listiny *každý má právo na ochranu zdraví. Občané mají na základě veřejného pojištění právo na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní*

---

<sup>15</sup> Např. Česko. Nařízení vlády, č. 290, kterým se stanoví seznam nemocí z povolání. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 1995, částka 76. Dostupný také z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-290>

*pomůcky za podmínek, které stanoví zákon.* Bude to zřejmě i tím, že naše zdravotnictví má širokou náruč. Má to své klady i zápory. Každopádně počet lidí, jejichž postižení je natolik závažné, že jsou odkázáni na cizí pomoc, stoupá. Ne každý je s takovým stavem vnitřně srozuměn. Někdo si i v takové situaci dokáže najít pozitivní stránky svojí existence, část těchto jedinců, většinou ti, jejich postižení je závažnějšího charakteru, svoji další existenci zpochybňuje. Soudobé zdravotnictví však možnost volby nemá. Systém nutí léčit za každé situace pod hrozbou závažných sankcí. Možná i proto dochází (a to nejen při léčbě závažně postižených) k jevům, které nejsou pro funkčnost zdravotnictví jako systému úplně žádoucí. Mám na mysli problém tzv. overdiagnosis a overtreatment.<sup>16</sup> S tím se ovšem pojí ještě další problém. V posledním období existence lidské společnosti se velmi frekventovaným stává fenomén diskriminace. Nikdo ve zdravotnictví zřejmě nemá zájem být z něčeho takového podezírán a to s sebou někdy přináší negativa. V kontextu tématu této práce, zvláště pak s určením obsahu práva na život, je nutno provést analýzu i toho, co může a nemusí být obsahem tohoto pojmu. Je to totiž pojem v současné době hojně používaný, nabitý emocemi a často nesprávně chápaný. Ačkoliv právní výklad se může zdát příliš formalistický, může vnést do věci potřebnou věcnost. Z toho pak lze provést i další úvahy související s celkovým zaměřením práce.

Podíváme-li se na právní ustanovení, která se pojmem diskriminace zabývají, nalezneme v první řadě čl. 14 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod: *„Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení.“*

---

<sup>16</sup> Na určitém stupni rozvoje medicíny dochází k diagnóze stavů, které by dříve ani diagnostikovány být nemohly a je sporné, jestli by se někdy rozvinuly v patologický stav. Zde možno uvést jak příklad tzv. prekancerózy, stavy, kdy proces má hraniční či ještě subhraniční rozsah ve smyslu rozvoje zhoubného procesu, ale není jisté, jestli z něj tento rozvine. Následně je však nutno léčit, protože tak je náš systém nastaven. Stejně tak je nutno léčit i v době, kdy je sporné, zda je taková situace pro člověka ještě přínosná, nebo není a také ve chvílích, kdy se určité úkony provádějí jen proto, aby v případě nějakých komplikací v budoucnu bylo možno doložit, že bylo provedeno vše, co v danou chvíli být provedeno mohlo, tedy z alibismu a pudu sebezáchovy před možnými forenzními následky.



Další velmi podobnou formulaci používá i Listina základních práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku ČR a která v čl. 1 uvádí, že *lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech*. Dále v čl. 3 stanoví, že *„Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení“*.

Co je tedy překážkou v rovnosti v důstojnosti a právech? Je to snad vrozená dispozice, je to dáno rozdílnou startovní čarou individua, neb každému je shůry naděleno jinak a jinou měrou? Ne. Podstatou diskriminace je rozdílné zacházení, tedy jednání jedné osoby vůči druhé. Bez jednání nemůže být diskriminace, je tedy vyloučena všude tam, kde lidské jednání absentuje, kde se jedná o přirozený stav věcí. V případě vnitřního prvku práva na život, daného z větší části biologicky je tak možnost diskriminace méně pravděpodobná, než v případě prvku vnějšího.

Druhou složkou, druhým prvkem je rozdílnost. Ta již tak absolutně chápána není. Je přípustná, je-li opodstatněná. Rozdílná genetická výbava není diskriminací. Diskriminací není též jakýkoli rozdíl v zacházení, ale pouze ten, jehož důsledkem (ať již volným či mimovolným) je znevýhodnění této osoby a to zpravidla na základě předsudku. Je třeba si uvědomit, že negativní předsudek a diskriminační jednání na něj navazující nemusí být motivováno zlou vůlí, snahou škodit či poškodit. Někdy se jedná pouze o pocit vlastní převahy, domněnku, že jsme schopni za druhého lépe zhodnotit situaci a lépe rozhodnout, co pro něj bude lepší a provést za něj volbu, která nám nenáleží. Takové jednání by se dalo označit jako „páchání dobra“. Diskriminací je dále třeba zásadně odlišit od nespravedlnosti. Je třeba si uvědomit, že ne každá nespravedlnost je diskriminací.

Diskriminaci můžeme rozdělit na přímou, kdy je zjevně přítomen úmysl, a nepřímou, kde úmysl diskriminovat přítomen být nemusí a často ani skutečně není. Tyto formy definuje antidiskriminační zákon.<sup>17</sup> Podle § 2 se přímou diskriminací rozumí *takové jednání, včetně opomenutí, kdy se s jednou osobou zachází méně příznivě, než se zachází nebo zacházelo nebo by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci, a to*

---

<sup>17</sup> Česko. Zákon č. 198 o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon). In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2009, částka 58. Dostupný také z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-198>

*z důvodu rasy, etnického původu, národnosti, pohlaví, sexuální orientace, věku, zdravotního postižení, náboženského vyznání, víry či světového názoru.* Nepřímá diskriminace je definována v § 3 takto: *Nepřímou diskriminací se rozumí takové jednání nebo opomenutí, kdy na základě zdánlivě neutrálního ustanovení, kritéria nebo praxe je z některého z důvodů uvedených v § 2 odst. 3 osoba znevýhodněna oproti ostatním. Nepřímou diskriminací není, pokud toto ustanovení, kritérium nebo praxe je objektivně odůvodněno legitimním cílem a prostředky k jeho dosažení jsou přiměřené a nezbytné.* O diskriminačním prvku v právu na život bude pojednáno v dalších segmentech práce.

### **2.2.2. Morálka, etika, teologie**

Vzhledem k tomu, že tato tematika je ve vztahu k tématu práce jen tematikou okrajovou, uvedu v následujícím odstavci jen základní souvislosti s argumenty, které zaznívají z tábora odpůrců materiálního vidění světa, potažmo pak i asistovaných odchodů ze života. Jde tedy hlavně o odvolávání se na Hippokratovu přísahu a problematiku těla a duše vyjádřenou zejména v křesťanském světonázoru.

Takzvaná Hippokratova přísaha je dodnes základem lékařské etiky. Je pravděpodobné, že tato nejznámější část proslulé sbírky Corpus Hippocraticum nebyla vlastním Hippokratovým dílem, vyjadřuje však jeho morální zásady. Přísaha například zakazuje potraty a pomoc při sebevraždě. Oba zásahy přitom patřily v antickém Řecku ještě za Hippokratova života k legitimním lékařským úkonům. Vzhledem k tomu, že se mi při pátrání podařilo objevit několik verzí Hippokratovy přísahy, jejichž přesné znění se poněkud liší, nebudu dále citovat, připomenu jen to, co se ve všech těchto verzích významově objevilo a co je podstatné k tématu této práce.

Je to jednak ustanovení o tom, že lékař bude lékařské úkony vykonávat v zájmu a ve prospěch nemocného podle svých schopností a svého úsudku. Dále pak že nepodá nikomu smrtící prostředek, ani kdyby kdokoliv o to požádal, a také nebude nikomu radit jak zemřít. Žádné ženě nebude dán prostředek k potratu.<sup>18</sup>

Z toho je patrné, že v současnosti jde již jen o morální a etickou normu v kolizi s některými ustanoveními norem právního řádu, konkrétně například s již výše

---

<sup>18</sup> SCHOTT, H.: *Kronika medicíny*. České vydání. Praha: Fortuna Print, spol. s r.o., 1994, str. 37

zmiňovanou zákonnou právní normou upravující umělé ukončení těhotenství. Hippokratova přísaha byla v historii po dlouhou dobu základem pro tvorbu morálních a etických norem. Vycházely z ní i některé normy právní. Sama o sobě však nikdy charakter normy právní neměla a nemá. Nelze se tedy na ni odvolávat při řešení právních sporů. V současné době ani není pravidlem, že by byla součástí promočního slibu absolventa lékařské fakulty.<sup>19</sup>

Dalším zásadním momentem je pojmání života jako součásti těla a duše. Základy tohoto přístupu vytyčil již ve 3. stol. př. n. l. Aristoteles, který označoval duši za entelechii (v těle působící účelnou sílu) těla. Jeho spis *O duši* se stal historickým východiskem psychologie, jež jako součást filosofie a teologie byla přes 2000 let pěstována jako věda o substanciálně pojímané duši. Z Aristotela vycházel i Tomáš Akvinský, přejímající princip entelechie, když ale tělo chápe jako Bohem určený nástroj duše, ne jako její vězení. A zatímco byl v průběhu 19. stol. pod rozvojem přírodních věd a vyčleněním psychologie jako samostatné vědy termín duše jako nevědecký opuštěn (s výjimkou krátké epizody v díle Freudova žáka C. G. Junga) a současní psychologové pojem duše většinou nepoužívají, uznávají jej jen jako hypotézu případně jako akt náboženské víry<sup>20</sup>, v teologii přetrvává jako součást církevních dogmat dodnes. Jde zvláště o tyto postuláty:

- Bůh sám stvořil svět (III. A. 8)
- Bůh udržuje stvořené v jeho existenci (III. A. 9)
- Bůh chrání a řídí svou prozřetelností všechno stvořené (III. A. 10)
- první člověk byl stvořen od Boha (III. A. 11)
- člověk se sestává ze dvou bytostných součástí, a to z hmotného těla a duchové duše (III. A. 12)
- rozumová duše je bezprostředně formou těla (III. A. 13)
- každý člověk má individuální a nesmrtelnou duši (III. A. 14)
- smrt je v přítomném řádu trestem za dědičný hřích (XVI. A. 1)
- všichni lidé stížení dědičným hříchem jsou podrobena zákonu smrti (XVI. A. 2)

---

<sup>19</sup> In Status 1. LF UK příloha 4: on-line dostupné z: <http://www.cuni.cz/UK-2814-version1-0884eStatutLF1.doc>

<sup>20</sup> KOSEK, J. *Věda to je určitě, ale o čem?* Praha: Baset, 2003

- duše spravedlivých, které v okamžiku smrti jsou prosty všech hříchů a trestů za hříchy, vcházejí do nebe (XVI. A. 3)
- duše těch, kteří umírají ve stavu osobního těžkého hříchu, jdou do pekla (XVI. A. 6)
- duše spravedlivých, které v okamžiku smrti jsou ještě zatíženy lehkými hříchy nebo časnými tresty za hříchy, jdou do očištky (XVI. A. 8)<sup>21</sup>

„Pánbůh dal, pánbůh vzal.“ Tak by se tedy asi dal ve velmi zjednodušující zkratce vyjádřený lidovým rčením charakterizovat pohled teologie na lidský život v dlouhém časovém období lidského bytí. Z uvedeného též vyplývá, že snaha o jakoukoliv diskusi s teologií o přípustnosti práva člověka na vůli vyjádřený odchod ze života by zřejmě jako nekonstruktivní přišla víceméně vniveč, v souvislosti s tezí v závěru úvodního článku však není dle mého názoru bezpodmínečně nutná. Většina lidí si uvědomuje, jaký je teologický pohled na danou problematiku, já ji zde ve zkratce uvádím z určitého systémového významu.

### **3. Zevní prvek práva na život - vývoj institutu práva na život, dnešní parametry**

Nyní přejdu k podstatě zpracovávaného tématu a to k samotnému institutu toho tzv. práva na život. Hned v počátku se budu muset vypořádat s terminologickým zádrhelem, který považuji za důsledek určité nekompetentnosti a historické nedůslednosti, kdy se, zřejmě pod vlivem dokumentu Všeobecné deklarace lidských práv vyčleňují pod pojem lidská práva všechna ustanovení související s problematikou přirozených či základních lidských práv. Přitom logicky vzato, lidská práva by měla být v podstatě všechna práva stvořená lidmi a týkající se lidí, tedy např. i právo pastvy (§ 1278 a násl. OZ). Pojem lidská práva, zavedený a užívaný jako zkratka tedy dle mého názoru není úplně správný, je do jisté míry i nepřesností státních legislativců použití takového termínu v případě státní instituce (Ministerstvo pro lidská práva...), chápu

---

<sup>21</sup> viz *Dogmatika* (zpracováno dle L. Otta, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1993, on-line dostupný výpis článků na <http://www.vendee.cz/texty/dogmata.html>)

ovšem, že z hlediska lidské ješitnosti je jistě vlastní ego více zahřívající být ministrem pro lidská a nikoli pro základní práva. Vzhledem k obecnému užívání termínu lidská práva se proto nebudu jeho užívání bánit v práci ani já s upřesněním, že v takovém případě budou myšlena práva přirozená, základní. Tolik jen jako okrajovou vsuvku.

O právu na život se začíná *directis verbis* mluvit až po 2. světové válce, kdy i pod oficiálně vlivem válečných hrůz dochází k bouřlivému rozvoji základních (lidských) práv. Dnes je pak právo na život interpretováno jako jedno z nejdůležitějších přirozených práv, zaručovaných ústavami a mezinárodními úmluvami. Patří mezi práva základní, bývá obsahem tzv. tvrdého jádra ustanovení lidskoprávních předpisů. Nebylo tomu tak vždy. V prvních katalozích základních lidských práv a svobod toto uváděno nebylo. A přestože dnes již bývá uváděno mezi právy základními konstantně, mezi právy v Deklaraci práv člověka a občana ho nalézt nejde.<sup>22</sup> Přesto tento katalog nutno považovat za epochální přelom v přístupu k přirozeným právům, poprvé došlo k jejich kodifikaci a následující podobné katalogy ji považují za gnoseologický pramen. Od té doby totiž státy začínají vytvářet takové katalogy práv a svobod, v nichž bývá vyjádřen jejich vztah k občanům a dalším subjektům a spoluvytvářejí tak status občana. Bohužel ovšem dochází k tomu, že objem všech těchto tzv. lidských práv začíná dle mého názoru přerůstat rozumnou míru a celý systém na inflačním základě počíná požírat sebe sama, podobně jako sociální systémy. Zřejmě za tím stojící snaha některých jedinců se tu za každou cenu zviditelnit, tu za každou cenu páchat dobro, vede k tomu, že katalogy lidských práv bují a přestávají být srozumitelné. Nemohu se ale také zbavit nepříjemného, že původ některých práv může být i ten, že si, možná i v rozporu s oficiálními verzemi, taková ustanovení mohli do textu dát i konkrétní soudobí politici z osobních důvodů, v důsledku nějakého lobbingu, jak bude ještě zmíněno, či že jako se dnes užívá při tvorbě všech možných textů klávesových zkratk Ctrl C – Ctrl V, tak bylo a je vše postupně možná mnohdy i bezmyšlenkovitě kopírováno do dalších dokumentů jednak z lenivosti tvůrců, neboť jak praví stará pravda, je jednodušší se vlámat do otevřených dveří a jednak, a to ještě pravděpodobněji, aby nemohli být všichni další tvůrci dalších katalogů obviňováni z nedostatečného humanismu a úcty k jednotlivci. Takže jak praví klasik: „*Prosím, můžeme o tom vést spory, můžeme s tím i*

---

<sup>22</sup> *Prohlášení práv člověka a občana* (26. 8. 1789) on-line dostupné z: <http://www.historie.upol.cz/19/prameny/prava.htm> (stav ke dni 24. 8. 2015)

*nesouhlasit, ale to je tak všechno co se proti tomu dá dělat.*“<sup>23</sup> Přírozená práva ve stávajícím objemu a tedy i právo na život existují, tak nezbývá nic jiného, než se jimi zabývat v celém potřebném rozsahu.

### **3.1. Právo mezinárodní**

V první polovině 20. století potkaly lidstvo dva rozsahem apokalyptické válečné konflikty. Tak to alespoň bývá prezentováno. Tak jako se nemění člověk, nemění se ani jeho chování a tak i válka bývá stejná. Rozdíl tak bývá dosažen jen stupněm technologického rozvoje lidstva. Měli-li by naši předci k dispozici to, co člověk 20. století a byl-li by počet lidí a hustota osídlení podobné, tak si jsem jistý, že třebaš třicetiletá válka by se následky válkám 20. století minimálně vyrovnala. Takto se jednalo o dosud nepoznanou katastrofu. A tak zatímco první ze zmíněných konfliktů 20. století mohl ještě být považován za jakýsi, byť v kontextu výše uvedeného poněkud sporný exces v dějinách lidstva, druhý, který v poměrně krátké době následoval, jakoby již naznačoval, kam že by se mohlo lidstvo v další svojí existenci ubírat. Miliony mrtvých nepadly nadarmo. Na mezinárodní úrovni došlo k jisté sebereflexi a lidstvo si začalo uvědomovat pravou skutečnost a rozsah následků, ke kterým dospělo, v podstatě asi i cenu lidského života. Demografické a z toho vyplývající sociální problémy spočívající především ve změněné struktuře společnosti, zvláště v úbytku mužů a tím sexuálních partnerů a ploditelů, stejně jako pracovních sil, přinášely problémy, o kterých bylo nutno vážně diskutovat. Snad i proto došlo již v meziválečném období na půdě Společnosti národů, tehdy sice ještě bez výraznějšího úspěchu, v poválečném období pak na půdě OSN již s větším úspěchem k mnohostranným jednáním, jejichž důsledkem se poté staly předělové dokumenty, rozšiřující katalog přírozených práv postupně se rozvíjející pod taktovkou mezinárodního společenství do dnešní podoby.

V dnešní nauce mezinárodního práva jsou dva odlišné názory na mezinárodněprávní subjektivitu jednotlivce. Podle první – starší – je pro subjekt mezinárodního práva rozhodující normotvorná způsobilost, tedy schopnost podílet se na

---

<sup>23</sup> SMOLJAK, L; SVĚRÁK, Z.: *Jára Cimrman ležící, spící*, film, Československo, 1983, 81 min on-line dostupné např. na <https://www.youtube.com/watch?v=vvMzdW7hADI> v čase 1:07:33 – 1:07:39

vytváření pravidel mezinárodního práva, jejich aplikaci a svépomocným vynučením jejich dodržování. Z tohoto pohledu je zřejmé, že jednotlivec nemůže být subjektem mezinárodního práva. Jednotlivec je pak považován pouze za objekt, mezinárodněprávní úpravy, či destinatáře práv, výhod ev. povinností z této úpravy vyplývajících. Existuje však i druhé pojetí, čím dál více se prosazující v soudobé nauce mezinárodního práva, připouštějící v určitých případech mezinárodněprávní subjektivitu jednotlivce, ovšem kvalitativně odlišnou, marginální subjektivitu. Kromě některých extranormativních poznatků se zdá celkem nesporné, že pro jednotlivce mohou z mezinárodního práva vyplývat i určitá práva a povinnosti, popř. také možnost vystupovat vlastním jménem, zejména obracet se kvůli ochraně svých práv na mezinárodní soudní a podobné, tzv. parajudiciální instituce, tj. mít způsobilost k právním úkonům či procesní způsobilost. Při označování těchto atributů subjektivity se vychází z pojmů užívaných ve vnitrostátním právu a to vzhledem k podobnosti. Rozdíl spočívá jen v tom, že vyplývají pro jednotlivce nikoli z vnitrostátního práva, ale z mezinárodní smlouvy.<sup>24</sup> Problematika základních práv má v těchto úvahách pevné místo. Snad i proto vznikaly a vznikají mezinárodněprávní dokumenty, z nichž následně uvedu ty nejvýznamnější.

### **3.1.1. Všeobecná deklaráce lidských práv**

V období konce evropské části 2. světové války a záhy po ní byla ve dnech 25. 4. – 26. 6. 1945 na mezinárodní konferenci v San Franciscu přijata Charta Spojených národů, zakládací listina Organizace spojených národů. Dokument o 111 člancích vstoupil v platnost 24. 10. 1945. Tím došlo ke vzniku nejvšestrannější politické mezinárodní organizace. Její cíle byly v mnohém podobné její předchůdkyni, Společnosti národů. Šlo především o udržování mezinárodního míru a rozvoj mezinárodních vztahů a to při zřeknutí se použití síly nebo její hrozby, využívání smírného řešení mezinárodních

---

<sup>24</sup> ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, str. 87-89

sporů a organizování společného vystoupení proti případnému agresorovi.<sup>25</sup> Kromě toho se její pozornost zaměřovala i k lidským právům. V preambuli Charty je kromě jiného uvedeno, že *my, lid spojených národů, jsouce odhodláni... mj. - prohlásit znovu svou víru v základní lidská práva, v důstojnost a hodnotu lidské osobnosti, v rovná práva mužů i žen a národů velkých i malých* a v článku prvním je mezi cíli kromě dalších *uskutečňovat mezinárodní součinnost řešením mezinárodních problémů ... a podporováním a posilováním úcty k lidským právům a základním svobodám pro všechny bez rozdílu rasy, pohlaví, jazyka nebo náboženství.*<sup>26</sup> Vzhledem k obecnosti a tomu, že byla předpokládána podrobnější úprava lidských práv, podrobnější ustanovení v Chartě již nenajdeme.

Dne 10. 12. 1948 byla jako rezoluce 217/III.A přijata Všeobecná deklarace lidských práv. Deklarace je právně nezávazným dokumentem, i když se objevují stanoviska, že závazná na základě právního obyčeje je. Domnívám se, že tato polemika je ryze akademická, neboť vzhledem k tomu, že byla vzata za základ pro další četné lidskoprávní úmluvy a vnitrostátní katalogy lidských práv jsou její ustanovení závazná fakticky v celém civilizovaném světě. Navíc její politická autorita je asi stále nezpochybnitelná. V preambuli je mj. uvedeno, že *uznání přirozené důstojnosti a rovných a nezcizitelných práv všech členů lidské rodiny je základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě, že zneuznání lidských práv a pohrdání jimi vedlo k barbarským činům, urážejícím svědomí lidstva, a že vybudování světa, ve kterém lidé, zbaveni strachu a nouze, budou se těšit svobodě projevu a přesvědčení, bylo prohlášeno za nejvyšší cíl lidu, že je nutné, aby lidská práva byla chráněna zákonem, nemá-li být člověk donucen uchýlovat se, když vše ostatní selhalo, k odboji proti tyranii a útlačku.*

Právo na život lze nalézt v ustanovení čl. 3 - *každý má právo na život, svobodu a osobní bezpečnost.*<sup>27</sup> Je to sice, vzhledem k převažujícímu názoru o právní nezávaznosti

---

<sup>25</sup> ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, str. 485-486

<sup>26</sup> *Charta Organizace spojených národů a Statut mezinárodního soudního dvora*. On-line text dostupný z: <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/charta-organizace-spojonych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf> (stav ke dni 10. 9. 2015)

<sup>27</sup> *Všeobecná deklarace lidských práv*. On-line text dostupný <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf> (stav ke dni 10. 9. 2015)



deklarace, spíše prohlášení související s úctou k lidskému životu v kontextu doby, které tak nevyvolávalo žádné právní následky při nedodržení, jde však o první stanovení takového lidského práva v dějinách lidstva. Zůstává jen otázkou, na niž ovšem nedovedu dát odpověď ani já, ani zřejmě kdokoli ostatní, včetně všech právních historiků neboť pravděpodobní účastníci jsou již s vysokou pravděpodobností mrtví a záznamy z neoficiálních, těch tzv. kuloárových či uzavřených jednání velmi pravděpodobně neexistují, navíc když zřejmě ani není na takové informaci obecný zájem, a sice, kdo a za jakých podmínek vlastně takové ustanovení navrhl. Nejsem tak naivní, abych pochyboval o tom, že vše má svoji příčinu a ta se mnohdy, zvláště v politice, diametrálně odlišuje od toho, jak je prezentována. Navíc všichni ti tzv. zákonodárci či ústavodárci jsou složení z jednotlivců z masa a kostí, kteří mají své zájmy, za něž se, zvláště v politice bijí. No a potom se často své snahy a cíle snaží zabalit do líbivého hávu. Jsem vždy velmi ostražitý v tom, snaží-li se mi kdokoliv cokoli vnutit s tím, že je to pro mě výhodné, že je to pro mé dobro. Většinou (či téměř vždy) je to minimálně stejně výhodné pro toho, kdo nabízí. Člověk není ve své pravé podstatě samaritán a o politicích si to (možná ale neprávem) myslíme dvojnásob. Nejsem si tak vůbec jistý v tom, že zmíněné ustanovení nemohl navrhnout někdo někde i za jiných podmínek, než bylo lidu později prezentováno. Je tak možné, že se vše odehrálo buď třeba takto: na mezinárodní konferenci vystoupí a to ať na plénu či na separátním či kuloárovém jednání někdo z nějaké delegace a oznámí něco v tomto smyslu: *Vážení, dámy a pánové, to už jsme jako lidstvo opravdu přehnali. Nemůžeme dále dopustit, aby nějaký šílenec ze svého rozmaru způsobil smrt tolika lidí. Navrhujeme, aby bylo přijato, že každý má právo žít a svého života nemůže být jen tak zbaven. Pojd'me o tom diskutovat.* Dovedu si ale představit třeba i takovouto situaci: *Pánové (možná i dámy), podívejte se, jak to dopadlo s těmi Němci. To je hrůza. Skončili na popravišti a to přitom plnili jen rozkazy. A mysleli si, že tím slouží blahu svých lidí. Bůh nás ochraňuj. Všichni jsou teď takoví rozdivočelí, co kdybychom se někomu znelíbili? Asi bychom měli vymyslet něco, co by, kdyby se něco zase semlelo, nás alespoň uchránilo na hrdle. Pak bychom se z toho už tak nějak dostali. Co takhle třeba právo na život? Zní to líbivě, lidu se to bude líbit, co vy na to?* Lituji toho, že toto už

nikdy nezjistíme. Možná bychom se divili. Navíc když stále dochází k poznání o jiném postoji některých politiků k nějaké věci na veřejnosti a jiné v soukromí.<sup>28</sup> Není také vůbec jisté, jak bude ještě zmíněno, zda nedošlo k nějakému fatálnímu jazykově sémantickému pochybení při vzniku samotného institutu. To ovšem nemění nic na tom, že ustanovení vzniklo, bylo platně přijato a tím spatřilo světlo světa a stalo se základem pro další dokumenty.

### 3.1.2. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Dle časové posloupnosti jde o druhý a dle vynutitelnosti svých ustanovení prvním katalogem, obsahujícím pojem práva na život. Byl vypracován pod záštitou Rady Evropy, mezinárodní celoevropské organizace, která zajišťuje spolupráci členských států zejména v oblasti podpory demokracie a ochrany lidských i sociálních práv a svobod. Rada Evropy byla založena 5. května 1949 podpisem zakládací listiny,

---

<sup>28</sup> Např. postoj bývalého předsedy vlády ČR Jiřího Rusnoka k úmrtí Nelsona Mandely v r. 2013. Oficiální kondolence premiéra Rusnoka(dále jen R.): *Vaše Excelence, s hlubokým zármutkem jsem přijal zprávu o úmrtí bývalého prezidenta Jihoafrické republiky a držitele Nobelovy ceny míru pana Nelsona Rolihlahly Mandely.[...]Velmi jsem si cenil jeho odhodlání, jež projevoval v nelehkých dobách jihoafrické historie coby bojovník za lidská práva, mezinárodní mírotvůrce a první demokraticky zvolený prezident Jihoafrické republiky. Pevně věřím, že odkaz Nelsona Rolihlahly Mandely bude žít dál a stane se inspirací pro následující pokolení. Nechť se Mezinárodní den Nelsona Mandely stane symbolem životních ideálů a odkazu této velké světové osobnosti a připomínkou nutnosti bojovat za lidská práva, svobodu a rovnoprávnost. Vaše Excelence, přijměte prosím vyjádření nejhlubší soustrasti jménem mým i vlády České republiky a tlumočte naši účast rodině a blízkým pana Mandely. S úctou Jiří Rusnok, předseda vlády České republiky* a k tomu pak realita v rozhovoru s ministrem obrany Píckem (dále jen P. a ministrem financí Fischerem (dále F.): R: "Ty vole, teď ještě zase zemřel Mandela". P: "Kdo tam pojede?". R: "Ty vole, já doufám, že prezident. [...] Já mám ještě nějakou oběd, pak máme večeři. Já jsem ve strachu, abych ještě nemusel jet tam. To je navíc dálka jako prase. To bych tam musel nějakou linkou." P: "Ne, speciálem". R: "Kdo to zaplatí?" P: "No, já to zaplatím". R: "Já doufám, že Miloš (prezident Zeman) je nažhavenej, že chce někam jet a že pojede. Oni mu to určitě doktoři budou říkat, ať tam nejede." P: "Můžeš mi říct, jak vyleze do těch schodů do toho letadla?" F: "To je úplná blbost, ještě tam bude nějaký průser." R: "Tak asi nepoletí, tak je to v prdeli."

Zdroj: IDNES.cz on-line dostupné z: [http://zpravy.idnes.cz/rusnokovi-se-nehce-na-mandeluv-pohreb-dh9-/domaci.aspx?c=A131207\\_123827\\_domaci\\_klm](http://zpravy.idnes.cz/rusnokovi-se-nehce-na-mandeluv-pohreb-dh9-/domaci.aspx?c=A131207_123827_domaci_klm) (stav ke dni 9. 8. 2015)

tzv. Londýnské dohody. Sídlo má ve francouzském Štrasburku. Radu tvoří 47 členských států a několik zemí se speciálním statutem. Česká republika se k Radě Evropy připojila 30. června 1993. Mísí a cílem Rady Evropy je vytvoření společného demokratického a právního prostoru, který zaručuje dodržování lidských práv, demokracii a respektování zákonů.<sup>29</sup>

Sama Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (dále Evropská úmluva, Úmluva) byla vyhlášena 4. 11. 1950 Radou Evropy v Římě, její platnost je od 3. 9. 1953. Česká a Slovenská Federativní Republika úmluvu ratifikovala 18. 3. 1992 vyhlášená byla ve sbírce pod č. 209/1992 Sb., její platnost pro ČR od 1. 1. 1993.<sup>30</sup> Touto Úmluvou byl zřízen i Evropský soud pro lidská práva, nejvýznamnější judiciální orgán v oblasti kontroly a implementace lidských práv. Nejde však o obecnou soudní instanci Rady Evropy, protože jeho jurisdikce je omezena na lidská práva a to jen ta, která jsou obsažena v Úmluvě a protokolech k ní.<sup>31</sup>

Právo na život je v Evropské úmluvě v čl. 2 jako vůbec první ze všech práv uvedených v úmluvě. Je tím postaveno do pozice jednoho z nejdůležitějších hmotně právních ustanovení, od něhož není možné se odchýlit. Samotný článek má dva odstavce. V prvním je ustanoveno, že *právo každého na život je chráněno zákonem. Nikdo nesmí být úmyslně zbaven života kromě výkonu soudem uloženého trestu následujícího po uznání viny za spáchání trestného činu, pro který zákon ukládá tento trest.* Původní text úmluvy tedy ponechává při splnění určitých podmínek možnost uložit trest smrti, což je velmi pravděpodobně dáno dobou, kdy vznikl. Postupně se však názor na trest smrti vyvíjí, a již od roku 1957 dochází k požadavkům na jeho zrušení. Zákaz jeho udělování v době míru se však objevuje až v roce 1983 přijetím Protokolu č. 6, který však ještě připouští jeho možnost v době branné pohotovosti státu. Definitivně je trest smrti zrušen přijetím Protokolu 13, který je pro Českou republiku závazný od 1. 11. 2004. V druhém odstavci jsou uvedeny liberační důvody, kdy se *zbavení života nebude považovat za způsobené v rozporu s tímto článkem, jestliže bude vyplývat z použití síly, které není víc než zcela nezbytné, při obraně každé osoby proti*

---

<sup>29</sup> On-line text dostupný na <http://www.radaevropy.cz/> (stav ke dni 10. 8. 2014)

<sup>30</sup> *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod* On-line text dostupný např. z: [http://www.echr.coe.int/Documents/Convention\\_CES.pdf](http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_CES.pdf) (stav ke dni 10. 9. 2015)

<sup>31</sup> ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, str. 512

*nezákonnému násilí; provádění zákonného zatčení nebo zabránění útěku osoby zákonně zadržené; zákonně uskutečněné akci za účelem potlačení nepokojů nebo vzpoury.*

Evropská úmluva byla na svoji dobu novátorským instrumentem, zvláště co se týče kontroly svého dodržování, což v podstatě platí dodnes. Původní dva kontrolní orgány - Evropská komise pro lidská práva a Evropský soud pro lidská práva byly oprávněny projednávat individuální stížnosti, jednotlivec však měl zpočátku přístup pouze ke Komisi. V roce 1998, vstupem Protokolu č. 11 v platnost byl pak vytvořen jednotný stálý soudní orgán – již výše zmíněný Evropský soud pro lidská práva.<sup>32</sup> Jednotlivci je tak dnes zajištěna ochrana základních práv a svobod chráněných Evropskou úmluvou přímo. Vzhledem k tomu, že samotný život bývá dostatečně chráněn vnitrostátními předpisy smluvních stran Evropské úmluvy, bývá rozhodování o porušení článku o právu na život řídkým jevem. Častější a pro potřeby této práce významnější je rozhodování obecnějšího rázu týkající se výkonu práva na život, související např. i s případy interrupce či euthanasie.

Právě tato Úmluva je dávana za příklad, kdy postavení jednotlivce již nelze redukovat na pouhý objekt či destinatáře výhod. Stanoví nejen lidská práva a svobody, ale i mezinárodní procesní způsobilost jednotlivců. Státní příslušnost jednotlivce přitom nehraje roli, stačí, že stížnost směřuje proti smluvní straně Úmluvy. Úmluva rozlišuje mezi řízením iniciovanými státy (mezistátními, prakticky nevyužívanými stížnostmi) a řízením na základě individuální stížnosti.<sup>33</sup>

### **3.1.3. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech**

O právu na život najdeme ustanovení i v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech. Jedná se o dokument vypracovaný na půdě OSN, podepsaný v New Yorku 19. 12. 1966. Česká republika sukcedovala ke dni svého vzniku, k 1. lednu 1993, do všech mezinárodních závazků České a Slovenské federativní republiky. Od

---

<sup>32</sup> ŠIŠKOVÁ, N. *Štrasburský kontrolní mechanismus dodržování lidských práv*, Evropské a mezinárodní právo, 2002, č. 5-6, s. 21-24, ISBN/ISSN: 1210-3977

<sup>33</sup> ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, str. 90-91

okamžiku svého vzniku tak je ČR smluvní stranou Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, který bývalá Československá socialistická republika podepsala dne 7. října 1968, ratifikační listina byla po vyjádření souhlasu Federálním shromážděním Československé socialistické republiky a ratifikaci prezidentem uložena dne 23. prosince 1975. Pakt byl publikován ve Sbírce zákonů jako vyhláška Ministerstva zahraničních věcí Československé socialistické republiky č. 120/1976 Sb. Pakt disponuje vlastním kontrolním mechanismem, kterým je Výbor pro lidská práva. Jedná se o orgán příslušný pro posuzování dosažení úrovně při naplňování Paktu. Samotná kontrola probíhá pravidelným předkládáním zpráv smluvních států Paktu Výboru a hodnocením zpráv Výborem. K paktu byly přijaty dva opční protokoly. Česká republika přistoupila k oběma z nich. První opční protokol z roku 1966 ustanovuje systém, dle kterého je Výbor pro lidská práva příslušný k přijímání a posuzování stížností jednotlivců, kteří tvrdí, že byla porušena jejich lidská práva. Pro Českou republiku vstoupil v platnost dnem 12. června 1991. Druhý opční protokol z roku 1989 zakazuje trest smrti ve všech smluvních státech. Pro Českou republiku vstoupil v platnost dnem 15. září 2004.<sup>34</sup>

Ustanovení obsahující právo na život najdeme v části III., článek 6, odst. 1: *Každá lidská bytost má právo na život. Toto právo je chráněno zákonem. Nikdo nebude svévolně zbaven života.*<sup>35</sup> Formulace nijak překvapivá, jednoduchá, víceméně k podrobnostem odkazující na národní právo. Další odstavce článku jsou pak zaměřeny na problematiku související s trestem smrti a jeho vykonáváním, tedy záležitostmi s tématem této práce bezprostředně nesouvisejícími.

### 3.1.4. Listina základních práv EU

Listina základních práv Evropské unie (dále LZP) představuje první kodifikaci lidských práv na úrovni EU. Jako právně nezávazný dokument byla přijata r. 2000, od

---

<sup>34</sup> On-line dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/mezinarodni-pakt-o-obcanskych-a-politickych-pravech-19851/> (stav ke dni 15. 8. 2014)

<sup>35</sup> *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech* On-line dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinar.pakt-obc.a.polit.prava.pdf> (stav ke dni 15. 8. 2014)

Lisabonské smlouvy je právně závazná a má postavení primárního práva (čl.6/1 SEU).<sup>36</sup> Je jedním z hlavních pramenů základních práv v EU. Vznikla jako reakce na zákaz přistoupení k EÚLP. Čl. 6 odst. 2 SEU dnes přistoupení k EÚLP předpokládá. Po vstupu ČR do EU 1. 5. 2004 je právo EU na území ČR závazné.

Problematika ochrany základních práv v ES/EU měla delší vývoj. V původních zakládacích smlouvách ES základní práva zmíněna nebyla, proto je zpočátku SDEU odmítal prosazovat s tím, že jde o součást vnitrostátního ústavního práva mimo jeho působnost (i vzhledem k hospodářskému charakteru EHS/ES – např. 1/58 Stork). Později však SDEU přiznal základním právům postavení tzv. obecných zásad právních mezi prameny práva ES (29/69 Stauder, 11/70 Internationale Handelsgesellschaft). Do primárního práva byla ochrana výslovně včleněna až čl. 6 SEU v r. 1992.<sup>37</sup> Dnes ochrana základních lidských práv patří k základním hodnotám EU (čl. 2 SEU), jež EU podporuje i ve svých vnějších vztazích (čl. 3/5 SEU), podmiňuje plný výkon práv členských států v EU (čl. 7, 8 SEU, čl. 354 SFEU), stejně jako přistoupení kandidátského státu k EU (čl. 49 SEU), podmiňuje odpovídajícími lidskoprávními doložkami provádění tzv. vnějších smluv a podmiňuje legalitu aktů EU. Ústavní soudy členských států naopak podmiňují dodržování lidských práv respektování principu přednosti a přenos pravomocí z členských států na EU. Dovolávat se základních práv EU zásadně lze jen v souvislosti s aplikací práva EU – musí být přítomen tzv. evropský prvek – poté zavazuje orgány EU, ale i členské státy při aplikaci vnitrostátního práva, jež je ale v pravomoci EU a norem EU a to i tehdy, když se dovolávají výjimky z normy EU.<sup>38</sup>

Sama LZP, připojená ke smlouvě z Nice jako právně nezávazná, politická deklaráce, obsahuje ve srovnání s předchozími lidskoprávními katalogy, poněkud jiné třídění základních práv. Jde o 6 kapitol – důstojnost, svobody, rovnost, solidarita, občanská práva, soudnictví. Právo na život je obsaženo v kapitole I – důstojnost,

---

<sup>36</sup> SVOBODA, P. *Úvod do evropského práva*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, str. 127

<sup>37</sup> SVOBODA, P. *Úvod do evropského práva*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, str. 124

<sup>38</sup> Tamtéž str. 125-126

v článku 2 – právo na život a jeho formulace je zde nanejvýš jednoduchá – odst. 1: *každý člověk má právo na život.*<sup>39</sup>

### 3.1.5. Povinnosti, všeobecná deklarace lidské odpovědnosti

V souvislosti s procházením dokumentů týkajících se lidských práv mi nedá než se znovu a šířeji zamyslet nad již částečně zmiňovaným fenoménem. Od výše zmiňovaného roku 1945, kdy v kontextu doby začalo lidstvo přemýšlet jinak než doposud, došlo, jak již v lidské podstatě bývá k pohybu kyvadlového charakteru ode zdi ke zdi. Došlo k hypertrofii předpisů o právech, aniž by jako protipól k tomu byly stanoveny nějaké povinnosti. Dnes existuje množství mezinárodně přiznaných a uznávaných práv kdekoho na kdeco a nějak se přitom zapomíná, že vše něco stojí. Nemyslím tím samozřejmě práva základní, spíš práva sociálního charakteru, kde jejich přebujelost dosahuje někdy až mýtických rozsahů. Mám z toho ovšem takovou obavu, aby jednou podobně postiženo nebylo i právo na život či právo jemu odpovídající. V sociální oblasti se snad již nějaké další právo vymyslet nedá (sám tomu ale až tak úplně nevěřím), tak proč se nepustit do rozšiřování práv jiných? Co třeba právo na sex? V dnešní době existuje nespočet mezinárodních organizací často s absurdní náplní<sup>40</sup> a ty, aby si zasloužily svoji existenci a příspěvky od členských států, musí vyvíjet nějakou nejlépe viditelnou činnost. Co je viditelnější než nějaká mezinárodní konference za přítomnosti stovek delegátů desítek států, dalších stovek příslušníků mediální obce, kteří musí plnit obsah svých dnes nesmyslně přebujelých zpravodajství. Vše je navíc postaveno jako kulisy divadla pro lid – vždyť moudří vládci již staletí vědí, že lidu je nutno především dát chléb a hry. Kromě sportu v němž si lze vybíjet svoje frustrace, egodefenzivní mechanismy a nahromaděné emoce, které dnes již nemají svůj ventil ve válkách, je jistě nejlepší předvést se v monstrózních kulisách velkých sálů ověšených prapory, květinami a slavnostními úbory. Taková konference pak musí mít nějaký výstup, aby bylo vidět, že naši zástupci jsou tu pro nás obyčejné lidi. Na čem se ale

---

<sup>39</sup>Listina základních práv EU On-line dostupné z: [http://www.euroskop.cz/gallery/6/2090-charta\\_zakladnich\\_prav\\_1.pdf](http://www.euroskop.cz/gallery/6/2090-charta_zakladnich_prav_1.pdf) (stav ke dni 17. 8. 2014)

<sup>40</sup> Např. Světová organizace pro orbu či Mezinárodní instituce pro vztahy Slunce–Země

mohou zástupci nesourodého lidského společenství shodnout? Budou to, kromě věci globálnímu životu a spolupráci nutně potřebných často i plytké politické deklarace čehosi, čemu mnozí ani nerozumí, budou to i mezinárodní smlouvy zpřesňující již zpřesněné, omezující již omezené ale hlavně (čehož se obávám) dávající všem další právo na něco, na co již sice právo mají, ale ne zrovna v této organizaci a ne na současné úrovni člověka. Nějaké povinnosti alespoň trochu omezující bezbřehé plýtvání či poskytující lidem zamyšlení nad stavem společnosti a planety by se jistě hodily, ale takové závazné dokumenty jistě nepřinesou, protože se na nich neshodne potřebná většina různorodého mezinárodního společenství s různými zájmy různých skupin. Průchodné jsou možná tak právně nezávazné deklarace.<sup>41</sup> Povinnosti se dnes prostě nenosí. Všichni mají plno práv, o povinnostech člověk jako tvor v podstatě pohodlný slyšet moc nechce. A naši zástupci chtějí být našimi zástupci opakovaně. Tragédií ovšem potom je, že podobné mezinárodně závazné dokumenty jsou přímo součástí právního řádu konkrétního státu, případně mají před ním přednost. V případě sporů na ně musí být brán ohled. Mám v kontextu s touto prací z toho, aby se podobná právní inflace jednou z nedostatku jiných témat nedotkla i jinak vysoce pozitivních a humánních práv související s žitím, strach. Aby se někdy nestalo to, že nám podle práva nebude vůbec dovoleno zemřít a budeme všichni někde na přístrojích ve vegetativním stavu.

Při bádání nad mezinárodní úrovní právního prostředí mě zaujal návrh *Všeobecná deklarace lidských odpovědností* - text předložený bývalým kancléřem SRN Helmutem Schmidtem, iniciátorem a spoluautorem, na Fóru 2000 v září 1997 na Pražském hradě. V roce 1997 se po dlouhých přípravách a jednáních s duchovními, politickými a ekonomickými vůdci z pěti kontinentů, zastupujícími všechna hlavní náboženství a různé filozofické směry, sešla mezinárodní skupina čtyřiaadvaceti bývalých státníků, bývalých prezidentů a premiérů, která vytvořila návrh takovéto Všeobecné deklarace lidské odpovědnosti. Tento návrh byl pak rozeslán všem vládám světa a generálnímu tajemníkovi OSN, přednesen byl na konferenci Fórum 2000 konající se pod záštitou Václava Havla. Podepsali jej známí lidé jako Oscar Arias Sanchez z Kostariky, Jimmy Carter ze Spojených států, Lord Callaghan ze Spojeného

---

<sup>41</sup> Např. tzv. *Limská výzva*, výsledek klimatické konference v Limě, 2014



království, Ichimi Azawa z Japonska, Anand Panyarachun, bývalý premiér Thajska, Šimon Peres z Izraele, Miguel de la Madrid z Mexika, Michael Pastrana Borero z Kolumbie, Helmut Schmidt i celá řada dalších členů této interaktivní rady. Své jméno připojili i Lester Brown, Paul Walker či Robert McNamara. Text této deklarace se mi zdá více než vyvážený a nekonfliktní. Jaký je však jeho osud? Nelze ani říci že upadl v zapomnění, on vlastně ani nedošel do povědomí. Neměl by se přístup lidstva a jeho postoje ke svému bytí zreálnit? Ustanovením souvisejícím s tématem této práce a její části by pak byl čl. 5 této deklarace: *Každá osoba má odpovědnost mít úctu k životu. Nikdo nemá právo ranit, mučit nebo zabít jiného člověka. To nevylučuje právo na oprávněnou sebeobranu jednotlivců nebo komunit.*<sup>42</sup> Možná i vzhledem k výše uvedenému a s tím souvisejícím pravděpodobným nezájmem mainstreamových medií se ale asi nelze divit tomu, že zmiňovaný dokument nikdy nedošel k hlubšímu průniku do vědomí společnosti i jednotlivců.

### **3.2. Právo vnitrostátní**

Mezinárodněprávní normy ať už obyčejové či smluvní však nemohou zůstat izolované. Aby bylo lze se jejich ustanovení dovolat oprávněnými beneficienty, je nutné jejich začlenění, recepce, do práva vnitrostátního. Tím se jednotlivci stávají destinatáři mezinárodního práva veřejného. Jejich práva a povinnosti, jakož procesní způsobilost vyplývá z vnitrostátního práva. V nauce se jednotlivé způsoby recepce (přenosu či převzetí) norem mezinárodního práva do vnitrostátního práva různě pojmenovávají. Použité termíny je nutno vždy definovat. V kontinentálním systému práva se vyskytují zejména způsoby nazývané inkorporace, transformace a adaptace. Za výslovnou vnitrostátní recepci lze považovat transformaci. Tou je zachování doslovného znění mezinárodní smlouvy a její vyhlášení či schválení v některé formě vnitrostátního práva. Výslovnou recepci zajišťuje také inkorporace. Provádí se obecným ustanovením (tzv. inkorporační normou), zpravidla obsaženým v ústavě. Rozumí se jí vtažení mezinárodně právní normy do vnitrostátní právní sféry, aniž by přitom ztrácela formu mezinárodního práva. Pouze se jí navíc propůjčuje vnitrostátní obecná závaznost. Proti

---

<sup>42</sup> On-line dostupné z: <http://blisty.cz/art/10388.html> (stav ke dni 17. 8. 2014)

tomu adaptace znamená nikoli doslovný, ale pouze obsahově přibližný přenos mezinárodněprávních závazků a oprávnění do forem vnitrostátního práva. V anglosaském systému práva se tradičně používá také adopce, tj. osvojení a použití obyčejového pravidla mezinárodního práva vnitrostátním soudcem v jeho rozhodovací činnosti.<sup>43</sup>

### 3.2.1. Právo České republiky

V právním řádu ČR lze institut práva na život najít ve dvou modalitách. Tou základní, běžnou a s většími či menšími obtížemi zřejmě srozumitelnou i většině populace ČR je článek 6 Listiny základních práv a svobod vyhlášené usnesením předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky. Jedná se o ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. č.2/1993 Sb. V tomto článku uvedeného dokumentu (dále jen Listina), se ve čtyřech odstavcích ustanovuje, že:

1. *Každý má právo na život. Lidský život je hoden ochrany již před narozením.*
2. *Nikdo nesmí být zbaven života.*
3. *Trest smrti se nepřipouští.*
4. *Porušením práv podle tohoto článku není, jestliže byl někdo zbaven života v souvislosti s jednáním, které podle zákona není trestné.*

Institut práva na život je tedy ve vnitrostátním právu ČR od samého počátku existence ČR.

Kromě toho je však v našem právním řádu i Ústavní zákon České národní rady č. 4/1993 Sb. o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky. Podle článku 5 odst. 2 tohoto zákona *Česká republika přebírá práva a závazky neuvedené v Čl. 4, které pro Českou a Slovenskou Federativní Republiku ke dni jejího zániku vyplývaly z mezinárodního práva s výjimkou závazků České a Slovenské Federativní Republiky spojených s územím, na které se vztahovala svrchovanost České*

---

<sup>43</sup> ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, str. 182-183

*a Slovenské Federatívni Republiky, ale nevztahuje se na ně svrchovanost České republiky. Tím nejsou dotčeny nároky České republiky vůči Slovenské republice vyplývající z plnění mezinárodněprávních závazků České a Slovenské Federatívni Republiky, které Česká republika převzala podle tohoto ustanovení. Tím se součástí právního řádu ČR stala i Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, Mezinárodní pakt o občanských, politických právech a vzhledem k členství ČR v EU s určitými peripetiemi při sjednávání výjimky i Listina základních práv EU. Naplní se tedy nejspíše prognóza o tom, že ČR od úsilí na vzniku výjimky upustí dříve, než pro ni výjimka samotná vůbec striktně formálně vznikne. O jejím osudu každopádně rozhodnou další kroky vlády ČR a postoj EU.<sup>44</sup>*

Beneficiet práva na život má tedy v ČR k dispozici vícero hmotněprávních ustanovení, podle kterých se může tohoto práva dovolávat. A to není vše. Významná novela Ústavy ČR, kterou přinesl ústavní zákon č. 395/2001 Sb. ze dne 18. 10. 2001 s účinností od 1. 6. 2002 (dále euronovela Ústavy ČR) zásadním způsobem změnila postavení mezinárodních smluv v českém právním řádu. Přestože je celkem nesporné že úloha mezinárodního práva vůbec a zejména mezinárodních smluv za poslední půlstoletí výrazně vzrostla a že mezinárodněprávní regulace z hlediska kvantitativního i kvalitativního představuje v moderním státě pramen práva svým významem přinejmenším srovnatelným s prameny vnitrostátního práva, v českých a dříve i československých ústavních poměrech toto nenacházela plnohodnotné zakotvení. Proto byl takový stav úpravy nejednou oprávněně kritizován jako nedostatečný. Dosavadní text Ústavy ČR totiž neobsahoval generální recepční normu, která by jednoznačně vymezila poměr mezinárodního a českého práva.<sup>45</sup> Novela doplnila především odstavec 2, který stanoví, že *Česká republika dodržuje závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva*. Na jedné straně není sporu o tom, že takové ustanovení je pouze deklaratorní, na druhé straně však nelze upřít tomuto ustanovení nejvyšší (ústavní) právní účinky. Všechny závazky z mezinárodního práva bez ohledu na pramen jsou pro

---

<sup>44</sup> FOREJTOVÁ, M. *Výjimky z Listiny základních práv EU pro ČR?* Právní prostor, 10. 6. 2014 On-line dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/mezinarodni-a-evropske-pravo/vyjimky-z-listiny-zakladnich-prav-eu-pro-cr> (stav ke dni 19. 8. 2014)

<sup>45</sup> ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, str. 195-196

ČR závazné i z ústavního titulu, tj. musí být dodržovány jejími orgány.<sup>46</sup> Můžeme polemizovat o tom, je-li to i ve světle problémů současného světa správné či nikoliv, jde však o ustanovení platné a k jako takovému k němu nutno přistupovat. Klíčovým je z tohoto pohledu ustanovení euronovely měnící znění čl. 10, zcela nahrazujícího dosavadní znění a měnící tak i koncepci vztahu českého práva k mezinárodním smlouvám. Nově přijatý a do současnosti platný text čl. 10 Ústavy: *Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.* Jde tedy o novou generální recepční normu, kterou do českého práva inkorporují mezinárodní smlouvy obecně, nikoliv jen smlouvy o lidských právech jako v období před euronovelou.<sup>47</sup> Znovu zmiňuji i možná nebezpečí v tom skrytá, nutno však i z pohledu této práce mít na zřeteli, že podmínky výkonu i obsah institutu práva na život může poměrně rychle doznat poměrně dramatických změn. Nic ovšem nebrání tomu, abychom si některé atributy, které dosud mezinárodně právní hranici nemají, nemohli upravit podle vůle lidu ČR.

### 3.2.2. Právo jiných suverénních států

Naše právo vychází z kontinentálního systému práva. Nelze se proto divit, že podobná ustanovení jako u nás lze najít i v jiných ústavních dokumentech států, jejichž právní řád také vychází ze stejných kořenů a stejně tak jejich vyrovnání se svým vztahem k právu mezinárodnímu. Zaměřím se na nejvýznamnější z nich.

V německém právním řádu odpovídající normy nacházíme v ustanoveních Základního zákona z 24. 5. 1949. Ten byl původně zamýšlen jen jako „provizorní řešení“ (s chtěným nedostatkem na demokratické legitimaci), nicméně v průběhu času si získal faktickou akceptací váhu „skutečné ústavy“ a 3. 10. 1990 se stal dokonce ústavou celoněmeckou a to beze změny svého původního označení. Dokument se rozpadá na dvě části pojednávající o základních právech a nejdůležitějších státních orgánech. Co se základních práv týká, platí, že se na rozdíl od ústavy výmarské

---

<sup>46</sup> Tamtéž str. 197-198

<sup>47</sup> Tamtéž str. 198-199

republiky nemá jednat o pouhé „programové věty“, nýbrž o „ze sebe sama“ bezprostředně platná oprávnění, vážící zákonodárné, výkonné i soudní státní orgány (změna nejdůležitějších práv je přitom navíc deklarována jako nepřípustná).<sup>48</sup> Právo na život je obsaženo v čl. 2, odst. 2: *Každý má právo na život a tělesnou nedotknutelnost... Do těchto práv lze zasáhnout jen na základě zákona.*<sup>49</sup> Velmi důležitým je pak i čl. 25: *Všeobecná pravidla mezinárodního práva jsou součástí spolkového práva. Mají přednost před zákony a zakládají práva a povinnosti bezprostředně pro obyvatele spolkového území.*<sup>50</sup> Významný je dále i čl. 100 odst. 2: *Vznikne-li v nějakém sporu pochybnost, zda je určité pravidlo mezinárodního práva součástí spolkového práva a zda zakládá pro jednotlivce práva a povinnosti přímo (článek 25), vyžádá soud rozhodnutí Spolkového ústavního soudu.*<sup>51</sup>

Ve Francii platí ústava tzv. páté republiky z r. 1958 ve znění pozdějších předpisů. V období čtvrté republiky, vzhledem k nestabilní politické situaci čtvrté republiky, a kvůli nutnosti rychle vyřešit situaci v Alžírsku, byl pověřen generál Charles de Gaulle, aby vypracoval návrh nové ústavy, která by pomohla stabilizovat politické prostředí ve Francii. De Gaulle vypracoval návrh ústavy, který následně schválili Francouzi v referendu 28. září 1958. Nová ústava byla přijata 4. října 1958 a platí, se změnami, dodnes. Vzhledem k tématu práce je pro nás důležitý proces schvalování mezinárodních smluv, kterému se věnuje hlava VI ústavy. Článek 52 stanovuje, že mezinárodní smlouva vstupuje v platnost, je-li podepsána prezidentem republiky. Dále

---

<sup>48</sup> SELTENREICH, R. a kol. *Dějiny evropského kontinentálního práva*. 3. vydání. Praha: Leges, 2010, str. 430

<sup>49</sup> Jeder hat das Recht auf Leben und körperliche Unversehrtheit. Die Freiheit der Person ist unverletzlich. In diese Rechte darf nur auf Grund eines Gesetzes eingegriffen werden. On-line dostupné z [https://www.bundestag.de/bundestag/aufgaben/rechtsgrundlagen/grundgesetz/gg\\_01/245122](https://www.bundestag.de/bundestag/aufgaben/rechtsgrundlagen/grundgesetz/gg_01/245122)

<sup>50</sup> Die allgemeinen Regeln des Völkerrechtes sind Bestandteil des Bundesrechtes. Sie gehen den Gesetzen vor und erzeugen Rechte und Pflichten unmittelbar für die Bewohner des Bundesgebietes. On-line dostupné z [https://www.bundestag.de/bundestag/aufgaben/rechtsgrundlagen/grundgesetz/gg\\_02/245124](https://www.bundestag.de/bundestag/aufgaben/rechtsgrundlagen/grundgesetz/gg_02/245124)

<sup>51</sup> Ist in einem Rechtsstreite zweifelhaft, ob eine Regel des Völkerrechtes Bestandteil des Bundesrechtes ist und ob sie unmittelbar Rechte und Pflichten für den Einzelnen erzeugt (Artikel 25), so hat das Gericht die Entscheidung des Bundesverfassungsgerichtes einzuholen. On-line dostupné z: [https://www.bundestag.de/bundestag/aufgaben/rechtsgrundlagen/grundgesetz/gg\\_09/245142](https://www.bundestag.de/bundestag/aufgaben/rechtsgrundlagen/grundgesetz/gg_09/245142) (stav ke dni 14. 9. 2015)

je důležité, že podle článku 54 ústavy, může být posouzena ústavnost mezinárodní smlouvy, či mezinárodního závazku, který ještě nebyl podepsán prezidentem republiky, tudíž, který ještě nevstoupil v platnost. Na základě článku 55 ústavy má také mezinárodní smlouva, či úmluva, která byla řádně ratifikována přednost před zákony. Posouzení ústavnosti mezinárodních smluv provádí Ústavní rada, nová instituce, která byla poprvé ustanovena v této ústavě. Pokud by Ústavní rada rozhodla, že mezinárodní smlouva je v rozporu s ústavním pořádkem Francie, tak posuzovaná smlouva může vejít v platnost až po změně ústavy. Ústavní rada o své vyjádření musí být požádána. Podle tehdy platné ústavy mohl Ústavní radu požádat o vyjádření buď prezident, premiér, předseda Senátu, či předseda Národního shromáždění. Později byla pravomoc požádat Ústavní radu o vyjádření poskytnuta také minimálně 60 poslancům, či 60 senátorům.<sup>52</sup> Součástí francouzského ústavního pořádku je i preambule ústavy 4. republiky, v níž je zakotvena Deklarace práv člověka a občana. Deklarace obsahovala jak tradiční práva z roku 1789, tak i nová sociální práva.<sup>53</sup>

V Rusku byla dne 12. 12. 1993 referendem přijata federální ústava, která platí dodnes.<sup>54</sup> Nahradila plně ústavu Ruské federace z roku 1978, poplatnou sovětské době, obsahující sice množství práv, fakticky však pouze proklamativního charakteru. Po rozpadu SSSR bylo rozhodnuto o vypracování ústavy nové, na níž se podílela ústavní komise Nejvyššího sovětu Ruska jako tehdejšího nejvyššího zastupitelského orgánu Ruské federace. Prezident však její návrh na parlamentní politický systém odmítl a svolal ústavní poradu, jejíž návrh později ještě sám nechal upravit. Přijatá ústava se skládá z preambule a dvou částí. V první je devět hlav členěných na 137 článků, druhá část obsahuje ustanovení přechodná a závěrečná. Vztah ruského a mezinárodního práva je stanoven v hlavě první, čl. 15, odst. 4: *obecně uznávané zásady a normy mezinárodního práva a mezinárodní smlouvy uzavřené Ruskou federací jsou součástí*

---

<sup>52</sup> LEBEDOVÁ, R. *Francouzská ústava a evropská integrace. Bakalářská práce.*, Praha: Universita Karlova, Fakulta sociálních věd, institut politologických studií 2010. On-line dostupné z: [file:///C:/Documents%20and%20Settings/Doma/Dokumenty/Downloads/BPTX\\_2008\\_2\\_11230\\_0\\_198214\\_0\\_86460.pdf](file:///C:/Documents%20and%20Settings/Doma/Dokumenty/Downloads/BPTX_2008_2_11230_0_198214_0_86460.pdf)

<sup>53</sup> SELTENREICH, R. a kol. *Dějiny evropského kontinentálního práva.* 3. vydání. Praha: Leges, 2010, str. 311

<sup>54</sup> <http://www.constitution.ru/index.htm> (stav ke dni 20. 8. 2014)

jejího právního řádu. Stanoví-li mezinárodní smlouva Ruské federaci jiná pravidla, než jsou stanovena zákonem, použijí se ustanovení mezinárodní smlouvy.<sup>55</sup> Hlava druhá pak obsahuje práva a svobody člověka a občana. Právo na život je uvedeno v článku 20, odst. 1 ve standardní formulaci: *Každý má právo na život.*<sup>56</sup> Odlišností ve srovnání s jinými ústavními dokumenty je formulace odst. 2 připouštějící trest smrti: *Trest smrti až do jeho zrušení je možné stanovit federálním zákonem jako mimořádný trest za zvláště závažné trestné činy proti životu, s tím, se obviněný má právo na soud před porotou.*<sup>57</sup> V pohledu ze střední Evropy je taková formulace již poněkud nezvyklá a ochránci lidských práv často a tvrdě kritizovaná. Jinak osobně nemám při čtení textu ústavy RF pocit něčeho mimořádného, jistě však hodně záleží na uplatňování práv v běžném životě.

Poněkud odlišná, co se týká ústavních pravidel, byla a je situace v zemích common law, založeném na jiných principech než systém kontinentálního práva. Přestože jsou účastníky v předchozích partiích uvedených mezinárodněprávních dokumentů, nevytvářejí podobné katalogy na národní úrovni. Velká Británie nemá ani vlastní psanou ústavu, v USA je ústava původní s ústavními dodatky, jejichž přijetí je však poměrně obtížné. V případě Velké Británie však došlo k zásadnímu posunu. Stalo se tak přistoupením Velké Británie k Evropským společenstvím v roce 1972, jež, spolu s otázkami harmonizace britského práva s právem Evropských společenství (European Communities Act z r. 1972). V roce 1998 se pak zlomovým okamžikem stalo přijetí zákona o lidských právech (Human Rights Act). Zákon byl vyvrcholením dlouholeté britské politické a odborné debaty o nutnosti přijetí nějaké zvláštní listiny či charty občanských práv. Jeho přijetí ohlásil i volební manifest vítězné Labouristické strany z r.

---

<sup>55</sup>Общепризнанные принципы и нормы международного права и международные договоры Российской Федерации являются составной частью ее правовой системы. Если международным договором Российской Федерации установлены иные правила, чем предусмотренные законом, то применяются правила международного договора. <http://www.constitution.ru/index.htm> (stav ke dni 20. 8. 2014)

<sup>56</sup> Каждый имеет право на жизнь. <http://www.constitution.ru/index.htm> (stav ke dni 20.8.2014)

<sup>57</sup> Смертная казнь впредь до ее отмены может устанавливаться федеральным законом в качестве исключительной меры наказания за особо тяжкие преступления против жизни при предоставлении обвиняемому права на рассмотрение его дела судом с участием присяжных заседателей. <http://www.constitution.ru/index.htm> (stav ke dni 20.8.2014)

1997. V roce 2000 pak většina jeho ustanovení vstoupila v účinnost. Zákon především stanoví, že veřejné orgány mají vykládat a aplikovat primární a sekundární legislativu způsobem, který je pokud možno v souladu s právy chráněnými Evropskou úmluvou o lidských právech z roku 1950, resp. s těmi, které jsou zmíněny zákonem o lidských právech. Podle tohoto zákona získaly anglické soudy možnost přezkoumávat britské zákonodárství ve vztahu k lidským právům. Vzhledem k teorii o suverenitě britského parlamentu však nemohou zákon zrušit, ale mohou vydat deklaratorní prohlášení o neslučitelnosti<sup>58</sup>, tj. že určitý zákon je v rozporu s právy úmluvy. Labouristická vláda zdůvodnila jeho přijetí i tím, že dosavadní domáhání se práv podle Úmluvy je příliš zdoluhavé a nákladné.<sup>59</sup> Právo na život je obsaženo v čl. 2.

V USA k nějaké zásadní změně nedošlo, katalogy lidských práv na federální ani státní úrovni vytvářeny nejsou, klíčová je ve 20. století role soudního přezkumu ústavnosti. Velkou ucelenou problematikou se v americkém ústavním vývoji stalo tzv. právo na soukromí, zajímavé i proto, že právě zde se asi stala nejvíce diskutovanou role Nejvyššího soudu USA při soudním přezkoumávání ústavnosti. Do „práva na soukromí“ lze zařadit i případy vztahující se k ukončení života nevléčitelně nemocných (právo zemřít), či otázek životního stylu.<sup>60</sup> V souvislosti s prudkým rozvojem mezinárodně právní smluvní normativisty ale bylo nutno dát odpověď i na otázku, nakolik jsou USA (zejména právě ve sféře občanských svobod) ve svém ústavním právu vázány ustanoveními mezinárodních smluv, k nimž samy přistoupily. Celý problém měl v roce 1954 vyřešit tzv. Brickerův dodatek (dle navrhovatele senátora Brickera), který mj. předpokládal, že mezinárodní dohody se v nápodobě britského systému stanou interním právem USA prostřednictvím legislativy Kongresu. Stejně tak neměla vstoupit v platnost žádná mezinárodní smlouva, jež by nebyla v souladu s ústavou. Dodatek však v Senátu o jeden hlas neprošel. Obecně tedy platí, že tyto

---

<sup>58</sup> Declaration of incompatibility

<sup>59</sup> KUKLÍK, J.; SELTENREICH, R. *Dějiny angloamerického práva*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011 str. 192, 194, 340

<sup>60</sup> Tamtéž str. 434-435



mezinárodní smlouvy<sup>61</sup> mají stejný status jako zákonodárství Kongresu a že při posuzování problému převáží naposledy přijaté pravidlo.<sup>62</sup>

### 3.3. *Právo na život z pohledu teorie práva*

Právo na život jako každé právo musí mít ve vztazích, které z takového práva vznikají svoje základní parametry – subjekt, objekt, obsah. Bez nich by právo nebylo právem, nebylo-by lze vytvářet právní vztahy. Bude je tedy nutné stanovit. Nemyslím, že v tomto konkrétním případě půjde o banální záležitost. V první řadě je nutno se zabývat okamžiky zrodu předmětného práva. Nemohu se totiž zbavit pocitu, vzhledem k jazykové kostrbatosti označení práva na život, nedošlo-li k omylu hned v počátcích zrodu, který nás dovádí k poněkud mylné interpretaci doposud. Konkrétně si nejsem jistý formulací *to life*.<sup>63</sup> Nějak mi totiž chybí člen, vzhledem k tomu, že by mělo jít o substantivum život. Asi bych očekával *to the life*. Jistě, dnes už je obrat jistě brán jako ustálené rčení, ale v období po roce 1945? V dobách, kdy čistota jazyka ještě něco znamenala a kdy bylo nemyslitelné, aby se v mediích objevovaly hrubé chyby, jako je dnes standardem zvláště na internetu a o vzácnost nejde ani v tištěných mediích či televizi? Nemohlo se tehdy stát to, že mělo jít o výraz *to live*? Přece by stačilo, aby nějaký stenografista udělal chybu v přepisu a mohlo to zcela změnit podstatu toho, o čem bylo jednáno. Je též možné, že vzhledem k tomu, že jako hlavní autor textu deklarace je francouzský právník a nositel Nobelovy ceny za mír René Cassin<sup>64</sup> a kdo měl někdy tu čest s francouzskými reáliemi tak ví, že znalosti cizích jazyků bývaly ve Francii na velmi nízké úrovni, tudíž by jistě nepřekvapilo, že takto jednoduchou chybu by mohla učinit i celebrita. A dále? Buď se nikdo neodvážil cokoli zpochybnit, nebo korektury nezafungovaly dobře a vzhledem k tomu, že i dnes vidíme, co vše se dostane

---

<sup>61</sup> Self-executing treaties

<sup>62</sup> KUKLÍK, J.; SELTENREICH, R. *Dějiny angloamerického práva*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011 str. 437

<sup>63</sup> Everyone has the right to life, liberty and security of person. *Universal declaration of human Rights* article 3, on-line dostupné z: <http://www.un.org/en/documents/udhr/> (stav ke dni 13. 8. 2015)

<sup>64</sup> Archiv ČT 24 z 10. 12. 2008, on-line dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/archiv/1430664-vs-osn-prijalo-vseobecnou-deklaraci-lidskych-prav> (stav ke dni 13. 8. 2015)

do textů právních předpisů např. v meziresortním připomínkovém řízení nebo třeba i v parlamentu, načež autoři nevěří svým očím, mohlo se stát, že k chybě mohlo dojít velmi jednoduchým způsobem. Pro výklad by to ovšem znamenalo podstatnou změnu, jak bude zmíněno dále. Zásadní je pak v tomto smyslu i koncepční východisko k základním právům, na němž je založena i naše Listina a to uznání subjektivních práv jako účelu objektivního práva. *Neplatí tedy, že stát je neomezeným tvůrcem právních norem, z nichž jejich adresátům, subjektům práva, plynou v první řadě povinnosti a teprve v posledku i subjektivní práva. Naopak, Listina koncipuje jiné schéma: subjektivní práva – právní povinnost – objektivní právo – stát.*<sup>65</sup> Určení subjektu je tedy pro právo na život zásadní, zvláště z hlediska jeho obsahu.

### 3.3.1. Subjekt

Bez ohledu na výše uvedené koncepční jádro musí tedy mít stejně tak jako jiná práva realizovaná v právních vztazích i právo na život svůj subjekt. Někoho, kdo bude nositelem takového práva. Kdo bude mít právo plnění takového práva případně žádat. A tady už narážíme. Domnívám se totiž, že takový reálný subjekt nenajdeme nejen u nás, ale dokonce ani nikde v našem právním prostoru. Zamyslíme-li se nad problémem hlouběji než bývá v případě práva na život zvykem, bude to ještě jednoznačnější. Můžeme rovněž v rovině abstrakce zauvažovat o některých méně standardních teoriích, to však na praktickém využití institutu moc měnit nebude. Svým způsobem dogmatem v systému našeho práva je to, že takovým nositelem může být jen ten, kdo má už od římských dob schopnost být nositelem práv a povinností. Tedy fyzická, případně právnická osoba. Doba sice přinesla nějaké modifikace římskoprávního principu, dnes už si teoreticky lze představit subjekty práva i jiné než v dobách, kdy byl sepsán Justininánský kodex a není proto nepředstavitelné a objevují se první vlaštovky, které na tuto možnost upozorňují, že v rámci bující iracionality a absurdnosti života mohou do budoucna být subjektem i subjekty, o nichž si to lze za současného stavu je stěží

---

<sup>65</sup> GERLOCH, A. *K otázce limitace základních práv a svobod*, in: DANČÁK, B.; ŠIMÍČEK, V. (EDS) *Deset let Listiny základních práv a svobod v právním řádu České republiky a Slovenské republiky*. Brno: Masarykova universita, Mezinárodní politologický ústav, 2001 250 s. ISBN 80-210-2479-5, str. 120

představit.<sup>66</sup> Přesto se vymezení subjektů práva na život na první pohled jeví záležitostí banální. Většinu lidí napadne zřejmě to, že oprávněným je jedinec druhu *Homo sapiens* (byť ani to už se nejeví jako tak jednoznačné vzhledem ke zmíněnému prudkému rozvoji práv zvířat zvláště v zahraničí) a povinným samozřejmě stát. Při hlubším zamyšlení v kontextu s výše uvedeným se však tato konstrukce začne jevit jako ne úplně konzistentní. Jistě by tomu tak bylo v případě, že daný institut by byl již původně označen jinak – dejme tomu právo žít (*the right to live*) – ale i tak poněkud omezeně, jak se pokusím vysvětlit v dalších partiích práce. Budeme-li však trvat na označení právo na život, uvedeném ve všech výše zmiňovaných dokumentech, může se začít situace v kontextu s dalšími údaji výše uvedenými jevit i jinak, a můžeme uvažovat i o jiných subjektech, přesněji spíše pseudosubjektech. V našem právním řádu se jeví jako stěžejní určení počátku a konce lidského života. Jeví se býti nesporným, že počátek lidského života je v okamžiku opuštění porodních cest. Pak by jistě bylo možné uvažovat o člověku jako o nositeli práva na život. Sama Listina ovšem tuto konstrukci neguje již ve větě druhé čl. 6 odst. 1, když ustanovuje, že *lidský život je hoden ochrany již před narozením* – tedy, že lidským životem je již život plodu. Půjdeme-li proti proudu času vývoje lidského plodu, dostaneme se k embryu, troj a dvojvrstevnému zárodečnému terčíku, blastocystě, morule a tak až k zygotě, první buňce živého organismu.<sup>67</sup> Protože po celou dobu vývoje jde o toho samého jedince, Listina sama posunuje hranici lidského života ke vzniku jedince. S tím souvisí a koreluje i následující úvaha. Kdo by tedy měl mít právo (tedy možnost chovat se určitým způsobem stanoveným objektivním právem) na život, tedy na přítomnost nukleových kyselin a proteinů jako hlavních molekulárních složek, vysokou organizovanost a stupňovitou (hierarchickou) uspořádanost, otevřenost z termodynamického hlediska, udržovanou se svým okolím tokem látek, energie a informacemi, umožňujícími udržovat ustálený stav své struktury a organizace, schopnost samoregulace (autoregulace), například pomocí zpětných vazeb, metabolismus, tj. souhrn enzymových reakcí, které zajišťují přeměnu

---

<sup>66</sup> Před mnoha lety jsem zaregistroval v mediích článek o tom, že v USA údajně řeší, jestli může mít velryba právo na žalobu proti svým chovatelům kvůli zbavení svobody, je to již delší dobu a nemohu, bohužel najít odkazy na tento článek.

<sup>67</sup> SADLER, T. W.: *Langmannova lékařská embryologie*, překlad 10. vydání. 1. české vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2011, kap. 3-7

přijatých látek a energií, zejména syntézu nukleových kyselin a bílkovin a zvláště schopnost samostatné reprodukce a schopnost se vyvíjet? Člověk? Jistě, ale kdy? Po narození? Tedy ten co již právě toto vše má? Řekl bych, že nikoli. Před narozením? Od okamžiku vzniku zygoty vyvíjející se organismus všechny zmiňované parametry má také... Takže potom by jím nejspíše mohly být lidské gamety – pohlavní buňky - jako nositelé haploidní, tedy jak uvedeno v kapitole 1.1.1 poloviční genetické informace, poloviční schopnosti život stvořit a tedy odvozeně polovičního práva na život. Vezmeme-li proto za základ výše a v čl. 1 uvedenou definici života, tak bude nutné dovodit, zda není opravdu oním elementem s potenciálním nárokem (právem) na život již právě ten element dávající životu vznik. Z hlediska toho, že gameta se sama o sobě nedokáže množit, domnívám se, že ano, protože život vznikne až jejím spojením s druhou gametou, tedy mužské spermie s ženským vajíčkem (přesněji mužského a ženského prvojádra). Pak bychom ovšem začali narážet na absurdní situace, které nám z logiky věci neumožňují ani při vysoké míře abstrakce považovat gamety za subjekt. Byly-li by jím hypoteticky totiž každá spermie a každé vajíčko – tvrdé y ve shodě podmětu a přísudky nasvědčuje tomu, že spermie je vlastně neživotná - (a v tom případě by pak byl povinným každý jejich producent bránící seberealizaci svých gamet v zygotu), tedy právo na život porušující by byl každý muž souložící se ženou v prezervativu a každá žena tuto pomůcku při pohlavním styku vyžadující či tolerující a nedávající tak svému dozrálému vajíčku (přesněji sekundárnímu oocytu vyvíjejícímu se po oplodnění ve vajíčko) šanci být oplodněno a nebo i žena užívající antikoncepci a s ní i muž souložící s takovou ženou při vědomí toho, že předmětnou antikoncepci užívá a vypuzující tak své spermie vědomě do prostředí, ke jejich imaginární právo oplodnit a tím dát základ životu jasně či alespoň s velmi vysokou pravděpodobností hraničící v dnešní době s jistotou nemůže být dosaženo. Toto může být považováno za absurdní, vždy však záleží na úhlu pohledu a vlastního přesvědčení. Zároveň mě napadá další úvaha o tom, že jestli budou platit nedávno zveřejněné proklamace australských vědců vyvíjející nový druh prezervativu o tom, že pocitově půjde pro muže v jejich kondomu o pocit lepší než v prostřední ženské pochvy a ti se tak nebudou moci dočkat toho, až si takový kondom navléknou,<sup>68</sup> mohlo by být vlastně docela zajímavé – ovšem

---

<sup>68</sup> <http://www.novinky.cz/muzi/369061-vedci-jsou-blizko-stvoreni-revolucniho-kondomu.html> (stav ke dni 13. 8. 2015)

samozejmě opět s určitou nadsázkou - zkoumat, nejde-li pak vlastně o formu genocidia<sup>69</sup> vzhledem k masivnímu porušování práva na život.

Nebo je opravdu subjektem práva na život až útvar, který už nějaké definiční známky života vykazuje? Je potom nutné stanovit, kdy takové známky života již lze detekovat. Nabízí se v první řadě první buňka nového organismu. Ta je již schopná množení (dělení), výměny s okolím.... Tedy ovšem již **žije**. Hranice v právu na život je tedy asi někde ve vlasově tenkém časoprostoru mezi oběma formami vznikajícího života. Něco jiného by ovšem bylo, kdyby se jednalo o právo žít. Pak by výše uvedená konstrukce dostala povážlivé trhliny. Opět mi na tomto místě nedá, abych nezmínil určitý chaos, v tomto případě možná bohužel navíc i účelovost, s jakou byla naše Listina tvořena. Jde o onu větu druhou v čl. 6 odst. 1. Jak se vlastně dostala do textu? Předpokládám, že československý ústavodárce se ocitl v kleštích. Na jedné straně nově nabytá svoboda, záchrva renesance víry ve společnosti a lidová strana potřebná v každé vládní sestavě, hýčkající si svoji křesťanskou podstatu, na druhé lid a k tomu zákon o umělém přerušení těhotenství. Co teď, vážené dámy a pánové? Potřebujeme lidovou stranu a hlasy jejích poslanců? Potřebujeme. Máme zákon o umělém přerušení těhotenství? Máme. Chce ho lid? Chce lid bez omezení souložit a neřešit případný vznik nechtěného života? (tak se to přece říká, život už vznikl...) Určitě. Nechme lidu, co žádá a světu, co od nás očekává! Napíšeme tedy šalamounsky, lidský život je hoden ochrany – typicky české řešení ve smyslu chytrá horákyně. Hezky to zní, lidovce to uspokojí, proč to nenapsat? No a tak je od těch dob možné tvořit rozsáhlé texty o tom, co tím vlastně měl ústavodárce na mysli. Obávám se toho, že na mysli neměl nic převratného. To se nám jen státní moc snaží prostřednictvím svých orgánů vnutit představu, že není až tak neschopná, jak by se na první pohled mohlo zdát. Je-li ale na ústavní úrovni stanoveno, že lidský život je již před narozením, jak může být trestní právo postaveno na tom, že začíná až průchodem hlavičky či jiné vůdčí struktury porodními cestami? Může se běžné zákonodárství dostat do rozporu s ústavním? To by jistě nemělo. Leč stalo se. Kdo by navíc řešil v době revolučního kvasu nepodstatné podrobnosti, že? Sám se tak nejspíše přikláním k možnosti, že bylo nutno uspokojit

---

<sup>69</sup> § 400 TZ: Genocidium (1) Kdo v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou rasovou, etnickou, národnostní, náboženskou, třídní nebo jinou podobnou skupinu lidí... b) provede opatření směřující k tomu, aby se v takové skupině bránilo rození dětí

lidovou stranu a navíc přitom nějak zakomponovat zákon o umělém přerušení těhotenství do ústavy a tak nějak se to moc nepovedlo. Tvořit ústavní dokumenty podle běžného zákonodárství se prostě nevyplácí. Nejsem zásadní odpůrce potratů, ale jejich užití jako formy antikoncepce mi přijde na dobu, v níž jsme žili a v podstatě žijeme, jako hrůzostrašné. Každý by měl nést odpovědnost za své činy a v tomto případě bych byl i pro to plod donosit (s výjimkou kriminálního způsobu početí) a umožnit adopci – jsou snad oslavované babyboxy o něčem jiném? Z pohledu práce považuji za podstatné, že je zde tedy konstatováno to, že lidský život existuje již před narozením, tedy že právo na život již bylo realizováno a tudíž teze o tom, že život začíná až po narození je přinejmenším sporná. Navíc by nás toto ustanovení z hlediska subjektu práva na život směřovalo k výše zmiňovaným pohlavním buňkám. Opět však i na tomto místě musím znovu učinit poznámku o svém pocitu, že zde již jde znovu spíše o právo žít než o právo na život neboť takový jedinec již delší dobu žije.

Z pohledu práva je neméně důležité stanovit, kdo a jak je oprávněn a v tomto případě vlastně schopen plnění tohoto práva vyžadovat. Je to ten žijící? Ne, není potřebné právo vyžadovat, existuje. Je to tedy ten, kdo zemřel? Nemá právní osobnost, která by ho činila subjektem procesního práva. Jak tedy s tím naložit? V této souvislosti se mi vybavuje absurdní situace z divadelní hry Divadla Jára Cimrmana Blaník, kde je blanickým rytířům uloženo, že si mají blahopřát ke svátku Víta. Rebelující postava rytíře Veverky z Bitýšky ústy pana Zdeňka Svěráka přitom říká mj.: „*no tak tedy hodně zdraví, mrtvolo!*“ Obecenstvo řičí smíchem a mě mrazí při pomyšlení na to, že souvislost s možným vymáháním práva na život je řekněme v tomto případě v intencích poměrně dosti nápadné podobnosti. I proto se tedy domnívám, že přílehavější označení stavu oprávněné existence organismu, musíme-li ho stále brát v potaz je spíše než právo na život právo žít.

Rovněž tak bychom ale mohli všechny zmiňované subjekty zachovat, jen stanovit jejich benefity rozdílně. Gamety by mohly mít právo na život, jedinec v intrauterinní fázi vývoje právo na narození a jedinec po porodu právo žít. Tím by se s velkou pravděpodobností vyřešila řada právních konfliktů, jež jedno universální právo na život přináší.

Subjekt nenajdeme ani při poslední možnosti, která by připadala v úvahu. A to odsouzenec na smrt. Tato alternativa se vzhledem k zákazu trestu smrti jeví zprvu jako

nadějná. Vzhledem k tomu, že nejen u nás, ale téměř v celé Evropě t. č. odsouzení k trestu smrti nepřipadá v úvahu, nenajdeme při vší snaze subjekt oprávněný žádat plnění práva na život ani zde.

Zdá se tedy, že jednoznačný subjekt práva na život neexistuje.

### 3.3.2. Objekt

Objekt práva na život je zřejmě nejméně kontroverzním prvkem zmiňovaného institutu. Je jím a to vlastně nezpochybnitelně lidský život, onen již výše zmiňovaný a definovaný stav, který žijící organismus splňuje a naplňuje. Nenapadá mě jakákoli kontroverze s konstatováním, nebudu se tedy problematikou objektu dále podrobněji zabývat.

### 3.3.3. Obsah

Na rozdíl od objektu práva na život je obsah práva na život studnicí kontroverze, v níž, zdá se mi, se lze pohybovat všemi možnými úvahami. Obsahem právního vztahu jsou práva a povinnosti v něm vznikající. Mám proto pocit, že v případě obsahu práva na život narazíme už definitivně. Co tedy může být obsahem práva na život? Nebudu se vzhledem k objemu zkoumané materie a rozsahu práce na tomto místě zabývat problematikou mezinárodní, pokusím se opět analyzovat situaci primárně v našem právním řádu opět s uvědoměním si výhrady spojitých nádob mezi právem národním a nadnárodním. Vzhledem ke složitější struktuře ustanovení v našem právním řádu bude zřejmě nejlepší analyzovat konkrétně jednotlivá ustanovení. Jsem si vědom toho, že půjde o zjednodušení celého problému, což si však zřejmě, vzhledem k rozsahu práce a svému postavení asi mohu dovolit, navíc v kontextu hledání kořenů tohoto zásadního ustanovení, od nichž by bylo lze se odrážet k dalšímu.

Čl. 6. odst. 1 tedy ustanovuje, že *každý má právo na život a zároveň, že lidský život je hoden ochrany již před narozením*. Základní ustanovení. Nabízí se, že by mělo jít o právo oprávněného subjektu na život. Dvojkolejnost ustanovení však, bohužel, vylučuje jednu částí druhou. Obě věty samy o sobě by jistě byly smysluplné, spolu však tvoří

hydrid, který znemožňuje přesvědčivé určení subjektu (viz kap. 3.3.1.) a tím i přesvědčivého stanovení obsahu. Stejně tak pro odst. 2 a totiž, že *nikdo nesmí být zbaven života*. Narážíme na stejnou obtíž a to, kdo je vlastně ten nikdo. Věc by se jevila jednodušší či až jednoduchou, vzali-li bychom v úvahu dnes obecně užívaný subjekt a to lidského jedince od opuštění porodních cest do smrti. Z výše uvedeného ovšem plyne, že subjekt je jaksi nejistý a i doba vzniku života je z výše uvedeného nejednoznačná. *Lidský život ... již před narozením*. Použiji-li totiž přesto přese všechno teze užívané v aplikační praxi a budu s výhradou výše uvedeného o subjektu brát jako subjekt žijícího člověka, dostanu se nakonec stejně do zdá se poněkud neřešitelné situace. Kdo je povinným? Domnívám se, že nesporným v tuto chvíli může být tvrzení, že stát. Jak však lze takové právo realizovat? Dobrá, stát si zakázal popravy – odst. 3 - *Trest smrti se nepřipouští*. To by asi bylo lze v zásadě akceptovat s výhradou diskriminace, o níž ještě bude pojednáno, v případě původně uznávaného obsahu a o zákazu ingerence státu do možnosti jednotlivce zbavit života. To je však jen jednou z možností jak být života zbaven. Co další – nemoci, úrazy, trestná činnost? Navíc když došlo k rozšíření odpovědnosti státu za život jednotlivce. Jasnou se jeví situace v případě biologického problému. Jakékoli právo může být omezeno. Před normativním omezením působí ještě meze těchto práv, jimiž jsou přírodní podmínky a danosti, sociální podmínky a důsledky rozhodnutí.<sup>70</sup> Proto vyžadovat po státu svoji prostou biologickou existenci není možné, i když sám jsem před hlubším poznáním problematiky byl přesvědčen o opaku. Zbývají úrazy a trestná činnost. Jak se postavit k tomuto? Smrtí přichází jedinec o svoji právní osobnost a tím i v jejím rámci schopnost být účastníkem procesu. Podle staré zásady *nemo iudex sine actore* tak nemůže vyžadovat něco, o co přijde v rámci neschopnosti státu jej ochránit – těmi právě výše zmiňovanými úrazy či vraždami a další trestnou činností, jejímiž následky je ztráta vlastní existence. Je jasné, že nápravu na státu by bylo lze žádat až poté, co nastane újma. Zásadním se tak stává, kdo je ale potom oprávněn vyžadovat plnění takového práva. Obávám se, že nebožtík bude stát asi žalovat velmi problematicky. I kdybychom vzali v potaz možné záhrobí, médium, jehož ústy by poškozený projevoval svoji vůli,

---

<sup>70</sup> GERLOCH, A. *K otázce limitace základních práv a svobod* in: DANČÁK, B.; ŠIMÍČEK, V. (EDS) *Deset let Listiny základních práv a svobod v právním řádu České republiky a Slovenské republiky*. Brno: Masarykova universita, Mezinárodní politologický ústav, 2001 250 s. ISBN 80-210-2479-5, str. 121



tak by asi bylo jako zástupce přijato stěžít. Dostáváme se tak do neřešitelné situace: stát není schopen právo zajistit (a to ani zajištěním ochrany mého života před vrahem), avšak není, kdo by mohl žádat nápravu. Jediným konkrétním výstupem práva na život tak zůstává zákaz poprav, tedy postižení někoho, kdo porušil moje ústavní právo být naživu. Tedy pro stát je vlastně cennější právo vraha na život, než život jeho oběti. Hierarchie hodnot lidské společnosti více než pozoruhodná... Ona ale vlastně tak nějak zapadá do hobbesovského přístupu. Proto bych asi byl velmi opatrný v preferencích k přístupu Johna Locka. Každý člověk je sice nadán... ale člověk je pořád jen ten samý člověk. Ten co závidí, intrikuje, v případě potřeby vraždí. Jistě nelze házet všechny do jednoho pytle, ale jak praví bible – ať hodí kamenem...<sup>71</sup> Domnívám se, že násilí (a stejně tak například rasismus a xenofobie) je člověku jako živočichu vlastní, asi do jisté míry i přirozené, projevuje se tisíce let, projevuje se v současnosti a bude se projevovat i nadále. Člověk je ovšem ve svých projevech brzděn kulturními vzorci a hlavně strachem před svojí vlastní újmou ve formě trestu, což je vlastně správně. Uvědomování si, či spontánnosti jsou spíše až na dalších místech. Ale najde se kromě tzv. osvíceného člověka jiný tvor, který záměrně zahubí jedince téhož druhu z důvodu jiného než zachování své vlastní existence či možnosti se množit? Nebo je v tom člověk jedinečný? A je to snad právě ten produkt jeho osvícenosti? Stát nemá šanci uchránit nás jako jedince před podstatou druhých. Má však právo to proklamovat? Korunu zmatečnosti pak nasazuje ustanovení čl. 4 - *Porušením práv podle tohoto článku není, jestliže byl někdo zbaven života v souvislosti s jednáním, které podle zákona není trestné*. Tedy *a contrario* – porušením práv podle tohoto článku je, jestliže byl někdo zbaven života v souvislosti s jednáním, které podle zákona je trestné. Stát zde tedy vlastně jednak rezignuje na svoji základní funkci a to ochranu jednotlivců a předpokládá, že bude nutné, aby si v některé situaci museli poradit sami. Navíc usvědčuje sám sebe z permanentního a masivního porušování práva na život, neboť zřejmě není sporu o tom, že jak trestná činnost, tak přestupky, jež jsou obojí nejčastější příčinou něčí smrti, jsou trestné ať už podle práva trestního či dle práva správního. Navíc zde, stejně jako v případě druhé věty prvního odstavce, ústavodárce rezignoval na osu zpozitivnění lidských práv zmiňovanou výše a nepokrytě jen dává do souladu existující podústavní,

---

<sup>71</sup> Když se ho však nepřestávali ptát, zvedl se a řekl jim: „Kdo z vás je bez hříchu, ať po ní první hodí kamenem.“ Jan 8.7 on-line dostupné např. z: <http://onlineb21.bible21.cz/bible.php?kniha=jan#8>

v tomto případě trestní právo s ústavním, tedy procesem naprosto opačným, než jaký by asi měl být. Přijde mi navíc hanebné, že případné asistované odchody ze života se plánují pouze subsumovat právě pod toto zvláštní ustanovení.

Existuje tedy potenciálně ještě jedna a to právě tato oblast, do níž právo na život působí a do budoucna bude zřejmě ještě více a to, předpokládám převážně negativně působit. Je jím problematika končícího života. O tom se ještě krátce zmíním, byť nejde o nosné téma této práce.

### **3.4. *Legislativa***

V právním řádu České republiky se problematika lidského života vine jako červená nit, kolem které jsou vytvářena různá ustanovení různé právní síly od úrovně ústavní až po úroveň podzákonnou. Je to pochopitelné, neboť jak je opakovaně zmiňováno v této práci, je prvořadým zájmem společnosti zachování života a jeho kvality pro příslušníky společnosti neboť v případě opačném by její existence byla fundamentálně ohrožena. A byť jsou různé mimoprávní postuláty jistě významné, základem pro zachování lidského života a lidského zdraví ve společnosti je a musí být v normách právního řádu. Tak tomu i je. Tuto problematiku lze nalézt v různých oblastech právního řádu. Zde vzhledem k rozsahu materie možno uvést alespoň ty nejdůležitější.

#### **3.4.1. Ústavní právo**

Kromě problematiky života samotného, o níž bylo pojednáno výše nutno vzhledem k zmiňované ochraně lidského života vzít v souvislosti s vnitřním prvkem práva na život, tedy životem ve své biologické podstatě, i význam zdravotnictví pro společnost, což je jasně patrné i z toho, že se jím zabývá právo již na ústavní úrovni. Ústavní listina z roku 1920 sice k této problematice ještě mlčí, v Ústavě 9. května však již proklamoval § 29: *„Každému přísluší právo na ochranu zdraví. Všem občanům přísluší právo jak na léčebnou péči a na zaopatření ve stáří, tak i při nezpůsobilosti k práci a nemožnosti obživy. Ženy mají nárok na zvláštní péči v těhotenství a*

*v mateřství. Děti a mládež pak na zajištění svého plného tělesného a duševního rozvoje. Jistě je nutné vzít v potaz společenské podmínky vzniku této ústavy, přesto je to však v souvislosti s danou problematikou krok vpřed. Stejně tak době socialismu ještě poplatnější ústava z roku 1960 deklaruje ve svém článku 23 odst. 1, že *všichni pracující mají právo na ochranu zdraví a na léčebnou péči, jakož i právo na hmotné zabezpečení ve stáří a při nezpůsobilosti k práci. V odstavci 2 je pak upřesněno, že tato práva jsou zajištěna péčí státu a společenských organizací o předcházení vzniku nemocí, celou organizací zdravotnictví, sítí léčebných a sociálních zařízení, stále se rozšiřující bezplatnou léčebnou péčí, jakož i organizovanou péčí o bezpečnost při práci, nemocenským pojištěním a důchodovým zabezpečením.* Je jistě nutné zaznamenat, že adresátem práva byli pracující. Z pohledu dnešní doby by se mohlo zdát, že část populace byla tímto právem zbavena, je však třeba si uvědomit, že tehdy se nikdo nepracujícím stát nemohl a za práci byla považována i školní docházka a víceméně i důchodový věk, vzhledem k permanentnímu zapojení všech, tedy i důchodců ve společenských aktivitách.*

V souvislosti s vnitřním prvkem práva na život je nutno zmínit i to, že ústavní pořádek České republiky již zohledňuje společenské změny po roce 1989 a také již výše zmiňovanou změnu systému péče o zdraví obyvatel ze státem provozovaného na systém všeobecného zdravotního pojištění. V článku 3 Ústavy je označena Listina základních práva a svobod jako součást ústavního pořádku ČR a v ní je potom v hlavě čtvrté článek 31, kde je uvedeno, že *každý má právo na ochranu zdraví. Občané mají na základě veřejného pojištění právo na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní pomůcky za podmínek, které stanoví zákon.* Toto ustanovení je prováděno dalšími zákony, vyhláškami a nařízeními vlády.

### **3.4.2. Zdravotnické právo**

Jak již bylo zmíněno výše, oblasti lidského zdraví a péče o něj, jakož i množství souvisejících aspektů je upraveno četnými zákony, jejichž výčet je uveden již v odstavci 3.1.2. Na tomto místě bych chtěl rozebrat to podstatné, co je v jednotlivých zákonech obsaženo a jak se dotýkají péče o člověka a jeho zdraví.

Z hlediska péče o lidské zdraví jsou dnes stěžejní zákony z roku 2011 a to zákony 372/ 2011 Sb. o zdravotnických službách a podmínkách jejich poskytování (dále jen zákon o zdravotních službách) se souvisejícími vyhláškami, dále zákon 373/2011 Sb. o specifických zdravotních službách rovněž s doprovodnými vyhláškami a konečně zákon 374/2011 Sb. o zdravotnické záchranné službě.

Zákon 372/2011 Sb. upravuje zdravotní služby a podmínky jejich poskytování a s tím spojený výkon státní správy, druhy a formy zdravotní péče, práva a povinnosti pacientů a osob pacientům blízkých, poskytovatelů zdravotních služeb, zdravotnických pracovníků jiných odborných pracovníků a dalších osob v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb, podmínky hodnocení kvality a bezpečí zdravotních služeb, další činnosti související s poskytováním zdravotních služeb a zapracovává příslušné předpisy Evropské unie. (§ 1 ZOZS). Zvláště jsou zde definovány základní pojmy, správní předpisy, správní delikty

Po změně společenských poměrů v r. 1989 došlo ke změně celkové koncepce zdravotnictví v tehdejší Československu a byl přijat systém všeobecného zdravotního pojištění zákonem 550/1991 Sb., který v určitých modifikacích platí dodnes. Uvedený zákon byl jen v roce 1997 nahrazen zákonem 48/1997 Sb. o veřejném zdravotním pojištění ze 7. března 1997 s účinností od 1. dubna toho roku. Zákon č. 592/1992 Sb. o pojistném na všeobecné zdravotní pojištění ve znění pozdějších předpisů pak upravuje příjmovou stránku systému zdravotnictví, zákon č. 551/1991 Sb. o Všeobecné zdravotní pojišťovně a zákon č. 280/1992 Sb. o resortních, oborových podnikových a dalších zdravotních pojišťovnách ve znění pozdějších předpisů pak výkonnou složku systému veřejného zdravotního pojištění – zdravotní pojišťovny. V roce 2011 pak byly parlamentem přijaty tzv. zdravotnické zákony, konkrétně zákon 372/ 2011 Sb. o zdravotnických službách a podmínkách jejich poskytování (dále jen zákon o zdravotních službách) se souvisejícími vyhláškami, dále zákon 373/2011 Sb. o specifických zdravotních službách rovněž s doprovodnými vyhláškami a konečně zákon 374/2011 Sb. o zdravotnické záchranné službě. V souvislosti s problematikou této práce je třeba si uvědomit i to, že stále je v platnosti zákon České národní rady o umělém přerušeni těhotenství č. 66/1986 Sb. a že určité souvislosti nutno čerpat i ze zákona o pohřebnictví č. 256/2001 Sb.

### 3.4.3. Občanské a trestní právo

V souvislosti s přijetím zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku můžeme v oblasti soukromého práva objevit významná ustanovení související se zdravím a životem. Jde jednak o ustanovení v hlavě druhé o fyzických osobách, kde je zmíněna soukromoprávní problematika počatého a nenarozeného dítěte a ustanovení o důkazu smrti, provázané se zdravotnickým právem, jež se prokazuje veřejnou listinou vystavenou po prohlédnutí těla mrtvého stanoveným způsobem (§ 25 a 26 OZ). Významná jsou dále ustanovení o omezení svéprávnosti (§55-65 OZ) a domněnce smrti (§ 71-76 OZ). V pododíle nazvaném právo na duševní a tělesnou integritu jsou jednak ustanovení upravující zásahy do integrity (§ 93-103 OZ), jimž předchází z hlediska tématu práce a následných kapitol významné ustanovení o ostatcích člověka. Dle těchto ustanovení je lidské tělo pod právní ochranou i po smrti člověka. Naložit s lidskými pozůstatky a s lidskými ostatky způsobem pro zemřelého nedůstojným se zakazuje. Nejsou-li lidské ostatky uloženy na veřejném pohřebišti, má na jejich vydání právo osoba, kterou člověk před svou smrtí výslovně určil; jinak postupně jeho manžel, dítě nebo rodič, a není-li žádný z nich nebo odmítnou-li ostatky převzít, převezme je jeho dědic (§92 OZ). Z uvedeného vyplývá, že ústavní právo na důstojnost se vztahuje i na lidské ostatky, což je významné z hlediska sebevražd.

Následující pododíly občanského zákoníku se zabývají problematikou práva člověka převzatého do zdravotnického zařízení bez jeho souhlasu, nakládání s částmi lidského těla a ochranou lidského těla po smrti (§107-117 OZ).

Další oblasti týkající se zdraví a péče o něj lze nalézt ve čtvrté části OZ. Tato část – relativní majetková práva – obsahuje ve své druhé hlavě tj. závazcích z právních jednání jednotlivé typy smluv a jejich podstatné náležitosti. Díl 9 této hlavy na zvaný péče o zdraví upravuje smlouvu o péči o zdraví mezi poskytovatelem a příkazcem (§ 2636-2651 OZ). Jedná se o ustanovení, jež jsou v podobné tématice podrobněji upravena ve výše zmiňované veřejnoprávní normativitě.

Právě tak jsou veřejnoprávní metodou regulovány právní vztahy upravující deliktní jednání v souvislosti se zdravím a životem. Jedná se o závažnou oblast, upravenou správním i trestním právem. Přestupky v této oblasti víceméně nepřicházejí v úvahu, správní delikty upravuje zdravotnické právo a tak z hlediska jednotlivce jsou

jednoznačně nejpodstatnější ustanovení zákona 40/2009 Sb., trestního zákoníku. V současnosti platný hmotněprávní předpis trestního práva, na rozdíl od předchozího, považuje trestné jednání proti životu a zdraví za narušení nejzávažnější oblasti společenských zájmů a uvádí je proto ve zvláštní části na prvním místě. Je to pochopitelné, neboť jak uvedeno již v kapitole 1.1.4, je dostatečně dlouhé přežití jednotlivých členů společnosti jejím bytostným zájmem, podstatou její existence. Materie této první hlavy je pak rozdělena do pěti dílů. Zákon definuje trestné činy proti životu, trestné činy proti zdraví, trestné činy ohrožující život nebo zdraví, trestné činy proti těhotenství ženy a trestné činy související s neoprávněným nakládáním s lidskými tkáněmi a orgány, lidským embryem a lidským genomem. Z hlediska problematiky této práce jsou nejúžeji související trestné činy proti životu obsažené v díle prvním.

Na tomto místě je nutno opět zmínit, vzhledem k úzké souvislosti s ustanovením odst. 4 článku 6 Listiny o tom, že *porušením práv podle tohoto článku není, jestliže byl někdo zbaven života v souvislosti s jednáním, které podle zákona není trestné*, že obecná část trestního zákoníku obsahuje definici právě takových situací, které nutno v této problematice brát na vědomí. Jedná se o hlavu třetí obecné části trestního zákoníku, kde jsou stanoveny okolnosti vylučující protiprávnost činu. Jedná se o:

- 1) **Krajní nouzi**, kdy čin jinak trestný, kterým někdo odvrací nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému trestním zákonem, není trestným činem. Přitom nejde o krajní nouzi, jestliže bylo možno toto nebezpečí za daných okolností odvrátit jinak anebo způsobený následek je zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil, anebo byl ten, komu nebezpečí hrozilo, povinen je snášet.
- 2) **Nutnou obranu**, kdy čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvající útok na zájem chráněný trestním zákonem, není trestným činem. Opět přitom nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.
- 3) **Svolení poškozeného**. Podle tohoto ustanovení trestný čin nespáchá, kdo jedná na základě svolení osoby, jejíž zájmy, o nichž tato osoba může bez omezení oprávněně rozhodovat, jsou činem dotčeny. Svolení podle předchozí věty musí být dáno předem nebo současně s jednáním osoby páchající čin jinak trestný, dobrovolně, určitě, vážně a srozumitelně; je-li takové svolení dáno až po spáchání činu, je pachatel beztrestný, mohl-li důvodně předpokládat, že osoba

uvedená v odstavci 1 by tento souhlas jinak udělila vzhledem k okolnostem případu a svým poměrům. Důležitým z hlediska péče o zdraví a tématu této práce je další ustanovení o tom, že s výjimkou případů svolení k lékařským zákrokům, které jsou v době činu v souladu s právním řádem a poznatky lékařské vědy a praxe, nelze za svolení podle odstavce 1 považovat souhlas k ublížení na zdraví nebo usmrcení.

- 4) **Přípustné riziko** znamená, že trestný čin nespáchá, kdo v souladu s dosaženým stavem poznání a informacemi, které měl v době svého rozhodování o dalším postupu, vykonává v rámci svého zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce společensky prospěšnou činnost, kterou ohrozí nebo poruší zájem chráněný trestním zákonem, nelze-li společensky prospěšného výsledku dosáhnout jinak. Nejde však o přípustné riziko, jestliže taková činnost ohrozí život nebo zdraví člověka, aniž by jím byl dán k ní v souladu s jiným právním předpisem souhlas, nebo výsledek, k němuž směřuje, zcela zřejmě neodpovídá míře rizika, anebo provádění této činnosti zřejmě odporuje požadavkům jiného právního předpisu, veřejnému zájmu, zásadám lidskosti nebo se přičí dobrým mravům.
- 5) **Oprávněné použití zbraně** kdy trestný čin nespáchá, kdo použije zbraně v mezích stanovených jiným právním předpisem (§ 28 – 32 TZ) z hlediska této práce významné není.

#### **4. Problematika ukončení lidského života**

Lidský život ale má i svoje stinnější stránky. Nemoci, smrt. Dvě kategorie spolu související. Vezmeme – li za základ vcelku široce pojatou definici zdraví dle WHO z r. 1948 kdy za zdraví je považován stav úplné tělesné, psychické a sociální pohody, může mít nemoc jako opak zdraví velké množství podob. Podle mezinárodní klasifikace nemocí WHO je dnes popsáno více než 10000 diagnóz nemocí. Od lehkých až po velmi závažné. S většinou si soudobá medicína dokáže poradit a dojde k restituci zdraví, s některými si poradit nedovede a nastává smrt. To je ale jen zjednodušený náhled. Ve skutečnosti existují nemoci, kdy dochází k chronickému a někdy i velmi závažnému poškození zdraví, ve světle současného vědění nelze dosáhnout návratu k plnému zdraví

a jedinec je tak nucen poradit si tu s větším, tu menším postižením, zhoršujícím kvalitu jeho života. Přes veškerou péči může docházet k progresi obtíží a zhoršování kvality života. Čekání na smrt se pak může stát velmi trýznivým utrpením. S rostoucí mírou společenského blahobytu, větší dostupností informací a uvědomování si vlastních subjektivních práv a obecně klesajícím prahu schopnosti a ochoty snášet bolest a jiná příkoří života, stoupá společenská poptávka po pomoci společnosti snížit a dokonce i odstranit taková utrpení. Ve společnosti se šíří požadavek na milosrdnou smrt. Společnost tedy na takovou eventualitu zřejmě připravena je, politické elity a právo nikoli.

#### ***4.1. Subjektivně - právo nebo povinnost?***

Problematika práva ať už na život nebo práva žít, se v právním řádu poněkud vymyká. Bude to tím, že život jako biologická materie lze do objektivních právních rámců, zdá se mi, na rozdíl od jiných, dostat obtížně, jeho limitace jako právního fenoménu je výrazně limitována přírodními zákonitostmi a danostmi. Z pohledu subjektivního je ovšem situace jiná a myslím, že je nanejvýš vhodné se nad ní zamyslet. Naše to tzv. právo na život je, či spíše vzhledem k převážně biologické podstatě musí být právem spíše jen částečně. V dialektické koexistenci má totiž pro nás do jisté míry i rozměr povinnosti. Povinnosti žít. Ta jen nám dána vlastně už v okamžiku našeho početí (vlastní realizace práva na život?). Naši rodiče nás, proti naší vůli, zplodí a postupně uvedou do života, aniž bychom s tím mohli cokoliv učinit. Do porodu a i v určitém období po něm rosteme a vyvíjíme se, aniž bychom s tím mohli cokoli dělat. Je to tedy naše rodiči biologicky daná autonomní a naší vůlí absolutně neovlivnitelná povinnost. Existuje ale i stránka právní. Ta nastává plně v okamžiku, kdy se ona autonomní povinnost biologická vyčerpá (jedinec je již schopen svoji existenci z vlastní vůle ukončit). V různých obdobích našeho života se podíl práva a povinnosti mění. Domnívám se, že v období, kdy náš rozvíjející se organismus ještě není ve stadiu, kdy by mohl samostatně přežít nelze hodnotit, jde-li o právo či povinnost, spíše tedy povinnost, ale vzhledem k nemožnosti cokoliv ovlivnit, ji označme právě jako výše uvedenou neovlivnitelnou a autonomní povinnost biologickou, právem jednotlivce nijak



neovlivnitelnou. Jednoznačným právem se stává od okamžiku, kdy plíce plodu dozrály do takového stadia, že i po předčasném porodu lze organismu přežít. Tento okamžik se díky rozvoji medicíny posunuje v prenatalním věku blíž k početí, dnes odpovídá zhruba průběhu 7. měsíce těhotenství<sup>72</sup> a poté, když už jsme byli biologicky donuceni dožít až sem, máme na další žití oprávnění, na kterém nic nemění ani porod. Postupem doby však začínáme stále víc využívat poznatků a prostředků společnosti pro sebe a za svoji existenci a rozvoj začínáme být společnosti povinováni do nás vložené prostředky vracet ve prospěch druhých i společnosti samé. Naše právo na život (či právo žít) se postupně mění ve prospěch povinnosti žít. Nezaniká. Jednak je dle čl. 1 Listiny nezczitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné, jednak je společnost povinna nám umožnit toto právo vykonávat. O tom není sebemenších pochyb v případě, že se proti společnosti neproviníme takovým způsobem, který už společnost tolerovat nemůže a nesmí (v našem prostoru však spíše by tolerovat neměla). Přitom ovšem od nás požaduje (a to oprávněně) přispívat každý svojí možností k obecnému blahu. Tak je to v celém produktivním věku nemá-li jedinec nějaké závažné zdravotní problémy znemožňující svoji povinnost vůči společnosti plnit. Situace se začíná měnit na konci produktivního věku. Člověk, jemuž síly s přibývajícím věkem přirozeně ubývají, si již většinu svých povinností ke společnosti jako celku splnil a na stále větším významu opět nabývá výkon práva na život (práva žít). Ani tehdy ovšem člověk určitou míru povinnosti žít neztrácí, rozhodně ne ke svým blízkým, zvláště potomkům.

#### **4.2. *Objektivně – právo nebo povinnost?***

Co když ovšem nastanou důvody hodné zřetele, kdy člověk již své právo vykonávat dále nechce? Má možnost svůj život ukončit? Má právo svůj život ukončit? Současný právní řád mu tuto možnost nedává. Lze to možná pochopit, přeci jen hrozba možného zneužití tu je stále přítomná, lze však kvůli menšině upírat nějaké právo většině případně ale i naopak? Podle článku 6 Ústavy je rozhodující názor většiny, která je ale zavázána dbát ochrany menšiny. Mluví se zde sice o politických rozhodnutích, ale

---

<sup>72</sup> SADLER, T. W.: *Langmannova lékařská embryologie*, překlad 10. vydání. 1. české vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2011, str. 229

copak není rozhodování o životech a potažmo i o životě vlastní rovněž formou politiky? Dalším sporným bodem je fakt, že ustanovení o právu na život patří mezi práva základní, která jsou nezadatelná, nezcizitelná, nepromlčitelná a nezrušitelná, tedy jedinec se ho mj. nemůže vzdát ani ho nikdo nemůže zrušit. Může se ale zdát jeho výkonu? Navíc, když se mohou objevit nesrovnalosti v samotném ustanovení?

Promítneme-li základní rysy materiálního právního státu, ve kterém žijeme<sup>73</sup>, tedy vázanost státu právem, lidská práva, dělbu moci a demokratický charakter státu<sup>74</sup>, tak je jasné, že tak závažnou záležitost, jako je lidský život a jeho počátek a konec by právo mělo regulovat velmi precizně. Je tomu tak ale doopravdy? Problematika lidského života je vlastně prostoupena celým právním řádem, neboť ho upravuje v různých oblastech a rovinách, v záležitostech týkajících se lidského konce však, domnívám se, zaostává. Bouřlivé změny ve společnosti v posledních desetiletích, rozvoj úrovně vědění, člověk a jeho lidská práva jsou sice zmiňovány každou chvílí, ale o lidském konci se mlčí, mlží. Přitom je to téma, které se týká každého z nás. Každý se jednou dostaneme do situace, kdy bude nutno bilancovat tváří v tvář neodvratitelnému konci naší pouti životem, a mnozí budeme postaveni před volbu, zda jsem schopni a ochotni podstoupit martyrium umírání přirozenou cestou, či zda budeme volit jinou možnost. Této možnosti formou sebevraždy nás stát zatím ještě nezbavil, je však tato pozice hodná člověka 21. století? Domnívám se spíše, že ustanovení našeho právního řádu, jak už to ale bývá obecně spíše pravidlem než výjimkou, za společenským vývojem zaostávají. Navíc je smutnou pravdou, že diskuse na toto téma bývají emociálně zbytečně vyostřené, mnohdy demagogické místo aby se rozvážně a v klidu diskutovalo nad tím, je-li povinností člověka trpět a žít, či zda má člověk právo na volbu. Jaká je tedy současná situace týkající se konce lidského života v našem právním řádu?

---

<sup>73</sup> *Česká republika je svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana.* (Čl. 1 odst. 1 Ústavy ČR) on line dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>

<sup>74</sup> GERLOCH, A. *Teorie práva*. 5. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, str. 198-199

#### 4.2.1. Právo zdravotnické

Svým způsobem přelomovým se jeví ustanovení § 36 zákona o zdravotních službách, jež má speciální označení „dříve vyslovené přání“. Pacient může pro případ, kdy by se dostal do takového zdravotního stavu, ve kterém nebude schopen vyslovit souhlas nebo nesouhlas s poskytnutím zdravotních služeb a způsobem jejich poskytnutí, tento souhlas nebo nesouhlas předem vyslovit. Poskytovatel zdravotních služeb bude brát zřetel na dříve vyslovené přání pacienta, má-li ho k dispozici, a to za podmínky, že v době poskytování zdravotních služeb nastala předvídatelná situace, k níž se dříve vyslovené přání vztahuje, a pacient je v takovém zdravotním stavu, kdy není schopen vyslovit nový souhlas nebo nesouhlas. Bude respektováno jen takové dříve vyslovené přání, které bylo učiněno na základě písemného poučení pacienta o důsledcích jeho rozhodnutí, a to lékařem v oboru všeobecné praktické lékařství, u něhož je pacient registrován, nebo jiným ošetřujícím lékařem v oboru zdravotní péče, s nímž dříve vyslovené přání souvisí. Dříve vyslovené přání musí mít písemnou formu a musí být opatřeno úředně ověřeným podpisem pacienta. Součástí dříve vysloveného přání je písemné poučení podle předchozí věty – v zákoně odstavce 2. Pacient může učinit dříve vyslovené přání též při přijetí do péče poskytovatelem nebo kdykoliv v průběhu hospitalizace, a to pro poskytování zdravotních služeb zajišťovaných tímto poskytovatelem. Takto vyslovené přání se zaznamená do zdravotnické dokumentace vedené o pacientovi; záznam podepíše pacient, zdravotnický pracovník a svědek; v tomto případě se nepostupuje podle odstavce 3.

Potud by bylo možné označit takové ustanovení ve vztahu k uplatnění práva na svobodné ukončení života jako revoluční, zásadním způsobem měnící postoj státu a tím společnosti k právu na odchod ze života. Bohužel, další ustanovení, v zákoně odst. 5 toto novátorství a svobodu v rozhodování člověka zásadním způsobem omezuje. Dříve vyslovené přání totiž

*a) není třeba respektovat, pokud od doby jeho vyslovení došlo v poskytování zdravotních služeb, k nimž se toto přání vztahuje, k takovému vývoji, že lze důvodně předpokládat, že by pacient vyslovil souhlas s jejich poskytnutím; rozhodnutí o nerespektování dříve vysloveného přání pacienta a důvody, které k němu vedly, se zaznamenají do zdravotnické dokumentace vedené o pacientovi,*

b) nelze respektovat, pokud nabádá k takovým postupům, jejichž výsledkem je aktivní způsobení smrti,

c) nelze respektovat, pokud by jeho splnění mohlo ohrozit jiné osoby,

d) nelze respektovat, pokud byly v době, kdy poskytovatel neměl k dispozici dříve vyslovené přání, započaty takové zdravotní výkony, jejichž přerušeni by vedlo k aktivnímu způsobení smrti.

Dříve vyslovené přání rovněž nelze uplatnit, jde-li o nezletilé pacienty nebo pacienty s omezenou svéprávností.

Na tomto místě se zřejmě zákonodárce lekl toho, jakou svobodu vložil do rukou jednotlivce a patřičným způsobem ji omezil. Stát paternalistickým způsobem rozhoduje za jednotlivce o jeho vůli a direktivně stanoví v odstavci a) domněnku, že ten který konkrétní člověk vlastně neví, co že to vlastně udělal a někdo jiný to za něho ví lépe. To v praxi navíc vede k tomu, že ošetřující personál raději a vcelku pochopitelně riskuje konflikt s pacientem o tom, že jeho přání nerespektoval, než aby riskoval konflikt se státní mocí reprezentovanou orgány činnými v trestním řízení. Stejně je nutno se postavit k ustanovení odstavce b) a d). Vrcholem arogance – nebo snad ignorace - státní moci vůči jednotlivým členům společnosti je pak ustanovení odstavce c). Stát se sice chvályhodně snaží ochránit osoby, jež by mohlo ohrozit přání toho, kdo chce zemřít, jak si ale vyložit situaci takovou, kdy se dotýčný přes všechny peripetie s tím spojené rozhodne ukončit svůj život sebevraždou, jejímž následkem (například způsobením dopravní nehody, pádem těla z výšky či následným výbuchem po otravě plynem) může být ohrožení ne jedné, ale většího množství osob. Právo na sebevraždu je přece pořád každému dopřáno... K odstavci zakazujícímu dříve vyslovené přání nezletilým a pacientům s omezenou svéprávností postoj jednoznačný nemám, protože jde o složitější problematiku, jež by měla být podrobena širší diskusi, domnívám se však, že v určité míře korelující se situací konkrétního jedince by nějaká míra volnosti v rozhodování takovým jedincům zachována být měla.

#### **4.2.2. Právo trestní**

Z hlediska práva trestního, jako ultima ratio deliktního jednání je materie týkající se problematiky konce lidského života jak již výše uvedeno v hlavě první zvláštní části trestního zákoníku, nazvané trestné činy proti životu a zdraví, díle jedna, obsahujícím trestné činy proti životu. Naše hmotné trestní právo nepřipouští z hlediska možnosti asistovaného ukončení lidského života jakoukoli možnost takového jednání. Veškerá taková činnost je přísně sankcionována. Při tvorbě zákoníku byl sice navrhován alespoň zvláštní paragraf s privilegovanou skutkovou podstatou „usmrcení na žádost“, v závěrečné fázi tvorby a schvalování zákoníku však přijat nebyl.

V aktuálně platné verzi trestního práva hmotného se tedy problematiky ukončení lidského života s asistencí týkají § 140 vražda, § 141 zabití a § 144 účast na sebevraždě. Objektem těchto trestných činů je samozřejmě lidský život, objektivní stránka je vymezena usmrcením a není stanoveno, jakým způsobem či prostředkem ho má být dosaženo. Subjektivní stránka těchto trestných činů je charakterizována úmyslem. Pachatelem může být kdokoliv. Nejprísněji je z těchto trestných činů postihována vražda. Rozlišujeme vraždu prostou a vraždu spáchanou s rozmyslem či po předchozím uvážení. Vražda prostá je vymezena negativně proti závažnějším typům vraždy i proti zabití, víceméně jako zbytková kategorie. Za rozmysl, představující dělítka mezi prostou vraždou a závažnějšími typy se považuje uvážení, tedy myšlenková činnost předcházející bezprostředně nebo na krátkou dobu spáchání činu, při kterém má pachatel možnost zhodnotit důvody pro a proti spáchání vraždy. V případě spáchání vraždy po předchozím uvážení by mělo být patrné stadium přípravy. V případě zabití jako privilegované skutkové podstaty úmyslného usmrcení člověka je takový skutek postihován mírněji je-li spáchán za taxativně vymezených okolností, uvedených v § 141. Je zřejmé, že za takovou okolnost v případě asistovaného ukončení života by mohla být považována formulace jiné omluvitelné hnutí mysli, konkrétní posouzení by však muselo být provedeno soudem. Je však jasné, že taková pohnutka výrazně snižuje závažnost činu a mohla by být, zvláště v případě souhlasu poškozeného důvodem pro použití ustanovení § 58 odst. 1 o mimořádném snížení trestu odnětí svobody.

Poněkud odlišnou situací upravuje § 144. Sama sebevražda či pokus o ni není trestným činem. Tím je ovšem účast na sebevraždě jiného. Vzhledem k tomu, že sebevrah se trestného činu nedopouští, je jednání naplňující objektivní stránku tohoto trestného činu, tedy jestli někdo druhého k sebevraždě pohne či mu k sebevraždě

pomáhá, trestné jako pachatelství. Od účasti na sebevraždě je třeba důsledně odlišovat jednání, která mají znaky vraždy. Donucení, stejně jako pohnutí k sebevraždě osoby, jejíž schopnost rozpoznat nebezpečnost svého jednání nebo je ovládat je z nějakého důvodu snížena, je vraždou. Jako vražda a ne jako pomoc k sebevraždě je u nás posuzováno i usmrcení jiné osoby na její žádost.<sup>75</sup> Celá upravená situace se však z pohledu práva na život a jeho výkonu jeví velmi pikantně. Stát v podstatě rezignuje na zachování života tedy vlastně na výkon práva na život sebevraždícího se, o to více však sankcionuje někoho jiného za svoji neschopnost přesvědčit o výhodách žití.

## 5. Judikatura

V případě zpracovávaného exkursu do institutu práva na život nelze opomenout ani judikaturu s institutem související. Aniž bych dopředu znal skutečný rozměr, v němž s takovou problematikou může soudnictví (v tomto případě vzhledem k ústavnímu právu soudnictví ústavní) zabývat, skutečnost mě přesto překvapila. Právo na život nejenže nepatří ke frekventovaným tématům řešeným Ústavním soudem, Ústavní soud České republiky dokonce dosud neřešil podání, v němž by byla problematika práva na život obsažena. V našich krajích je dohledatelný zatím pouze jeden nález Ústavního soudu Slovenské republiky *Interrupce ve slovenském právu* spis. zn. Pl. ÚS 12/01 z 4. 12. 2007.<sup>76</sup> To může znamenat dvojí. Buď je vše natolik hmotněprávní jasné, že není nutné takové ustanovení precizovat, nebo je hmotně i procesněprávně natolik rozporuplné, že vzhledem k podstatě a problematice se jím ani zabývat nelze. Sám se, vzhledem k poznání při zpracování tématu, přikláním spíše ke druhé možnosti, ale znovu podotýkám, že v tomto případě jde jen o můj subjektivní názor. Dá se ale předpokládat, že v budoucnu by možná mohly případy v souvislosti s problematikou ukončení života na žádost nálezy přibývat.

---

<sup>75</sup>JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné*, 2. vydání. Praha: Leges, 2010, str. 477-491

<sup>76</sup>KOSAŘ, D., ANTOŠ, M., KUHN, Z., VYHNÁLEK, L.: *Ústavní právo*. Casebook, Wolters Kluwer a. s., Praha 2014

## 6. Právo na život a praxe

Právo na život tedy bezpochyby právem je. Z hlediska objektivního o tom nelze mít sebemenší pochybnost. Je řádně přijatou součástí našeho právního řádu a to dokonce několikrát, takže si případný oprávněný subjekt může vybrat, v režimu jakého práva na život by se vlastně chtěl pohybovat. Problém ale nastane, budeme-li zkoumat právo na život z pohledu subjektivního práva. Vyjedeme-li z definičních znaků subjektivního práva jako možnosti chovat se určitým způsobem, narazíme ihned na to, že život nám nedává možnost se nějak chovat, život prostě buď je anebo není a je-li, tak prostě běží svojí vlastní biologickou cestou a žádné právo byť to nejsofistikovanější ho neovlivní a když, tak pouze zprostředkovaně. Jinak by se ovšem takové právo jevilo z pohledu gamet, které mají ve své podstatě zakódovanou informaci života dosáhnout. Těm by pak bylo dáno chovat se určitým způsobem tak, aby po spojení s jinou gametou život vznikl. Problém je ale právě v subjektu takového práva. Z pohledu platného práva gamety subjektem práva nejsou a byť zákonem je v podstatě možné stanovit cokoli, nedomnívám se, že by mohla v nám dohledné historické době nastat politická vůle gamety jako subjekty práva ustanovit. Dostáváme se tedy do bludného kruhu. Máme právo, nemáme jeho přesvědčivý subjekt, známe (snad) obsah, ale nemůžeme takové právo účinně vymáhat.

Právo na život navíc se mi ze všeho výše uvedeného jeví jako institut jedinci život spíše znepríjemňující (to v případě konce života, kdy mu není často umožněno v klidu a důstojně zemřít) z hlediska další existence lidstva pak až téměř jako institut ohrožující. Někteří autoři zabývající se danou problematikou tvrdí, že člověk je jako bytost nejvyšší nadřazena ostatním a garance práva na život je toho vyjádřením.<sup>77</sup> Považuji takový postoj představitelů lidské rasy za nešťastný a v dnešní době

---

<sup>77</sup> *Garance práva na život se vztahuje na lidský život (biologickou, fyzickou existenci), který je z ryze právního (antropocentrického) pohledu, zejména z hlediska ideje základních (lidských) práv, ve vztahu k ostatním formám života vyskytujícím se na Zemi do jisté míry nadřazený. Tato „nadřazenost“ bývá obecně zdůvodňována rozumovými schopnostmi člověka, kapacitou jeho mozku a hloubkou vědomí, sociální adaptabilitou a tvorbou etického kodexu. KOKEŠ, M. komentář k čl. 1 odst. 6, str. 154-155 in WÁGNEROVÁ, E.; ŠIMÍČEK, V.; LANGÁŠEK, T.; POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR a.s. 2012, 931 s. ISBN 978-80-7357-750-6*

v prizmatu chování nejen jednotlivých lidí, ale i lidstva jako celku něčemu takovém kardinálně odporující. Chováme se ve valné části jako krvelačné šelmy plundrující svoje teritorium, kynoucí a hloupnoucí díky svojí lenosti a mnohdy tuposti opájejíc se však stále si vzájemně vnucovanou představou o vlastní nadřazenosti světu, planetě, vesmíru. Tak se nám i v historicky dohledné době může klidně stát například to, že si ve své pýše vytvoříme takovou umělou inteligenci, která se vymkne naší kontrole, že dosáhneme stavu, kdy planeta už nebude moci svoji další existenci zvládat při biologickém a jiném zamoření anebo že třeba, jak jistě mnozí známe z příběhů Macha a Šebestové, že se objeví nějaká ta planeta Ťak ťak a nějaký organismus nikoli nepodobný třebaš tam žijící Žlabavě<sup>78</sup> nám ukáže, jak že je reálně s našimi schopnostmi bytostí na nejvyšším stupni rozvoje. A aniž bychom domýšleli důsledky vlastního chování, táhneme pod praporem práva na život cestou nekontrolovatelného množení jedinců druhu k pravděpodobnému sebezničení vlastního druhu. Osamělé a slabě znějící hlasy jsou nemilosrdně umlčovány ve jménu práva na život.

Výše uvedené je však jen méně podstatnou částí mých pochybností o právu na život. Za zcela nejhorší považuji to, že stát vlastně není vůbec schopen právo na život garantovat, byť se tváří, jako že ano. Právo na život se mi tak v dnešní podobě obsažené v Listině jeví jako ne-li nejhůře diskriminující, tak alespoň významně diskriminující institut právního řádu. Byť máme v ústavním pořádku stanovený zákaz jakékoliv diskriminace, což je dále rozvedeno v zákonech, zvl. zákoně antidiskriminačním, v Listině se hned po takovém zákazu (čl. 3 odst. 1): *Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu **nebo jiného postavení***, objevuje diskriminace ve své nejryzejší podobě. Nebo snad není diskriminací, když nám stát není schopen zajistit naši prostou biologickou existenci (a teď ani nemyslím život ve smyslu existence ve zdraví a bez smrti, což, jak výše uvedeno je nesmyslem ze své podstaty) tím, že nás není schopen ochránit před pachatelem závažné trestné činnosti, zatímco ony pachatele ano? Takže pak to dopadá tak, že oběť vraha byla sice zkrácena ve svém tzv. právu na život, má ovšem smůlu, protože smrtí zaniká její právní osobnost a tím i

---

<sup>78</sup> MACOUREK, M.; BORN, A.; DOUBRAVA, J. *Mach a Šebestová, televizní seriál, díl 10. Páni tvorstva, Československo 1982*



procesní způsobilost a nemůže tedy stát pohnat před nezávislým s nestranným soudem k odpovědnosti. Naproti tomu vrah nerušeně užívá dalších ustanovení ústavního pořádku o právu na život, která mu zaručuje nedotknutelnost na hrdle a své oběti se tak může zplna právě toho hrdla ve svém převážně dočasném odnětí svobody vysmát. Je to opravdu to, co chceme? Plamenné poznámky o tom, že každá lidská bytost má právo na odpuštění a další šanci, že náprava je u většiny možná a že není možno lidskou bytost zbavit života, mi přijdou v koexistenci s úhlem pohledu z místa oběti a jejich blízkých, s odpuštěním, pokrytecké, směšné a urážlivé. Zajímalo by mě, kolik právních teoretiků se někdy setkalo osobně s nějakým opravdu nebezpečným zločincem a zvláště jeho autentickými názory na svět a místo v něm (tím samozřejmě nemyslím jejich pokrytecké výlevy před soudy, při kontrolních návštěvách či podobných o ničem nevypovídajících příležitostech). Já takové jedince potkávám pravidelně, znám jejich postoje, osudy jejich a často i jejich obětí a vidím to bezbřehé selhávání státní moci při zajišťování práva na život těch postižených. Nějaké to odškodnění mi pak přijde spíše jako výsměch. Stát by měl přiznat, že selhává a že právo na život nedokáže garantovat.

Nedá mi v úvahách nad důsledky existence práva na život se ještě jednou nevrátit se k tomu problému lidstva z pohledu jeho další existence. Jeví se mi smutnou představa záhuby či přinejmenším hrubé modifikace existence lidstva, o níž si myslím, že se poměrně rychle přibližuje. Zákonitosti koexistence planety potažmo vesmíru a jejich obyvatel nelze sešněrovat nějakým právním řádem, v němž by byla planetě ustanovena práva a povinnosti, dle kterých něco smí a něco nesmí. Zákonitosti vzniku, existence a zániku systému ve své obecné podstatě se jistě dají aplikovat i na lidskou společnost. Soupeřit s planetou bude něco podobného jako boj dona Quijota s větrnými mlýny.<sup>79</sup> To asi i proto, že si lidstvo nedovede poradit s podle mého se svým již výše zmíněným základním problémem svojí existence a to s vlastním přemnožením. Denně slýcháváme různé údaje o to, kolik a jak čeho by mělo být, kolik bychom měli těžit ropy, kolik uhlí, kolik budeme potřebovat energie v roce 2050, kolik v té době bude na planetě lidí, ale dosud nikdo nedokázal bezpečně určit, kolik je vlastně planeta schopna akceptovat jedinců. V době, kdy každým rokem na planetě přibývá 80 milionů jedinců, docházejí zdroje surovin, voda, půda podléhá erozi a hrozí potravinová a každou chvíli

---

<sup>79</sup> DE CERVANTES Y SAAVEDRA, M.: *Důmyslný rytíř Don Quijote de la Mancha* 1. vydání. Praha: Československý spisovatel, 2012, ISBN 978-80-7459-057-3

s každým dalším teroristickým útokem i energetická krize, po níž by se již zhýčkané lidstvo (a tím nemyslím jen rozvinutý svět, mobilní telefony lze vidět i ve slumech na předměstí asijských megalopolí) jistě nedokázalo vrátit se k ručnímu pěstování brambor a obilí a svíčkám a tím by zcela jistě byla jeho katastrofa dokonána jako v případě dinosaurů. Člověk totiž, ať si myslí, co chce, je součástí globálního ekosystému. Je-li takový ekosystém narušen, je třeba reagovat způsobem, který by vedl k nápravě. Lidstvo rádo reguluje. Cokoli. Těžbu, počet nějakých povolenek, počty jedinců jiných živočišných druhů. Při přemnožení divočáků či jiné zvěře bývá úřady povolen odstřel. Co si ale lidstvo počne samo se sebou? Co provede s přemnoženými lidmi? A jsme přemnožení už nyní, nebo k tomu teprve dojde? Na to asi zatím přesně odpovědět nelze. Navíc, když přece máme právo na život. A svobodu. Nenastala ale už pomalu doba, kdy by bylo vhodné o možnosti alespoň nějakého omezení svobody množení začít diskutovat? Možná ano. Ale představa, že dojde k nějaké smysluplné dohodě na mezinárodním fóru o omezení porodnosti je asi poněkud lichá. Bylo by to, jako kdybychom chtěli po kaprech, aby si vypustili rybník nebo příjemcích sociálních dávek, aby si odepřeli dobrovolně jejich část v případě, že budou docházet prostředky na jejich výplatu. Dokud nepříjde nějaká krize, která pod tíhou okolností donutí dotčené něčeho se vzdát, k nápravě nedojde. Takže zde si asi bude muset planeta poradit sama (a ona si poradí, o tom není pochyb). Narušení rovnováhy, ono vychýlení pověstného kyvadla na jednu stranu přináší následný výkyv na stranu druhou. Seismická činnost, tsunami, epidemie – to vše lze brát i jako kompenzační mechanismy symbiózy, ten lidstvem používaný odstřel potenciálních zvířecích škůdců či herbicidy v případě škůdců rostlinných. I zde však často nejde o nic jiného, než důsledky narušení rovnováhy ekosystémů. A v takové době, kdy by se rozumné omezení porodnosti na základě všeobecně přijatých pravidel mohlo jevit jako ne-li jediná, tak alespoň jedna z možností jak katastrofě předejít (ne snad proto, že bychom měli lepší rozum než zvířata, ale protože máme prezervativy, nitroděložní tělíčka a perorální antikoncepci v případě dobrovolného uvědomění si nebezpečí či represivní nástroje v případě nedobrovolnosti), nám to takzvané právo na život škodí znovu. A mohlo by škodit ještě víc, kdyby se prosadil názor, že právo na život mají už i gamety. Pod praporem práva na život vyražejí fanatičtí aktivisté na zteč směřující k vlastní záhubě. Evropa už možná smysluplnost regulace pochopila. To co je nám prezentováno jako nepříznivý

demografický vývoj, se může z jiného úhlu pohledu jevit vlastně určitou přirozenou formou regulace. Jediným kritickým místem takového vývoje je schopnost společnosti zajistit důstojnou existenci generace předků. To ovšem není problém neřešitelný. Jinak se, dle mého názoru, jedná o vývoj pozitivní. Navíc v tomto názoru ani nejsem osamocen.<sup>80</sup> Vzhledem ke stupni rozvoje stačí k obsluze provozu společnosti menší počet lidí, situace může pozitivně ovlivňovat i tak negativní fenomén jako je nezaměstnanost. Argumentaci o nutnosti soustavného zvyšování růstu ekonomiky nevěřím. Nutnost soustavně nám předkládané saturace naší společnosti imigranty se mi potom jeví jako přinejmenším sporná. Co by tak vlastně bylo špatné na dohodě o tom, že lidstvu stačí přirozená obnova, tedy rodičů potomky jen za sebe a v případě těch, co neplodí, by šlo o planetě blahodárný úbytek hladových krků? Domnívám se, že kromě zmiňované svobody jednotlivce, nic. Avšak – kde se nachází hranice mezi prioritou svobody jednotlivce a regulací, přinášející možnost záchranu druhu přesněji společnosti jako celku? Tedy, mohlo by se jednat o dobrý základ a příspěvek pro záchranu existence lidstva a jeho zdraví a klidný rozvoj v mantinelech, které přinesou všem nakonec úlevu. Pro radost i starost dvě děti úplně stačí, to, myslím potvrdí valná většina rodičů, takže kde je vlastně ten pes zakopán? Zřejmě tam, že to je právě pohled Evropana, součásti systému, který je svým způsobem na vrcholu. Kulturní vzorce v jiných oblastech světa jsou jiné. Problém nastane v okamžiku, kdy ta naše takzvaná lidská práva začneme vyvážet do oblasti, kde právě ty kulturní vzorce jsou jiné. Nalháváme si, že představitelé z těchto oblastí pochopili důležitost, jakou pro lidstvo lidská práva mají a jsou s tím vnitřně ztotožnění oni stejně jako ti, které reprezentují. Domnívám se, že v tomto případě jde o fatální omyl našich elit a to přinejmenším ze dvou důvodů. Jednak mnohdy není jasné, koho vlastně ti reprezentanti reprezentují, neboť často nemají své vlastní území pod kontrolou či působí jako loutkové režimy dosazené silově zvenčí (např. dnešní Irák, Sýrie či Libye) a druhý problém je zřejmě ještě zásadnější, hlubší. Náš pohled na svět je diametrálně odlišný od pohledu v mnohých dalších, ve světě možná i většinových oblastí. Od doby osvícenství měnila evropská společnost způsob svého myšlení na civilní. Tomu se postupně přizpůsobovaly zákony, styl života, společenské a rodinné normy, kultura. Ta druhá část světa je světem náboženské víry.

---

<sup>80</sup> KOLMAN, P.: *Jak Češi pomáhají nízkou porodností naší modré planetě*, glosa. Mladá fronta dnes, XXVI/178, s. A12, 2015

Pohled na svět, jeho zákonitosti a priority jsou jiné a v tom tkví nemožnost spolužití náboženského a civilního světa.<sup>81</sup> Pro náboženské elity nemusí být dohody uzavřené sekulárními představiteli závazné. Jenže pak právě zde dojde k fatální srážce světů, když určité skupiny lidí začnou halasně pod korouhví práva na život vyvážet náš způsob života a uvažování tam, kde k tomu zatím, vzhledem k lokálním kulturním vzorcům, nejsou uzpůsobeni. Učiní-li se nějaké A, mělo by nastat i B. Jinak je systém narušen a k dohodě nikdy nemůže dojít. I když – vzhledem k tomu, že by to nestálo žádné výraznější prostředky, jako třeba ekologická problematika a vymahatelnost takových opatření vlastně neexistuje, nám mohou představitelné oblasti, o kterých se zmiňuji naše požadavky odkývat. Bez vnitřního přesvědčení o potřebnosti změn však k pozitivnímu vývoji nedojde. Halasně vyznávání práva na život, tedy přesně toho, o němž je, dle mého názoru, vlastně máloco úplně jasného, přináší spirálu smrti, na jejímž konci, nebude-li přerušena, nastane temno. Cesta do pekla totiž bývá dlážděna dobrými úmysly. V dobách marxistické výuky nám bylo vštěpováno, že svoboda je poznána nutnost. To už je dnes asi myšlenka spíše kacířská, svoboda v dnešním pojetí je bohužel mnohdy brána spíše jako anarchie, žití bez pravidel, prostě si takový pojem mnozí jedinci vykládají po svém a stát takovému způsobu života dodává potřebnou infrastrukturu. Jeví se mi to jako typický příklad toho, jak původně bohubíhá myšlenka, v tomto případě přirozeněprávní tematiky, se stává po uvedení lidstvem do praxe sebezničující pestí teroru jedněch proti druhým, těm, kteří vyznávají názor jiný. Napadá mě přitom jedna historicky nepřilíš vzdálená paralela, již jsme někteří ve svém životě již absolvovali, jakési *illusion déjà vecu*.<sup>82</sup> Je tragédií pro lidská práva, že se stala z čistě právní, případně reálně politické tematiky, kam, domnívám se by měla patřit i nadále, součástí ideologie. Vyprázdnění ideologických témat v prvním desetiletí tohoto století přispělo k tomu, že bylo nutné najít náhradu. Tou se, bohužel, stala tzv. lidská práva. Paralela dnešní pozice lidskoprávní tematiky ve společenském dění se asi nikoli náhodou začíná jevit jako pozice katolicismu po většinu středověku a novověku či marxismu leninismu v našich končinách ve 20. století. Nabízím k zamyšlení několik příkladů. Vše zmiňované se v podstatě stalo státní ideologií, vždy byly vytvořeny instituce veřejné moci ke hlídání čistoty a ke správnému výkladu pro ty, kdož si neví

---

<sup>81</sup> VONDRUŠKA, V. *Palmýra jako memento*, Mladá fronta dnes, XXVI/198, s. 10, 2015

<sup>82</sup> Z psychiatrie - *pacient má dojem, že situaci, kterou právě prožívá, již jednou prožil*.

v nějaké životní situaci rady (inkvizice, ústřední a jiné výbory s ideologickými tajemníky a komisemi, ministerstvo pro lidská práva – mimochodem – proč také nemáme třeba ministerstvo pro občanské právo?). Vše má po ruce téměř vždy nějaké správné (ideologicky čisté) řešení, vše někomu občas komplikovalo (ničilo) či komplikuje (ničí) život. Všim se dalo či dá velmi dobře žít. Na základě všeho bylo či je lze přijít o zaměstnání, existenci a co je asi to pro přirozená práva, ve své prapůvodní myšlence pozitivní tematiku, nejhorší, stejně jako pro původní myšlenky marxismu i křesťanství, tak to je to, že dnes už se o lidských právech mluví jinak na veřejnosti a jinak v soukromí a to i mezi politickými představiteli.<sup>83</sup> Internetové diskuse jsou toho neoddiskutovatelným dokladem. Vše bylo a je státní mocí intenzivně vtlačováno do hlav lidí. Nevím, jestli si to státní moc vůbec uvědomuje, ale jestli je něco násilím, tak taková akce vždy vyvolá reakci, jejímž výsledkem nebude internalizace myšlenky lidských práv, ale jejich odmítání podobně jako ostatních výše zmíněných ideologií. A jestli se kancelář ombudsmana domnívá, že např. potrestáním jedné realitní makléřky na základě provokace<sup>84</sup> ukáže lidu ten správný směr a pomůže tak k prosazení lidskoprávních principů, tak se obávám, že opak je spíše pravdou. Každý by se měl chovat tak, aby ostatní jeho práva respektovali přirozeně. Těžko nutit někoho zákonem respektovat třebaš něčí důstojnost, když takový jedinec dělá vše proto, aby právě důstojně nevypadal, to asi moc úspěšné nebude. Koneckonců, jak to ve skutečnosti vypadá v naší společnosti s respektem práva na život druhého, o tom svědčí statistiky a permanentně naplněné věznice se zvýšenou ostrahou. Rozhodnout o osudu a konci vlastního žití je však státní mocí odíráno.

Lidskoprávní tematika je ovšem (bohužel) také velký byznys. Jeden se až diví, kolik různých organizací a v nich stovky, možná i tisíce jedinců se dokáže přiživovat na lidských právech. Někteří to jistě myslí i vážně a jejich úmysly jsou čisté. Nedělejme si však iluze o tom, že tomu tak je vždy. Dotace z veřejných prostředků jsou všudypřítomné, a jak jsme se dozvěděli v průběhu migrační krize, tak například v Itálii se prý veřejné prostředky EU potkaly s nebyvalým zájmem jistých lokálních skupin.

---

<sup>83</sup> Např. případ Kalenda on-line dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/379140-lidovec-kalenda-se-pustil-do-migrantu-mrtvych-mu-pry-neni-vubec-lito.html> (stav ke dni 31. 8. 2015)

<sup>84</sup> On-line dostupné z: <http://www.novinky.cz/krimi/377704-realitni-maklerka-se-musi-omluvit-romce-kvuli-pronajmu-bytu.html> (stav ke dni 26. 8. 2015)

Vše je o to jednodušší, že nějaká kvalifikace na pozici lidskoprávního aktivisty neexistuje, není tak mnohdy nutné stresovat se při výuce a zkouškách, stačí být jen dostatečně hlasitý a hlásat přesně to, co se právě hlásat má, aby byla státní moc uspokojena. V jednoduchosti je síla. Podobnost s výše uvedenými problémy dnes již překonaných ideologií je jistě opět pouze čistě náhodná... S křesťanstvím jako státní ideologií zkušenost nemám, s marxismem-leninismem ano. Plameny v očích lektorů, ideologů a dalších věrozvěstů, jejich zápal pro věc avšak s navenek čpící neznalostí podstaty problému mi některé dnešní lidskoprávní aktivisty připomíná. Fundamentalismus je odporný v každé svojí podobě. A tak se táží, nyní už opět pouze z hlediska práva na život: není už nejvyšší čas začít něco činit, dokud ještě není úplně pozdě? Vrátit se na začátek a začít přemýšlet jinak, v intencích dnešní doby a ne v poválečném nadšení s relativním nedostatkem jedinců schopných zajistit provoz společnosti? Smutně ovšem pozoruji, že tematika lidských práv, zvláště toho jejich tzv. tvrdého jádra, tedy i práva na život se stává dogmatem, přičemž jakákoli diskuse o možných změnách je tabu, asi i proto, že dnešní mezinárodní společenství už není schopné se racionálně domluvit téměř na ničem. Tedy na ničem opravdu smysluplném. Jsou nám předkládány výsledky a dohody, v nichž však buď nejde o nic skutečně významného anebo je při jednání dosaženo tzv. kompromisu, tedy mantry dnešní doby a vzniklý kočkopes (rozumná a všemi stranami napříč přijatelná dohoda) jen položí základ pro další problémy v budoucnu. Navíc opět zmíním onu nezrušitelnost pro základní práva. Opravdu je správné, že i kdyby se objevila dostatečná podpora pro názor, který by poukázal na rozporuplnost nějakého ustanovení, bylo takové ustanovení nezrušitelné? Proč? Nemyslím si, že je to tak správné, ovšem chápu, že v době demokracie, pluralitních názorů a množství těch, kteří si myslí, že pojali všechnu moudrost světa a cítí se býti vyvolení rozhodovat o osudech druhých je tolik, že se asi nelze bez katarze katastrofou k nějaké obecně smysluplné změně probojovat. Proto je nutné zkusit postupně a po malých krůčcích začít alespoň nějaké změny prosazovat. Předpokládám, že za takové názory bych měl být pravděpodobně zostouzen a dehonestován, věřím však pevně, že ne těmi, kdo o právu a jeho významu pro společnost skutečně něco ví a osud dalších generací jim není lhostejný.

## 7. Závěr

Právo na život se tak pro mě jeví právem, či fakticky spíše kvaziprávem proklamativního charakteru, ve svých důsledcích možná nakonec i společnosti škodící, u něhož není jasný subjekt – a to nejen ten základní subjekt, ale kde mi chybí zvláště subjekt oprávněný namítat porušení práva, dále pak nejasný obsah a smysluplná cesta, jak takové eventuální právo vymoci. Nutno zmínit i dle mého názoru diskriminační ustanovení o trestu smrti. Ten dle mého názoru není porušením práva na život a v tom přesvědčení nejsem naštěstí osamocen.<sup>85</sup>

Právo na život je tedy z hlediska výše uvedeného nutno brát spíše jako nějakou legislativní zkratku, svolání, vyjádření postoje generace existující dnes již v propadlišti dějin, stále však kopírované do všech nových dokumentů. Nemáme klasický subjekt, gamety asi pořád jako subjekt není možno brát, o narozeném člověku jako jediném subjektu práva na život mám určité pochybnosti, které bych možná neměl, šlo-li by o právo žít. Prosadí-li se však navíc v přírodním výběru takové právo a život vznikne, nelze poté již samotný proces života bez zásahu zvenčí ovlivnit. Proces běží autonomně, je ovlivňován jen biologickými procesy, vzniká přirozená povinnost subjektu žít. Stát není schopen zajistit nejen právo na život, ale ani právo žít. Nelze takové právo po státu ani vymáhat, není totiž oprávněného subjektu, ten bývá v okamžiku, kdy by takovou žalobu mohl podat již často ve formě popela, případně podléhá tlení či hnilobě, případně adipocire<sup>86</sup> či mumifikaci.<sup>87</sup> V lepším případě může být balzamován či konzervován<sup>88</sup>, ale to na věci příliš nemění. Samostatnou otázkou

---

<sup>85</sup> Zároveň podle našeho názoru je stále ještě spornou otázkou, zda trest smrti jako trest výjimečný, dosud stále uplatňovaný v USA, je porušením práva na život – autor této stati se domnívá, že nikoliv. BLAHOŽ, J. část druhá, kapitola II, odd. 11.3.1. in BLAHOŽ, J.; BALÁŠ, V.; KLÍMA, K. *Srovnávací ústavní právo*. 5., přepracované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, str. 247

<sup>86</sup> Zvláštní druh hniloby, který nastává za nepřístupu vzduchu a ve vlhkém prostředí, např. u utopených

<sup>87</sup> STREJČ, P. *Soudní lékařství pro právníky*. 1. vydání. Praha: Beck, 2000. 116 s. ISBN 80-7179-364-7, str. 19

<sup>88</sup> Česko. Zák. č. 256 o pohřebnictví a o změně některých zákonů, § 2 písm. f/, g/ In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2001, částka 98. Dostupný také z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-256>

zůstává doba vlastního vzniku takového ustanovení a pochybnost, zda již tehdy nedošlo k chybě v označení, které již nikdy nikdo nedokázal napravit.

Na druhou stranu v našem právním řádu neexistuje ustanovení, podle kterého by se žijící subjekt mohl svého práva žít legálně vzdát jeho výkonu. Právo, tedy možnost chovat se určitým způsobem, přechází za takových podmínek do polohy nutnosti chovat se nějakým způsobem, tedy právní povinnosti. Právo, jehož výkonu se nemohu vzdát, se tedy stává povinností. Z přirozené povinnosti žít, je povinnost právně pozitivní. Ta ale není v právním řádu nikde explicitně upravena. Právo na život se tedy spíše jeví povinností žít.

Problematika lidského života a pojmu práva na život je komplexní a složitá. Dochází k prolínání biologie, medicíny, práva, etiky a v neposlední řadě i morálky. Po provedené analýze se domnívám, že v našem právním řádu je problematika nejen práva na život či práva žít, ale lidského života jako takového ošetřena nedostatečně a to právě zvláště na úrovni ústavní, kdy v rámci soustavně zvyšované společenské poptávky bude zřejmě vzrůstat zájem o asistované odchody ze života, není na podobnou zátěžovou situaci připravena. Subsumovat problematiku asistovaných odchodů pod čl. 6 odst. 4 Listiny jako jednání, které jen není trestné, je dle mého názoru neudržitelné. Jedinec chystající se k tak závažnému kroku přece musí projevit svoji vůli vzdát se výkonu svého práva na život, což je v kontextu s ustavením čl. 1 vzájemně se vylučující.

Právo na život mi připadá v kontextu všeho výše uvedeného jako ustanovení právně prázdné, beze smyslu a vnitřního uspořádání, pouze proklamativního charakteru možná slouživší původně k partikulárním zájmům určité skupiny, dnes pak leckdy překážející pokroku a sloužící spíše jako barikáda zastáncům určitých konzervativních názorů, jimž je však dopřáváno prostoru v porovnání s oponenty takového archaismu měrou více než vrchovatou. Sám se tak domnívám, že takto formulované a konstruované ustanovení nemá v právním řádu své opodstatnění. Právo na život? Děkuji, snad ani v této podobě nechci. Jestli už, tak bych raději chtěl mít ústavně zakotvené právo žít s tím, že bude umožněno být se o svůj život beze strachu, že někdo jednoduše stanoví protiprávnost takového jednání a tomu odpovídající trest, a jestli už by muselo zůstat slovo život ve slovním vyjádření takového či onakého ustanovení právního řádu, tak tedy právo na důstojný život (samozřejmě s alespoň minimální



spoluúčastí oprávněného), především pokud možno bez všudypřítomné šikany veřejné moci.

Co však s právem na život? Dle mého názoru nejlépe zrušit, při vědomí jeho nezrušitelnosti tedy případně alespoň změnit. Nejsem ovšem tak naivní, že bych si myslel, že to je v dnešní době květnaté nicneříkající pseudomluvy a bující tzv. politické korektnosti možné. Všude v tzv. civilizovaném světě zřejmě platí, že o jednu nabytá práva přece už nikdo nikdy nemůže přijít. Přesto mě baví představa, že předseda vlády či jiný představitel vládnoucího establishmentu předstupuje do světél kamer před lid a patetickým hlasem prohlašuje: „vážení spoluobčané, tato vláda navrhuje od příštího roku odstranit z našeho právního řádu právo na život.“ V době, která se vyznačuje tou výše zmiňovanou tzv. politickou korektností, spíše bych však řekl někdy i hloupostí, kdy bývá dobrým zvykem za politickou nekorektnost každého v lepším případě peskovat a v horším trestat, kdy třeba tak tradiční a libozvučné české slovo jako Cikán, užívané ostatně i v jazycích jiných, je na našich školách vyučováno jako slovo vulgární a hanlivé<sup>89</sup> a jsme nuceni používat místo něho nicneříkající vágní Rom (donedávna jsem opravdu netušil, že máme tolik spoluobčanů z Říma, se mnou do školy chodili vždy Cikáni a nikdo s tím neměl problémy...), případně nějaké to úžasné jako nepřizpůsobivý, sociálně vyloučený atd, kdy pohazování nafouknutým banánem v hledišti fotbalového stadionu je automaticky bez dalšího bráno jako rasistický postoj vůči hráčům tmavé pleti, by takové vyjádření někoho z kompetentních představitelů působilo skutečně úderně. Čím víc se posouváme v čase, tím se mluva představitelů stává nesrozumitelnější. Zatímco fundamentalisté lidských práv vymýšlejí čím dál absurdnější situace odvolávající se na lidská práva a představitelé lidu pak leckdy takové nesmysly papouškují, jen aby nebyli obviněni z toho, že lidskoprávní tématicce nevěnují dostatek pozornosti a nebyli konkurencí pohnání na pranýř případně odeslání lidu blíž, lid se baví, kam až může taková situace dojít. A opravdu nejlepší pak je, když nám přijede, zřejmě jako nesvéprávným, radit s lidskými právy někdo ze zahraničí. Je mi z toho smutno. Považuji právo za základní pilíř existence společnosti, jeho dodržování za nutnou podmínku existence lidské společnosti i rasy jako takové a všechny ty komediální výstupy aktivistů a bohužel často i politiků právo v očích lidí jen

---

<sup>89</sup> Ústní sdělení: Chaloupský, P., z výuky učitelky M. Markové, ZŠ Železnice

dehonestují. Nemusíme chodit ani nijak daleko do historie. Jsem přesvědčený o tom, že ona současná tzv. migrační krize je jen a pouze důsledek porušování práva. V první řadě práva mezinárodního svévolnou hrou mocností na světového policajta, ve druhé pak porušováním vlastních ustanovení evropského (Dublinská pravidla) či národního formátu (azylové zákonodárství a pravidla pro překračování hranic). Jsem přesvědčen o tom, že v případě dostatečné úcty k právu a jeho dodržování by ke krizi ani nemuselo dojít. Plamenné bitvy o lidská práva pak vejdou postupně stejně v zapomnění, život přináší rychle nová témata a bitvy další. Čas navíc mnohdy ukáže, jak nesmyslná témata se řeší – kdo si dnes třeba vzpomene na hysterii s tzv. zdí v Matičnické ulici v Ústí nad Labem?

Lid přestává svým představitelům rozumět. Bývalý prezident Havel nazýval takovou nesmyslnou mluvu ptydepe. Mám pocit, že ptydepe je kolem nás čím dál tím víc. Takže v případě práva na život v našem právním řádu - opět ono nerudovské kam či co s ním? Nejlépe asi do propadliště dějin a zkusit to jinak. Nebude-li to možné a z pohledu na dnešní situaci ve veřejném životě takovému řešení nedávám ani zlomek procenta pravděpodobnosti, tak se alespoň bude nutné silou argumentace vypořádat s ustanovením, které je podle mého názoru přinejmenším nešťastné. Aby když už přináší máloco pozitivního, aby alespoň neškodilo.

## **8. Klíčová slova, key words, title**

### **8.1. Klíčová slova**

Právo na život

Právo žít

Povinnost žít

### **8.2. Title**

**Is the right to life really a right or is it a duty to live?**

### **8.3. Key words**

The right to life

The right to live

The duty to live

## **9. Abstrakt**

V lidské společnosti dochází ke zvyšování poptávky na ukončení života na žádost. V některých zemích došlo k uzákonění takového institutu, ovšem většinou bývá taková poptávka ze strany státní moci neakceptována. Hlavním argumentem proti právu na asistované ukončení života bývá ustanovení institutu tzv. práva na život. Jedná se o ustanovení v mezinárodních i vnitrostátních dokumentech, garantující, dle převažujícího

výkladu, možnost zachování života představitelů lidského druhu jako mimořádného organismu. Toto ustanovení se objevuje poprvé ve Všeobecné deklaraci lidských práv a je následně přebíráno do všech dalších dokumentů zabývajících se základními lidskými právy. Při hlubší analýze problematiky práva na život se však objevují nejasnosti, díky kterým lze podstatu výkladu zmiňovaného institutu zpochybnit a jeho postavení štítu proti snahám pozitivně stanovit právo člověka rozhodnout o době a způsobu ukončení svého života tak neakceptovat. Problémem se jeví již způsob vzniku institutu – měla-li skupina tvořící původní dokument na mysli skutečně právo na život či právo žít. Další nejasnosti se pak objevují při snaze stanovit subjekt zmiňovaného práva a jeho obsah. Jde především o to, je-li nositelem práva na život člověk po narození, před ním a to potom kdy předtím v nitroděložním vývoji či jsou-li snad nakonec nositeli práva na život jen lidské pohlavní buňky gamety. Dalším sporným momentem se jeví obsah a to zvláště ustanovení o zákazu trestu smrti, které se jeví jako diskriminační, zvláště vůči obětem trestné činnosti z pohledu jejich pachatelů, jimž stát, na rozdíl od obětí život garantuje život a jakákoli nemožnost oprávněného subjektu práva na život jeho plnění vůči povinnému – státu vymáhat vzhledem ke ztrátě vlastní procesní způsobilosti. Stát tedy nedokáže život garantovat, ale zároveň nedává legální možnost jedinci vzdát se výkonu práva na život. Život je sice vzhledem k převážně biologické charakteristice autonomním procesem, tedy vlastně přirozenou povinností (jako protikladu přirozeného práva), která ovšem, vzhledem k absenci možnosti vzdát se výkonu práva na život se stává povinností právně pozitivní, která ovšem není v právním řádu pozitivně explicitně stanovena, čímž odporuje ustanovení Listiny základních práva a svobod. Odvolávat se tedy při potírání snah o ustavení možnosti na ukončení života na žádost na ustanovení o právu na život je tedy asi právně nevhodné.

## **10. Abstract**

A demand for requested death in the human society seems to be increasing nowadays. In some countries, there has been such an institute legitimized. However, this demand is not usually accepted by the branches of state power. The main argument against the right for assisted life ending is often appointed as, what is so called, right for

life. These are the appointments in international and national documents, which guarantee opportunity of human beings' lives, as a unique organism. This appointment first appears in Universal Declaration of Human Rights, which is then used in every other document dealing with basic human rights. Because of some sort of unclear thoughts, when deeper analysing right for life, it is possible to contest and disagree with an interpretation of above mentioned institute and its place of shield against positive efforts of setting the human's right of a decision, how and when to end the life. The problem seems to lie right in the creation of such an institute – which interpretation have had people, who have been creating original document, on their minds? Another unclear thoughts seem to appear in the effort of setting a subject and the content of the mentioned right. The main point is, if the right-for-lifeholder is a human after or before the birth and if before, when exactly. In the intrauterine life? Are right-of-lifeholders even only human sex-cells? There is another unclear content about appointment of death penalty ban, which seems to be discriminative. Particularity towards victims of crime scenes, because the state guarantees life to the offenders and does not to those victims. A victim loses process capability and so loses possibility to exercise right of life towards the state. So state cannot guarantee life, but does not give to a person legal possibility to waive the right for life. According to the biological characteristics, the life is an autonomy process, that means, natural duty (as an opposite to natural law), which, due to absence of possibility to give up the exercise right for life, is getting legally positive duty, which is not positively and expressly set in the rule of law. So it opposes to the Charter of Fundamental Rights and Freedoms. So, appealing to the request of appointing the right for life in combating any efforts in appointing opportunity to end life might seem to be legally inappropriate.

## **11. Seznam zkratk**

1. ČR – Česká republika
2. Ústava – ústavní zákon č.1/1993 Sb., Ústava České republiky ve znění pozdějších předpisů

3. Listina – Listina základních práv a svobod vyhlášená usnesením předsednictva České národní rady č.2/1993 Sb. jako součást ústavního pořádku České republiky
4. OZ - zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
5. TZ - zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
6. WHO – Světová zdravotnická organizace
7. EU – Evropská unie
8. LZP - Listina základních práv EU
9. SSSR – Svaz sovětských socialistických republik
10. ZOS - Zákon 372/ 2011 Sb. o zdravotnických službách a podmínkách jejich poskytování

## 12. Použitá literatura

### 12.1. Literatura knižní

- BLAHOŽ, J.; BALAŠ, V.; KLÍMA, K.: *Srovnávací ústavní právo*. 5. přepracované a doplněné vydání. Praha Wolters Kluwer, a.s., 2015 520 s.
- ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P: *Mezinárodní právo veřejné*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, 881 s.
- DANČÁK, B.; ŠIMÍČEK, V. (EDS): *Deset let Listiny základních práv a svobod v právním řádu České republiky a Slovenské republiky*. Brno: Masarykova universita, Mezinárodní politologický ústav, 2001 250 s. ISBN 80-210-2479-5
- DVOŘÁK, J; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. a kol.: *Občanské právo hmotné. Svazek 1*. Díl první: Obecná část. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, 432 s.
- GERLOCH, A.: *Teorie práva*. 5. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, 308 s.
- JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné*, 2. vydání. Praha: Leges, 2010, 912 s.
- KOSAŘ, D., ANTOŠ, M., KUHN. Z., VYHNÁLEK, L.: *Ústavní právo*. Casebook, Wolters Kluwer a. s., Praha 2014
- KOSEK, J.: *Věda to je určité, ale o čem?* Praha: Baset, 2003

- KUKLÍK, J.; SELTENREICH, R.: *Dějiny angloamerického práva*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, 872 s.
- zpracováno dle OTTO, L.: *Dogmatika*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1993
- PAVLÍČEK, V. a kol.: *Ústavní právo a státověda II. díl. Ústavní právo České republiky*. 1. úplné vydání. Praha: Leges, 2011. 1120 s.
- ROSYPAL, S. a kol.: *Nový přehled biologie*. Praha: Scientia spol. s r.o. 2003, ISBN 978-80-86960-23-4
- SADLER, T. W.: *Langmannova lékařská embryologie, překlad* 10. vydání. 1. české vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2011, ISBN 978-80-247-2640-3
- SELTENREICH, R. a kol.: *Dějiny evropského kontinentálního práva*. 3. vydání. Praha: Leges, 2010, 808 s.
- SCHOTT, H.: *Kronika medicíny*. České vydání. Praha: Fortuna Print, spol. s r.o., 1994 ISBN-80-85873-16-8
- STREJC, P.: *Soudní lékařství pro právníky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000. 116 s. ISBN 80-7179-364-7
- SVOBODA, P.: *Úvod do evropského práva*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, 382 s.
- WÁGNEROVÁ, E.; ŠIMÍČEK, V.; LANGÁŠEK, T.; POSPÍŠIL, I. a kol.: *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s. 2012, s. 931

## ***12.2. Literatura časopisecká***

- KOLMAN, P.: *Jak Češi pomáhají nízkou porodností naší modré planetě*, glosa. *Mladá fronta dnes*, XXVI/178, s. A12, 2015
- ŠÍŠKOVÁ, N. Štrasburský kontrolní mechanismus dodržování lidských práv, *Evropské a mezinárodní právo*, 2002, č. 5-6, s. 21-24, ISBN/ISSN: 1210-3977
- VONDRUŠKA, V. *Palmýra jako memento*, *Mladá fronta dnes*, XXVI/198, s. 10, 2015

### 12.3. Internetové zdroje

- <http://www.novinky.cz/veda-skoly/287317-genetici-jsou-na-stope-tajemstvi-nesmrtelnosti-klicem-je-nezmar.html>
- <http://www.cuni.cz/UK-2814-version1-0884eStatutLF1.doc>
- <http://www.vendee.cz/texty/dogmata.html#obsah>
- <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojonych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>
- <http://www.helcom.cz/view.php?cislocclanku=2005020101>
- <http://www.helcom.cz/view.php?cislocclanku=2005020107>
- <http://www.radaevropy.cz/>
- [http://www.euroskop.cz/gallery/6/2090-charta\\_zakladnich\\_prav\\_1.pdf](http://www.euroskop.cz/gallery/6/2090-charta_zakladnich_prav_1.pdf)
- <http://blisty.cz/art/10388.html>
- <http://www.pravniprostor.cz/clanky/mezinarodni-a-evropske-pravo/vyjimky-z-listiny-zakladnich-prav-eu-pro-cr>
- [http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/js09/dejiny/web/prameny/09/Zakladni\\_za\\_kon\\_SRN\\_-\\_Grundgesetz\\_-\\_1949.pdf](http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/js09/dejiny/web/prameny/09/Zakladni_za_kon_SRN_-_Grundgesetz_-_1949.pdf)
- Lebedová, R.: Francouzská ústava a evropská integrace. Bakalářská práce, Praha: Universita Karlova, Fakulta sociálních věd, institut politologických studií 2010. On-line dostupné na: [file:///C:/Documents%20and%20Settings/Doma/Dokumenty/Downloads/BPTX\\_2008\\_2\\_11230\\_0\\_198214\\_0\\_86460.pdf](file:///C:/Documents%20and%20Settings/Doma/Dokumenty/Downloads/BPTX_2008_2_11230_0_198214_0_86460.pdf)
- <http://www.constitution.ru/index.htm>
- <http://www.epravo.cz/top/clanky/zaloby-wrongful-life-a-wrongful-birth-teoreticky-uvod-a-pohled-ceske-rozhodovaci-praxe-95153.html>
- <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>
- <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>
- <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1986-66>
- <https://www.bundestag.de/bundestag/aufgaben/rechtsgrundlagen/grundgesetz/>
- <http://www.un.org/en/documents/udhr/>
- <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/charta-organizace-spojonych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>



- <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>
- [http://zpravy.idnes.cz/rusnokovi-se-nechce-na-mandeluv-pohreb-dh9-/domaci.aspx?c=A131207\\_123827\\_domaci\\_klm](http://zpravy.idnes.cz/rusnokovi-se-nechce-na-mandeluv-pohreb-dh9-/domaci.aspx?c=A131207_123827_domaci_klm)
- <http://www.radaevropy.cz/>
- [http://www.echr.coe.int/Documents/Convention\\_CES.pdf](http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_CES.pdf)
- <http://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/mezinarodni-pakt-o-obcanskych-a-politickych-pravech-19851/>
- <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinar.pakt-obc.a.polit.prava.pdf>
- [http://www.euroskop.cz/gallery/6/2090-charta\\_zakladnich\\_prav\\_1.pdf](http://www.euroskop.cz/gallery/6/2090-charta_zakladnich_prav_1.pdf)
- <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/archiv/1430664-vs-osn-prijalo-vseobecnou-deklaraci-lidskych-prav>
- <http://www.novinky.cz/muzi/369061-vedci-jsou-blizko-stvoreni-revolucniho-kondomu.html>
- <http://www.novinky.cz/domaci/379140-lidovec-kalenda-se-pustil-do-migrantu-mrtvych-mu-pry-neni-vubec-lito.html>
- <http://www.novinky.cz/krimi/377704-realitni-maklerka-se-musi-omluvit-romce-kvuli-pronajmu-bytu.html>

#### ***12.4. Právní předpisy***

- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
- Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství, ve znění pozdějších předpisů
- Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práva a základních svobod

- Všeobecná deklarace lidských práv
- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
- Opční protokol k mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech
- Listina základních práv Evropské unie
- Charta Organizace spojených národů
- Smlouva o Evropské unii
- Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon)
- Zákon 372/ 2011 Sb. o zdravotnických službách a podmínkách jejich poskytování
- Zákon č. 256/2001 Sb. o pohřebnictví a o změně některých zákonů